

*Berit Kaschan
Indrek Lõbus
Eia Uus
Silvia Urgas
Miranda July
György Dragomán
Märten Rattasepp Siim Nurklikust
Intervjuu Diana Leesaluga*

VR 25

VÄRSKE RÕHU TOIMETUS

PEATOIMETAJA: LAURI EESMAA

TOIMETAJAD: JOHANNA ROSS, TRIIN PLOOM

KEELETOIMETAJA: TRIIN PLOOM

KUJUNDAJAD:

LAURI JÄRVLEPP (WWW.LAURI.BAAS.EE), JANNO PREEALU (WWW.JANNO.BAAS.EE)

KAASTÖÖD

LUULE: TRIIN.PLOOM@VA.EE

PROOSA: JOHANNA.ROSS@VA.EE

ARVUSTUSED, ESSEED JA TÕLKED: LAURI.EESMAA@VA.EE

PILDID JA FOTOD: VR@VA.EE

VÄLJAANDJA

MTÜ VÄRSKE RÕHK

VANEMUISE 19

51014 TARTU

TEL: 7427087

VR@VA.EE

TELLIMINE: WWW.VA.EE

TRÜKK: ECOPRINT

VÄRSKE RÕHK I/2011 (NR 25)

ISSN 1736-2954

EESTI KULTUURKAPITAL

Tartu
heaide mõtete linn

SISUKORD / 25

LUULE

Berit Kaschan • 6

Indrek Lõbus • 12

Katrina Helstein • 24

Noemi Kokla • 28

Lauri Teder • 34

Anete Kruusmägi • 41

PROOSA

Miranda July • 44

Silvia Urgas • 49

Eia Uus • 56

György Dragomán • 60

Krismar Rosin • 63

Mirt Kruusmaa • 69

INTERVJUU

Kairi Kruus / Diana Leesalu • 78

ARVUSTUSED

Märten Rattasepp / Siim Nurklik, “*Kas ma olen nüüd elus*” / • 89

Evelin Arust / Kristian Kirsfeldt, “*Kalevipoeg 2.0. Eesti rahva moodne eepos*” / • 98

Mikk Pärnits / Margus Karu, “*Nullpunkt*” / • 103

Liisi Rünkla / Donald Tomberg, “*Kazimir, Vladimir ja teised*” / • 110

Kadri Naanu / Joanna Ellmann, “*Kriipimisi kookonist*” / • 115

NOORI

AUTOREID 2011

Berit Kaschan (25)

Kass, kes kõnnib sasipäi.

Indrek Löbus (21):

“Keegi meist ei loo ise midagi. Hea õnne korral võime vaid avastada.”

Katrina Helstein (26):

“Kas poeedid surevad samal päeval, kui hakkavad kirjutama? Vahel nad elavad edasi, vahel kirjutavad edasi, vahel teevad mõlemat, aga mitte kunagi korraga. Ma olen natuke elanud ja nüüd siis natuke kirjutan. Nagu mõni Jean Cocteau Orpheus. Täiendavat lugemist leiab aadressilt www.liizakazz.blogspot.com.”

Noemi Kokla (19):

“Ma ei oska eriti elada – mõtlen liiga palju ja rooman ringi.”

Lauri Teder (20)

on ironik ja romantik ning vahel lähevad need küljed omavahel kaklema (sel juhul võidab iroonia). Ta õpib Tartu ülikoolis teatri-teadust ja jumaldab Murakamit ja ulmekirjandust. Luule on tema jaoks üsna äsjane avastus, miski, mida ta varem pidas kasulikuks vaid laulusõnadena. Nüüd arvab ta teisiti. Siiski, proosat ja näidendeid kirjutab ta vaikselt samuti. Väga vaikselt.

Anete Kruusmägi (25)

elab selgete kontuuride hägustumise ajastul. Ei tea, mis on üksindus. Kardab kõike. Hommikul sõidab Milaanosse.

Silvia Urgas (18)

käib vabal ajal ülikoolide kodulehtedel ja arvab, et BA tähistab blingiga kaetud musklimeest A-Team'ist ning on seetõttu oma tuleviku pärast natuke mures.

Eia Uus (26)

veedab argihommikud kirjandusteadust tudeerides, õhtud filmikunstiga tegeledes, ööd Amy Hempelit või Viivi Luike lugedes. Nädalavahetustel viimistleb suvel ilmuvat raamatut Prantsusmaast. Põhimõtteliselt hinge ei tõmba.

Krismar Rosin (20)

on vahepeal suitsetamise maha jätnud ja astunud ülikooli avalikku haldust õppima, et tagada endale mõnus pension. Lubab edaspidi oma arvamusalaldustes olla aus vähemalt seni, kuni see ei takista saada mingit otsest kasu. Ühtlasi sooviks ta tulevikus teada, miks vanemaks saades naised juuksed lühikeseks lõikavad ja seda siis ilusaks peavad.

Reet Klettenberg (30)

on hariduselt eesti filoloog, hingelt hungarofil. 2005. aastast elanud ja töötanud Ungaris. Esimesed tõlkekatsed sündisid aasta hiljem esimeses ungari-eesti tõlkelaagris, sestpeale on asi muutunud krooniliseks.

Mirt Kruusmaa (18)

“Kui valge tund, ka siis on ülim kohus / koos valgusega olla hädaohus.” (Juhan Viiding)

Märten Rattasepp (25)

„Ei salga, ma olen ravi- ja hoolekandeaustuse patsient, mu hooldaja jälgib mind, laseb vaevalt silmist, sest ukseks on vaateava ja mu hooldaja silm on seda värvi pruun, mis ei või mind, sinisilmset, läbi näha.” (Günter Grass)

Evelin Arust (23):

“Elu ja kirjanduse vahel ei ole minu jaoks piiri. Kirjandus – see on elu. Elu – see on kirjandus. Ja nii ongi!”

Mikk Pärnits (25)

sell the house, sell the dog, sell the kids.

Liisi Rünkla (25)

naerab ja usub ja läheb metsa, olgugi et kirjutab ikka veel akadeemiales pikka proosat rüütelliku tõsiduse kõhedast kergusest, paljusõnaliselt ja väga kainelt. Ja joonistab sinna paksu tolmu sisse juhuslikult meelde jäänud lilli.

Kadri Naanu (23)

kaagutab tihti raamatutest.

Berit Kaschan

Ideemoni tühistamine

Ühes ammuses valus ma tõesti soovisin noppida
lopsakamad fraasid
meie aastate- ja kilomeetritepikkusest
kirjavahetusest,
mis sündinud
ühtviisi nii armastusest
kui selle puudumisest
ning pressida need mõttekatked
üheks häirivaks tekstiks,
mida sa kusagilt juhuslikult lugema juhtuksid
või kuuleksid.
Ja kannataksid.
Jah, mis kõige olulisem – kannataksid!

Aga mulle meenus juba sealsamas,
kuidas sulle meeldis süüa Ekstra küpsist koos šokolaadikommiga,
kuidas tohtisin alati oma jääkülmi jalgu sinu omade juures soojendada
ning ma sain vist alles siis esimest korda aru,
et sa olid ka ainult inimene.
Loodetavasti oled siiani.

*

Olen alati mõelnud,
et kui ma oleksin mees,
murraksin naisi nagu metsloom.
Nagu Frank Zappa või noor Antonio Banderas.
Või nagu vana hea Robert Plant –
isa ikka ütleb, et mul on samasugused lokid.
Jooksin häbitundeta absinti
ja kolaksin hirmuta mahajäetud majades,
mängiksin jalgpalli,
ei pabistaks sellepärast,
et kõik mõnuained kahjustavad mu munasarju
ja kõik üheöosuhted mu mainet.
Loeksin ärrituseta Bukowskit ja Piiblit,
kakleksin kui vaja,
ajaksin end sõjaväes tippvormi,
saaksin mingil alal tippspetsialistiks
ja keskeakriisis jätaksin maha endisest modellist elukaaslase
rohesilmse kunstitudengi pärast,
kes ei soovi mitte lapsi,
vaid võimalust Puerto Vallarta rannal minust akt joonistada.

Homme jälle

Täna tahaks sõita linnast välja.
Vastu õhtut.
Otse hämarikku.
Sinu kõrval.
Võtta mõnest teeäärsest kioskist kohvi
või hoopis kodust termosega teed.
Kuulata lugusid,
millega ei seostu veel ükski mälestus
ja korruga muiata.
Vaadata hiliseid lambukesi
ja mööduvaid niite,
suve, mis lahustub augustisse
kesk naljakaid heinapalle.
Kerida aken tasa alla,
kronksutada varbaid
su elustava naeru taktis,
mille vallandab iga mu koketne žest.
Piiluda sulle särgikraesse,
pähe,
päikesepõimikusse,
hinge,
selgroogu
ja armatuurlauasahtlisse.
Ja mitte üle mõelda.

Pühapäevahommikuse ristsõna asemel

Homoseksuaal,
heteroseksuaal,
biseksuaal,
hüperseksuaal
metroseksuaal,
retroseksuaal,
küberseksuaal,
transseksuaal,
seksuaalpervert,
seksuaalrevolutsionäär,
pseudointellektuaal
ja Sherlock Holmes
sõitsid rongiga.
Lõpeta anekdoot ise.

Ei saa salata

Ta vihastas end välja,
sest sa tundud olevat kellestki sisse võetud.
Nüüd te kumbki omaette,
kuid ühtmoodi edutult,
põletate mõtteis seda lirvat,
kes ripsmeplaksudega
teie kanajalgadel tare kõikuma ehmatas.
Ja imestate,
kuidas ta üldse tulla teadis.

Lirva samal ajal küpsetab kodus juurviljakotlette,
riputab seintele pilte,
tantsib Kate Bushiga,
sõlmib lahti eileõise unenäo,
valutab südant oma vanaema kadunud kassi
ja kõigi anastatud pärismaalaste pärast,
kuid tõsi ta on – teie pärast mitte.

*

Raju reede raamatukogus.
Närviline vihm tüütab stoilisi aknaid
ja
üks saja-aastane
(õnneks mitte saja-jalgne)
vanahärra
kopeerib tuhandet lehekülge
mingist muinasaegsest teosest.
Ootan
ja mõtlen,
et minu kord jõuab tõenäoliselt kätte siis,
kui tema ära sureb
ja mina ise
olen selleks hetkeks sama vana kui tema praegu.
“Vabandage, kas teie ootate Vikerkaart?”
lõikab korruga letitagune naisvokaal.
Jah. Just mina ootangi.
Etskae ekstrasenssi,
eksole.

Indrek Lõbus

Valge Varese trahter

ma palusin
palusin lihapirukat ja seljakat
ja kohvi
ja ma ei pidanud maksma

sest ettekandja, too tüdruk oli
Bulgakovi austaja ja minul
kaasas “Meister ja Margarita”

sõin oma pirukat
ja suppi
tasuta
jõin kohvi selle ümmarguse laua taga

too tüdruk vaatas mind
ja naeris
nagu
laps

lihtsalt vaatas ja naeris ja
kedagi teist
ei olnud
seal

tol hommikul olin teel
kodunt ära, et sinna
mitte kunagi enam tagasi jõuda
Valge Varese trahter oli ainus ja viimane
peatus

ja see oli hea peatus, teadke
kui tahate lihapirukat
seljankat ja kohvi

kuid minnes
ärge kandke kaasas Bulgakovit
too tüdruk

ei tööta enam seal...

palju aega on nüüd möödunud

ja tüdruk tüdinenud Bulgakovist

tüdinenud minust

mõtteta jooksmisest

teistsugune

olemisest

ja varsti läheb tüdruk trahterisse tagasi

jätab mind tee äärde istuma

selle sildi alla

SUITSETAMINE KEELATUD

ALKOHOLI TARBIMINE KEELATUD

MEENUTAMINE KEELATUD

ilus koht

aga

üksildane

ta jätab mind üksinda kaklema

jätab sind ka

aga lihapirukad, see supp ja kohv on

ma luban sulle

sedä kõike väärt

kuid on aega

rääkida

kui

siia

jõuad

armastusele

“neiu, teil
noored selged
silmad,
mis te minust
arvate?”
ütleb joodik
raha letti andes
müüjatädile
ja hakkab vastust ootamata
pudel taskus, minema
kuid enne
veel kergitab kaabut
lisab: “ärge
mind
siis
unustage!”
ja müüja mõtleb
mis hirmus, hirmus...
ja veidi veider mees

näotu
allaandnud, kuid ehk
mitte halb, võib-olla
vaba
üksinda?

ja peabki meeles teda
lühikest aega, sest on veel töö
ja veel üks klient ja klient
klient
on
kuningas
on kuningas

ühele tüdrukule

ma tean sinust palju
rohkem, kui minule räägid
ja ma ootan
aga sina ei tee seda

ei tee
ei avalda seda pisikest
värdjalikku tõtt
enda kohta, mida
nii väga püüad mitte
tõeks pidada
tõestada, et
Freudil ei olnud siiski
sinu suhtes õigus
nii
nagu ei olnud tal õigus minu suhtes
püüad uskuda, et tunned
sidet pesumaja Buddhaga
minu
särava mõistuse
iseenda
võib-olla jumalaga

pigistad silmad kinni ja
püüad uskuda, et tunned

aga sa ei tea, et ainus
mida selleks on vaja
on lihtsalt kõike
teada
ja mitte vägev välja näha
mitte targalt kõlada
inimeste keskel
evangeeliumi
kuulutada

sest need inimesed seal väljas
ei oota mäejutlust
nad ootavad et sa lähaksid
nendega
mängima

ja seda teades mine nüüd
sinna, kus peab
jooma
et suhelda
ja suhtlema, et juua
mine nüüd ja
täida oma kohust
ja usu
mina olen Krišna
flöödimängija, autarkia
ja tean sinust palju
rohkem kui arvad
ära siis unusta

ja minge nüüd kõik
sina, Freud ja nemad

aga sa ei tea

ja sellepärast
ma ei saa sulle rääkida

sina, messias

olid üksi seal mäel
ja said need seadused
mida kõik nad tahtnud on
kes tõest
haisu
ninna saanud

sa tulid tagasi
ja oled nüüd valmis

tõesti, tõesti

minema striptiisiklubisse
magama võõrastega
ja naerma
naljade üle, mis sulle naljakad varem ei olnud

võid seda kõike nüüd teha
sest sina tead
mis on hea ja kõik on hea nii kaua
kui oled sina
sina tead
ja see on ainus, mida vaja, et toimida
kõigil

aga ei ole enam kedagi, kes sinuga naeraks
pornograafiat arvustaks
kes sinuga tantsida tahaks
sinu üle
naeraks

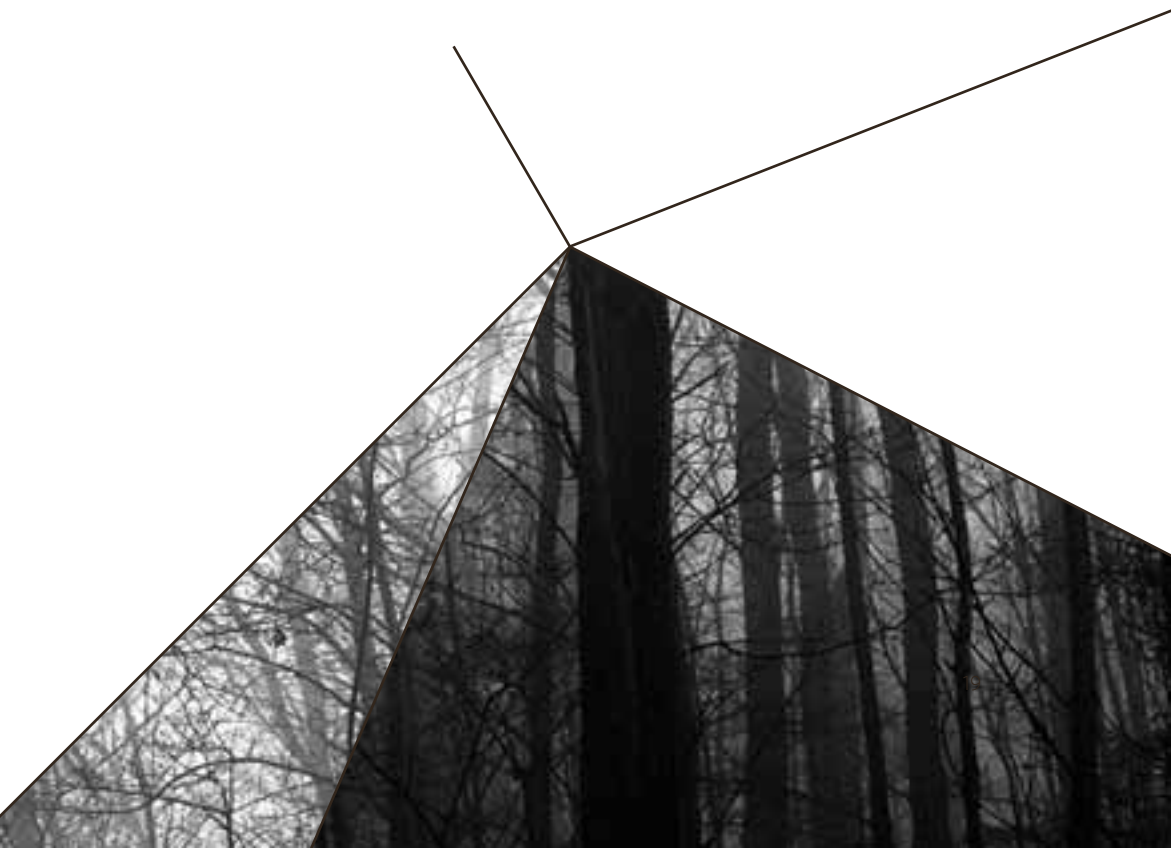
liiga kauaks
liiga targaks
liiga üksi jäid
liiga palju lootsid maailmalt
ja elu läheb edasi

kõik voolab

ja sina jääd maha
seda mõistmata
omaks võtmata
rumalana

nii juhtus
Jeesuse ja Buddha
ja minu ja
Zarathustraga
ja nii juhtub
sinuga
ka

kes iganes sa poleks

mina, inimene

pean lõpetama
selle õllejoomise
allakäiguarmastuse
pean maha jätma tema, kes
mind mõttes maha jätab
iga päev
ja suitsetamise
pean leidma sõpru
õppima
jälle
rääkima
pesema juukseid
nii haritud
inimesele
ei ole selline ülbus
õnne vastu
enam kohane
ja üksinda joomine
ei sobi veel minu eas
kahekümnesena
või kahekümne ühe?
aeg läheb mööda
väga kiirelt
uduselt, võiks öelda
aga see ei ole olnud
halb aeg
või mis sa arvad
sina, kes
sa mina oled
kes tahaksid mina olla?

kõik on kuidagi meeldiv

on olnud palju juttu
viimasel ajal sellest

et kõik hea on
tehtud, kõik
halb kõrvale visatud
kasutuskõlbmatuks tunnistatud

et ideaalühiskond
on tragikomöödia

et inimese kõrgeim
ideaal on vahtida
lage

et inimlikkus ei erista
mehi ja naisi
rolle
õigust
head ja halba

inimlikkus on holistlik
defineerimatu
täiuslik

ja pudelist joodetakse
meile reaalsust
ja igapäeva ja sõprust
ja rahu
ja jumalat

aga ma luban sulle
teile kõigile
ma naeran
ja ma tunnen veel

seda puhast
isekat rõõmu
kunagi

sinustki saab inimene

kui näeksid seda
mida mina
sinus näen, aga sa ei näe, ei peagi
mitte veel, veel peab ootama

kuni vihm tilgub
pähe ja imbub läbi
juuste, ajudes
tähtsavad lilled
taimestik, puud
mets, loodus

ja me kõnnime mööda
metsarada käest kinni, sest
muidu pole ju kedagi, kes
maailma valvaks,
mäletad?

aga vihm lõpeb ja mets
taandub tagasi mulda
ja metsarada saab tagasi mõistuseks
ja juusteks
mida sa täna soengusse sead

sest sa lähed välja
sa lähed välja
sellest kõigest välja ja minema

Katrina Helstein

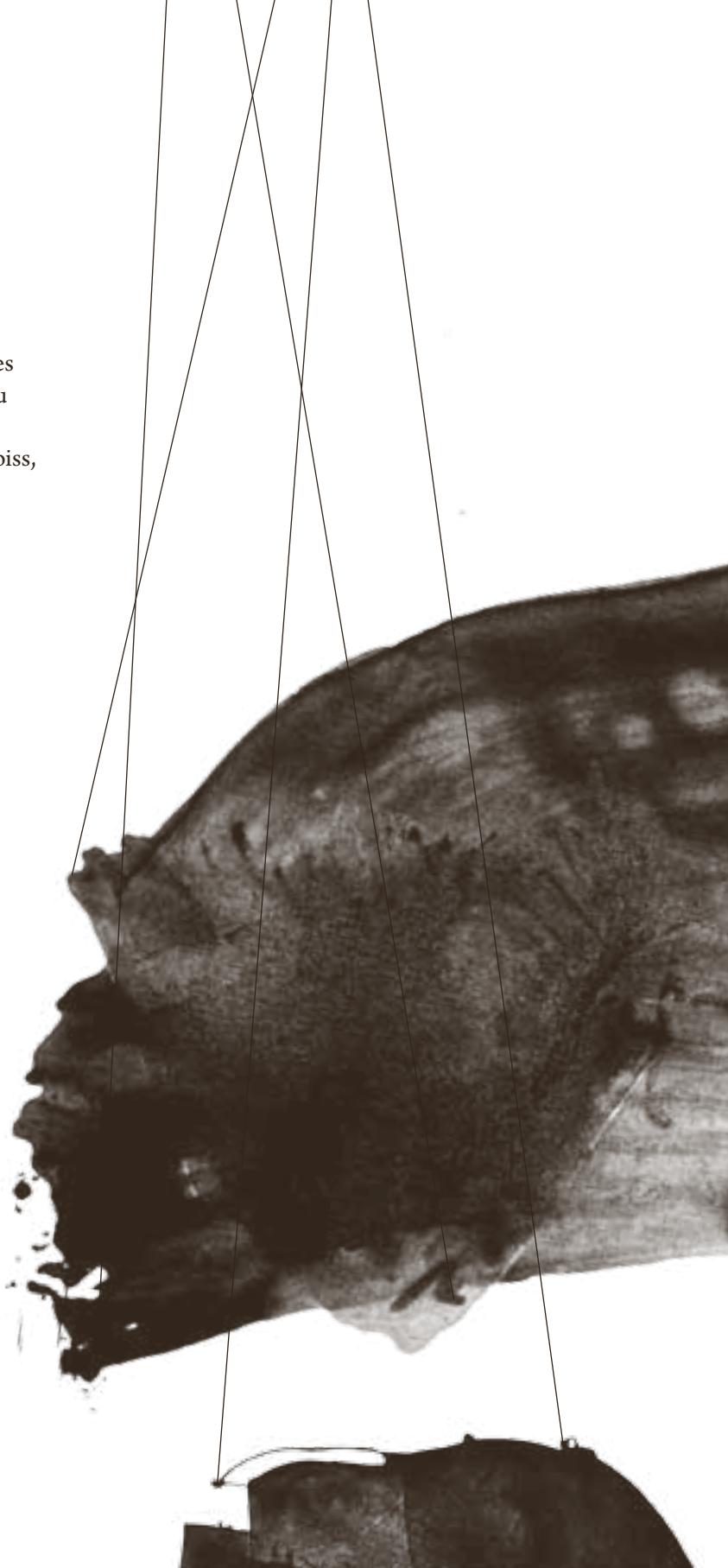
iga mu raamat laual

ütleb ei taha
rääkida täna
muust kui Dylanist
või hiirtest
kellele meeldib
imetada hiirepoegi
pimedal Lagose tänaval
unesegaduses
inimesed ja kanad
ja pisikesed sisalikud
ja kassirajakad
ei kuule
neid sedasi sellel
maal
kus päike näitab
oma tõelist nägu
paljastades hambad
et närida lõhki
mu naha tõelisuus
ei olegi valge
must Aafrika kuninganna
maha müümas
järjekordset neegrit

sellele sõnale siin

*

uni pöördub päeva
iga kord
kui päike seniidis
ja mu keha
võtab uusi vorme
kuumuses libistades
endasse taeva armu
nagu oleksin
vahast tiibadega poiss,
kes tuli päiksele
liiga ligi
ega teadnud

*

erinevate häältega
märku anda
plastkingadest
parukatest
päikesepillidest
unest – elust
armastusest

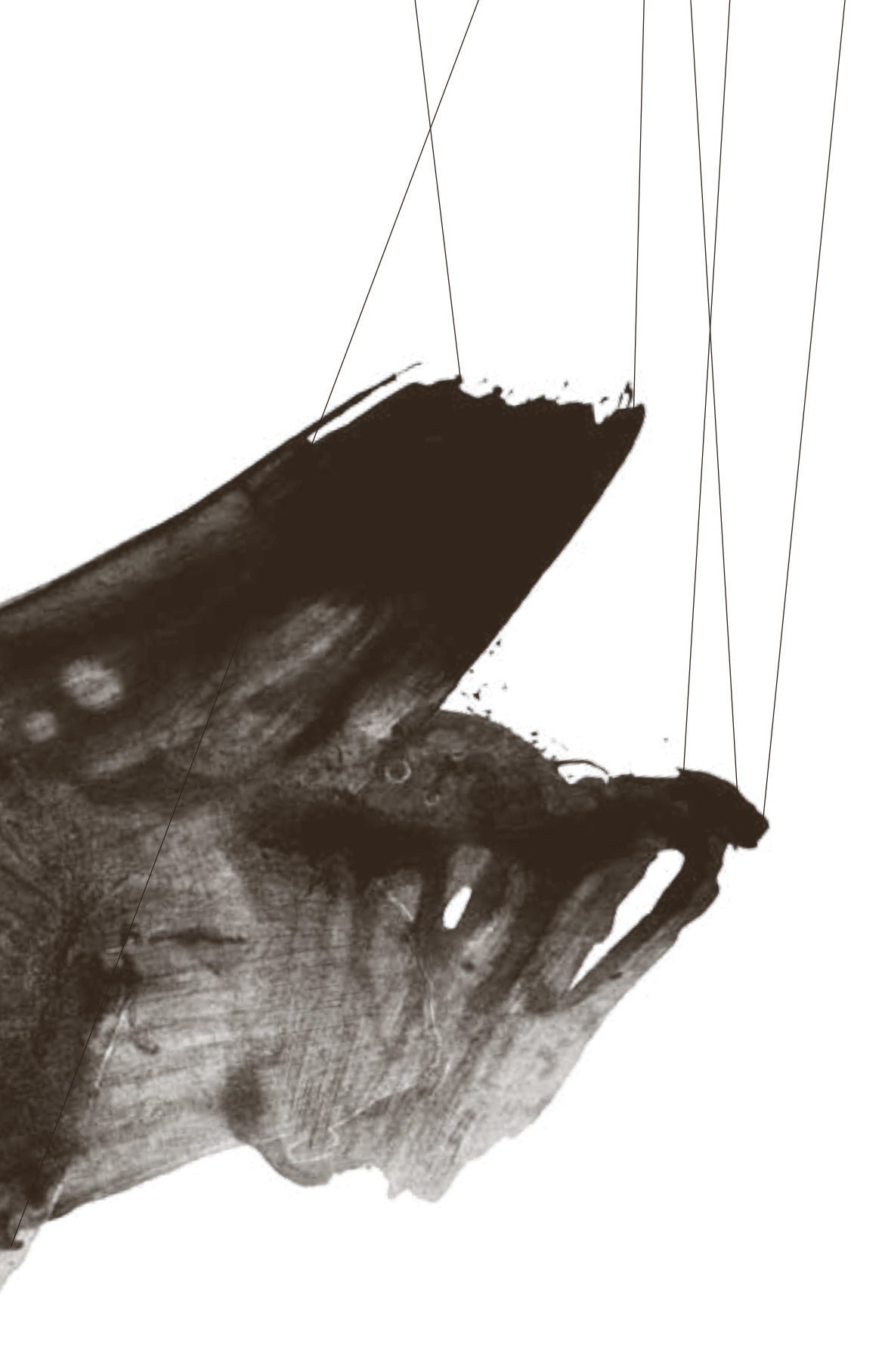
tänaval kus
leib-majonees-peas-tädi
meenutab mulle
sõpra Eestist

majonees on parem
kui margariin
ja seda on võimalik
leivale määrada
mitte leivale laduda
nagu tervislikku taluvõid

leiva-majoneesi tädi
leiva-majoneesi häälega
märku andmas
mida süüa tahta võiksid

pole vist parem
ega halvem
neonreklaamist
ainult inimlikum
vahetades iga päev
värvilisi Nigeeria kostüüme

Noemi Kokla

õmblus

teen lahti vannitoa akna
olen kulunud kaisukaru kellel on üks silm
puudu sest

sinu väike õde
on alles laps

seal kust mina pärit olen on raamatud
sõjahaavadega ja katkised
nende sees on lõhnavad lilled
vastakad arvamused
koledad inimesed
ja valu

olen paadis ja varsti ma lähen ümber
ujun kuni jaksan
vee all on sellised kõrgemat sorti majad
kõik tühjad

nagu sinu pea
või minu kõht

ma olin ainuke kes arvas et elu on nukker
ja sina laulsid kaeblikku laulu
nurmenukkudest ja printsessidest ja kuningriikidest

aga meie paleed on tehtud liivast
kus kullasära peegeldub hämaras meres

ütlesin et ma olen väike selle kõige all
sa vastasid et ma olen loll
või rumal nagu öeldakse pehmelt

sinul on alati õigus
ja laev läheb rannikul põhja

*

koristustööd oma hinges
mõned asjad matad maha mõned heidad kõrvale
ja sa ei saa aru kas sul on valus või ei; sa ei saa aru
kas peadki end niimoodi tundma, kuidas iganes sa ka ei tunneks
sul on paha ja külm, ei viitsi tekki peale tõmmata
adrut voolab akendest sisse
hingad mereõhku sul on
silmad kinni silmad lahti pimedus peas tunded väljas
langed nagu kuningriik leekides, pane tuli kustu
kustuta ometi tuli ära nad tulevad tulevad nad on kohe siin
miks sa – !
ma ei –
silmad liiva täis sind pole olemas sa mõtlesid end välja
me ei saa lehvitada lippe ja end õigeks mõista kui su konks
on mul kõris, kui su rusud on mu ümber
sa lähed nüüd koju sa lähed nüüd koju sa lähed
karu võtad kaissu ja vaikselt tuleb uni ja vaikselt sajab

ja kõigil on kellegi juurde joosta

käid kolm korda päevas duši all
loodad et ühel hetkel saad puhtaks
võtad suure kollase autopesukäsna ja küürid küürid küürid

kraabid maha surnud epiteelkoe
vigastad allesjäänut
hõõrud rasva maha, sooned verele

kui veenid tühjad ja arteritest natuke veel pritsib
mõtled et tänaseks aitab
ma rohkem ei jaksa, lähen parem magan

astud vannist välja ja libastud
lööd pea valusasti vastu vetsupoti äärt ära
vannud

see ei aita

vannud veel
ja veel

äkki mõistad et tegevus ei aita
lepitad end enesega annad distantsi rahuned maha
lähed tuppa heidad selili voodisse tõmbad teki üle pea
mõtled kas maailm su ümber kukkus nüüd kokku
mõtled kas keegi keda tead teab ka sind

väike vend mängib teises toas autodega
vrnnn vrnnn viiiu viiiu
vihkad teda vaikselt
kadestad salamisi

tegelikult oled sina ju hea
tegelikult on kõik ju head
aga sel pole vahet:

inerts on liiga suur
oled juba end verele kraapinud, mis seal siis enam

tunned põrgukuumust kui päike on seniidis
jumal taevas vihkab sind ja põletab su hinge
tunned kuidas miski sind sööb
kuidas miski närib

inglid sasivad su juukseid
öösel kui magad
jätavad endast maha tolmu

hommikul me varjud ühtivad
mõtled mismoodi näeb välja valgus su taga
aga mitte piisavalt et otsida

täna on natuke parem

ma räägin sulle

öö on mingi auk maa sees kuhu me ronida ei saa ja tähed
säramiseks liiga õblukesed

aga mitte keegi ei räägi sellest
nad jätaavad mõtteid nagu nahka vahetav madu
pilgutavad silmi ja üritavad väita et
nad on seestpoolt veidike surnud

samuti ei öelda kuidas
ükski süda ei kõnele vaid pumpab edasi ja tagasi ja vedelik voolab
nagu kraanist ja määrib ära su särgi

kõik muudkui soovivad et südamed oskaks rääkida
et oleks veidike jõudu jalaluumurruga püsti seista

kõik tükid üles korjata ja kokku kraapida
et päike oleks päevitamiseks piisavalt lähedal

öeldakse et nutt on südame lauluhääl ja mitte sellepärast
et teame vaid sellepärast et tahame
rääkida rumalusi ja neist kümne küünega kinni hoida

soovime et see oleks midagi igavest ja kustumatut
nagu purskkaev või ookeanimälestus

õpetasime endid lindudeks aga lennata ikka ei oska

**sügaval elu hämaras
(nagu see mehis heinsaare raamat)**

sügaval elu hämaras
ärkan kell neli hommikul tühjas majas
taevas on oranž, oleks nagu maailma lõpp
väiksed lehed puudel
kui roheline portselan; ma ei oska
enam hingata ja veeren voodist alla põrandale
mis on jahe nagu koera niiske
nina. tahtsin sulle öelda et see on
armas kuidas sa –
tahtsin öelda et mõtlesin kuidas me –
tahtsin et sa teaksid et ma –

hommikupäike peegeldub üleujutatud
tiigist, kas sa ei tea kuidas ma
igatsen tagasi vaikusesse metsa sisse
ja kuidas mind hirmutab et olen sõnatu
pesen käed aeglaselt puhtaks, kuulan
kuidas mingi linnuke säutsub

on nii vaikne ja nii vali
nii valge ja nii hämar, silmad ei fokuseeri
ühtki pilti, ma ujun reaalsuse
ja mälestuste vahel, torkan varbad
liiva. sa pigistad mu käsi nii
kõvasti et mul jääb veri seisma aga mis sest
jäägu kui hing ihkab; ja ma soovin
et ma oleksin olnud parem su vastu

Lauri Teder

*

käi kuradile küüslauk
lõhnan su järgi
ja bambus väriseb õnnest
sest puuris tantsivad pandad
surmatantsu
käi kuradile küüslauk
lõhnan su järgi
ning mormoonid jagavad
pühalikul ilmel
mineraalvett
käi kuradile
külmkappidest
välja uhav sulavesi
käi kuradile küüslauk
et sa särised õlis
ja ei karda midagi

*

uue aasta hakul
kui kõik on sama
viskan pipranäoga maha vanad hirmud
ja jooksen ära
teen astraalplaane
ja unustan ära
ei ole bukowski
ega sinatra
aga võlun su ära
loodetavasti

*

on sulle keegi täna öelnud
et oled ilus
ma ütlen nüüd
sa oled ilus

seekord
üritan mitte üle pingutada
tähed jätan taevasse
kas riigikorda tuleks muuta
revolutsiooniga
või tasahiljukesi
reformidega

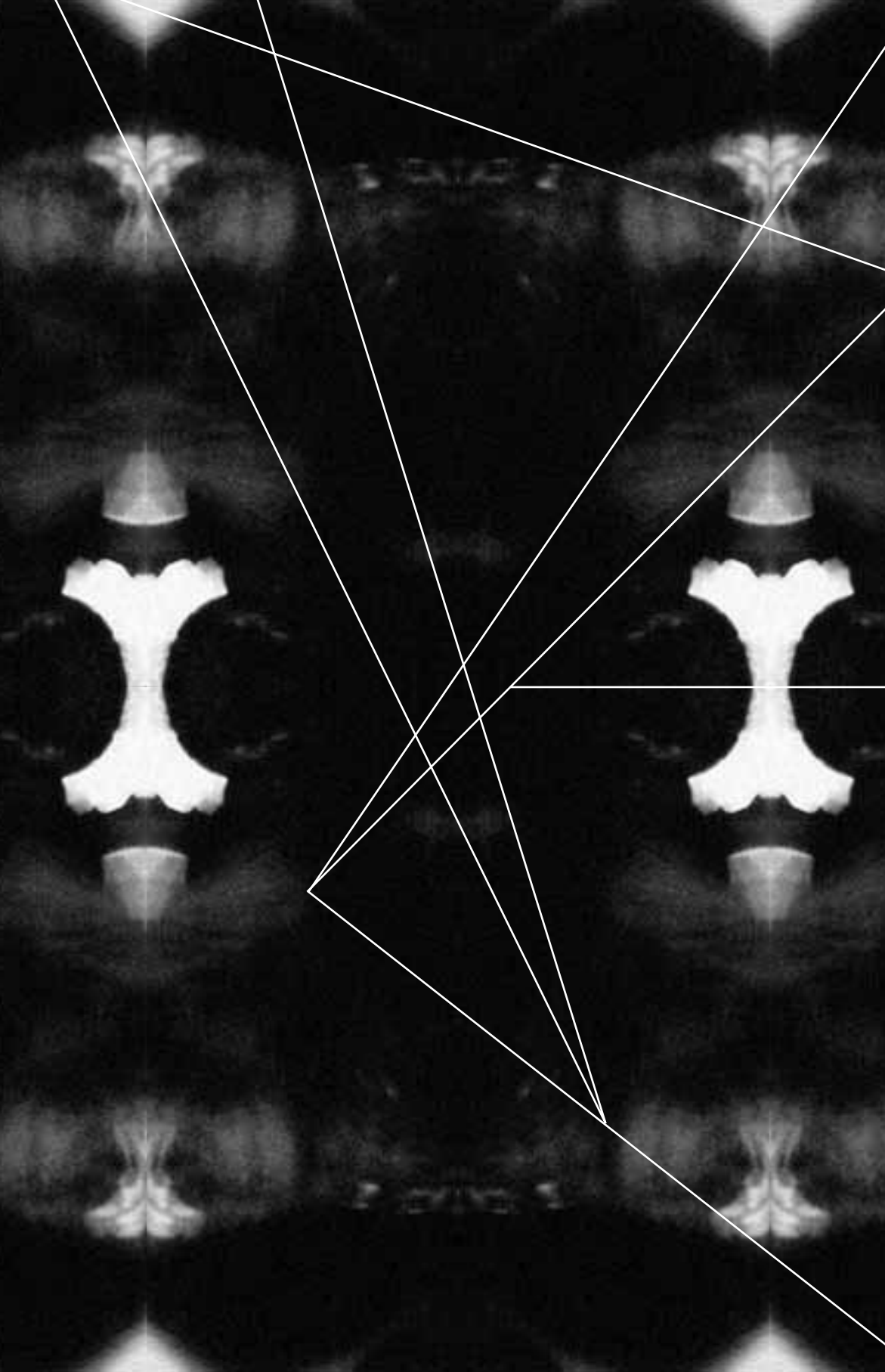
ei tea
katsetan

*

vahel näen tänaval uimas kooalasiid
kes karjuvad marudalt rahvuslikke laule
kõik on hästi
mõtlen
veenid veini täis
Tartus ongi kõik nii lihtne

*

see klomp mu kohvitassi sees
on igatsus
ei ole
see on halvaks läinud piim
näed
mis poeesiat sa mul põhjustad

Anete Kruusmägi

*

Keegi lõi raudpulgaga vastu toru,
vastu rauda, mil ehk kuivatati pesu,
kuid millel meie turnisime,
et näha veidi teiselt poolt elu.

Keegi lõi raudpulgaga vastu toru –
iga aken sirges akenderivis võpatas hetkeks
sest lindudekisast,
argipäeva puruks rebivast karjest.

Nad kartsid,
sest resonantsist või kokkukõlast,
pingest,
nad võivad surra,
ühtsust kunagi tundmata.

Nad tõmbasid kardinad ette,
sättisid kodu korda,
lükkasid autole hääled sisse,
ja lasid end kaasa kutsuda
juttudest.

Et peita end heitliku ilma
hoolikalt mõõdetud tundesse.
Kuni keegi lööb raudpulgaga vastu elu
nii et kõik võpatavad
sest lindudekisast.

Kodulugu

1.

Ma olen olnud see tüdruk,
kellele sa kingid muusikat
ja kelle toa sa vooderdad soovidega.

Ma olen olnud see naine,
kes peseb su nõusid nagu viiekümnendatel
ja kellele sa paned käe ümber.

Ma olen olnud see inimene,
kelleks ma kunagi pole tahtnud saada.

Ja ometi,
siis kui seisad mu ees
ja sinu kaks silma on lahti,
tean ma, et keegi pole süüdi.

2.

Ainult ühest on mul päriselt kahju.
Sellest, et seisan ikka veel,
jalg uksevahel, ja näen kõike,
nüüd juba kaugemalt.

Miks ma juba ei pane klappe kõrva,
ei keera ust lukku,
ei lähe?

4.

Mitte üheski majas ei ela mina,
tänaval, mis maju on täis.
Nad keedavad suppi, naeratavad, triigivad pesu,
loevad sõrmedel päevi.
Mina vaatan oma käsi nagu vööraid.

5.

Ma ärkasin alati täiesti tavalises toas,
kus oli kapp ja kirjutuslaud ja voodi.
Kardinate taga paistis tükike maailma.
Ma ärkasin alati sellesse halli hommikusse,
kus iga kohvilonksuga saab kõik natuke selgemaks –
ma olen täiesti tulevikuta.

7.

Vaatamata kõigele ei näinud ma,
kuis vahetusid päev ja öö ja õhtu
ja hommik ja must ja valge ja hall.
See oli kõigest taust, mis vahetus
ja polnud siis üldse oluline.
Aeg oli kõik üks hetk.
Sinu pilk ja minu naeratus.

Miranda July

Inglise keelest tõlkinud Carolina Pihelgas

UJUMIS- MEESKOND

See on see lugu, mida ma sulle ei rääkinud, kui ma veel su tüdruk olin. Sa aina küsisid ja küsisid ja sinu oletused olid nii õudsed ja konkreetsed. Kas ma olin kellegi armuke? Kas Belvedere on nagu Nevada, kus prostitutsioon on legaalne? Kas ma olin terve aasta alasti? Tõelisus hakkas murenema. Ja varsti sain ma aru, et kui tõde tundub tühjana, siis ma vist kauaks su tüdrukuks ei jää.

*

Kuigi ma Belvedere'is elada ei tahtnud, ei suutnud ma ka oma vanematelt kolimiseks raha küsida. Igal hommikul masendas mind jälle see, et elan üksinda linnakeses, mis pole isegi linn, sest ta on nii väike. Ainult mõned majad bensiinjaama lähedal, umbes miil edasi üks pood ja see ongi kõik. Mul ei olnud autot, mul ei olnud telefoni, ma olin kahekümne kahe

aastane ja kirjutasin iga nädal vanematele oma tööst programmis READ. Me lugesime riskirühma-noortele raamatuid ette. See oli riigi rahastatud pilootprogramm. Ma ei suutnudki päriselt otsustada, mida need tähed, READ, lõpuks tähendasid, aga iga kord, kui ma kirjutasin sõna “pilootprogramm”, imestasin oma võime üle selliste väljendite peale tulla. Teine hea sõna oli “ennetustöö”.

Lugu ei olegi tegelikult kuigi pikk, sest kõige hämmastavam asi selle aasta juures oli see, et peaaegu midagi ei juhtunudki. Belvedere'i elanikud arvasid, et mu nimi on Maria. Ma küll ei öelnud neile, et mu nimi on Maria, aga kuidagi läks see jutt lahti ja öelda neile kõigile oma päris nimi – see tundus mulle liiga raske. Nende kolme inimese nimed olid Elizabeth, Kelda ja Jack Jack. Ma ei tea, miks Jack kahekordselt ja ma pole päris kindel ka Kelda nimes, aga umbes nii see igatahes kõlas ja kui ma teda hüüdsin, siis hääldasin ta nime nii. Ma tundsin neid kolme, sest andsin neile ujumistunde. See on minu loo tõeline maiuspala, sest otse loomulikult polnud Belvedere'i lähedal ühtegi veekogu ega ujulat. Ühel päeval rääkisid nad sellest poes ja Jack Jack, kes peaks nüüdseks surnud olema, sest ta oli juba siis väga vana, ütles, et sel polevat tähtsust, sest tema ja Kelda ei oska ujuda ja upuksid niikuinii ära. Elizabeth oli minu meelest Kelda nõbu. Ja Kelda oli Jack Jacki naine. Nad kõik olid vähemalt kaheksakümnesed. Elizabeth rääkis, et ta oli lapsena ühel suvel nõbu juures külas olles (endastmõistetavalt mitte oma nõbu Kelda juures) mitu korda ujumas käinud. Sekkusin nende vestlusse ainult sellepärast, et Elizabeth väitis, nagu peaks ujudes vee all hingama.

“See ei ole tõsi,” hüüdsin ma. Need olid üle mitme nädala minu esimesed sõnad. Mu süda peksis, nagu kutsuksin kedagi kohtingule. “Tuleb lihtsalt hinge kinni hoida.”

Paistis, et Elizabeth saab kurjaks, aga siis ta ütles, et tegi nalja.

Kelda aga ütles, et tema küll ei julgeks hinge kinni hoida, sest ta onu sai surma ühel võistlusel, kus aja peale hinge kinni hoiti.

Jack Jack küsis, kas ta seda juttu tõesti usub, ja Kelda vastas: “Jah, usun küll.” Ja Jack Jack ütles: “Su onu suri rabandusse. Ma ei saa aru, kust sa need lood võtad, Kelda.”

Seisime kõik natuke aega vaikides. Mulle meeldis nende seltskond väga ja ma hakkasin lootma, et nii jääbki. Ja jäigi, sest Jack Jack ütles: “Nii et sina oskad siis ujuda.”

Rääkisid neile, et olin kuulunud keskkoolis ujumismeeskonda ja käinud isegi ühel riiklikul võistlusel, aga meile tegi varakult pähe katoliku kool Bishop O'Dowd. Tundus, et neid tõesti huvitab mu jutt väga. Ma polnud sellele juhtumile kui loole varem mõelnud, aga nüüd sain ma aru, et see oli tõepoolest väga huvitav lugu, kus oli nii draamat, kloori kui ka teisi asju, millega Elizabeth, Kelda ega Jack Jack polnud ise varem kokku puutunud. Kelda ütles, et küll oleks tore, kui Beldevere'is oleks ka ujumisbassein, sest neil on ilmselgelt vedanud, et nende linnakeses elab ujumistreener. Ma polnud küll öelnud, et ma ujumistreener olen, aga sain aru, mida ta mõtleb. Mul oli kahju.

Siis aga juhtus üks imelik asi. Vaatasin maha, nägin oma kingi ja pruuni lino-leumpõrandat ja mõtlesin, et ilmselt pole seda põrandat miljon aastat pestud, ja tundsin järsku, nagu sureksin. Aga suremise asemel ütlesin hoopis: "Võiksin teid ujuma õpetada. Isegi ilma basseinita."

Kogunesime minu korterisse kaks korda nädalas. Kui nad tulid, oli mul nende jaoks kolm sooja kraaniveega kaussi põrandale ritta seatud. Neljas, treeneri kauss seisis teiste kausside vastas. Panin vette ka soola, sest soolase vee ninnatõmbamine olevat tervislik, ja arvasin, et küllap nad kogemata ikka pisut vett ninna tõmbavad. Näitasin neile, kuidas nina ja suu vette panakse ja kuidas külje pealt hingatakse. Siis võtsime appi käed, ja seejärel jalad. Tunnistasin küll, et need pole just ideaaltingimused ujuma õppimiseks, aga seletasin siis, et niimoodi treenivad ka olümpiaujujad, kui läheduses pole ühtegi basseini. Jaa-jaa-jaa, muidugi oli see vale, aga seda valet oli vaja, sest lamasime neljakesi köögis ja peksime vastu põrandat nii kõvasti kui jaksasime, nagu oleksime tigidad või raevunud või pettunud ja maruvihased ega kardaks seda välja näidata. Tuli kasutada suuri sõnu, et võimendada ujumisetunnet. Keldal võttis mitu nädalat, enne kui ta oma näo julges vette pista. "Pole viga, pole viga," ütlesin talle. "Alustame ujumislauaga." Ulatasin talle raamatu. "Hirm kausi ees on täiesti normaalne, Kelda. Su keha ütleb sulle, et ta ei taha surra." "Ega ta ei tahagi," vastas Kelda.

Õpetasin neile kõiki stiile, mida teadsin. Liblikas oli lihtsalt imeline, midagi sarnast polnud ma kunagi varem näinud. Tundus, et köögipõrand annabki järele ja muutub veeks ja nad kõik ujuvad minema, Jack Jack kõige ees. Tema oli pehmelt öeldes varaküps. Ta tõepoolest liikus üle põranda, soolveekausiga ja puha. Ja kui ta magamistoa kaudu müürinal kööki tagasi jõudis, oli ta päris higine ja tolmuine. Ja Kelda vaatas talle alati otsa ja naeratas, ise mõlema käega raamatust kinni hoides. "Uju minuni," ütles siis Jack Jack, aga Kelda kartis liialt, ja tegelikult nõuabki kuival maal ujumine väga suurt jõudu ja võimast rindkeret.

Ma olin sedasorti treener, kes vettehüppamise asemel seisab pigem basseini äärel, kuid sellegipoolest oli mul väga palju tegemist. Võiksin lausa öelda, et ma *asendasin* nende jaoks vett, kuigi see kõlab suurustamisena. Just mina hoidsin kõike käigus. Rääkisin lakkamatult nagu aeroobikatreener ja puhusin aeg-ajalt vilet, et tähistada basseini otsi. Siis pöörasid nad kõik ühekorraga ringi ja hakkasid tagasi ujuma. Kui Elizabeth käed ära unustas, hüüdsin talle alati: “Elizabeth! Jalad on sul vee peal, aga pea upub!” Elizabeth hakkas meeleheitlikult kätega vehkima, vedades end kähku pinnale. Tänu minu pedantsetele ja praktilistele õppemeetoditele algasid kõik vettehüpped ideaalselt, seejärel kõõluti minu töölaua kohal ja maanduti kõhuprantsatusega mu voodile. Aga see oli vaid turvalisuse huvides. Tegu oli siiski vettehüppega, tuli lahti öelda imetajauhkusest ja alistuda rõõmsalt maa külgetõmbejõule. Elizabeth lisas vettehüpetele reegli, et kõik peavad maandudes tegema mingit häält. Minu meelest oli see mõte pisut liiga loov, aga ma olin uuendustele avatud. Tahtsin olla just selline õpetaja, kes õpib ka oma õpilastelt. Kelda tegi tavaliselt puu langemise häält, muidugi naissoost puu. Elizabeth tegi “spontaanseid häälitsusi”, mis kõlasid alati ühtemoodi, ja Jack Jack ütles alati: “Pommid alla!” Tunni lõpus kuivatasime kõik rätikuga higi, Jack Jack surus mu kätt ning Kelda või Elizabeth jätsid mulle alati mingit sooja toitu, tavaliselt ühepajatoitu või spagette. See oligi meie vahetuskaup, tänu sellele ei pidanud ma teist töökohta muretsema.

Kuigi treeningud olid küll ainult kaks korda nädalas, kulus mul kogu ülejäänud aeg tundide ettevalmistamiseks. Teisipäeviti ja neljapäeviti ärkasin hommikul üles ja mõtlesin: täna on ujumistrenn. Kõikidel teistel päevadel ärkasin üles ja mõtlesin: täna ujumistrenni pole. Kui ma mõnda oma õpilast linna peal nägin, näiteks bensiinijaamas või poes, küsisin: “Kas sa oled ikka harjutanud nöelasilma-hüpet?” Ja mulle vastati: “Ma tegelen sellega, treener!”

Saan aru, kui raske sul on ette kujutada, et mind võidaks hüüda treeneriks. Belvedere’is oli mul hoopis teistsugune identiteet, sellepärast ongi sellest sinuga nii raske rääkida. Mul ei olnud seal ühtegi peikat; ma ei tegelenud kunstiga, ma ei olnud üldse kunstniku moodigi. Olin pigem nagu atleet. Tõsijutt, ma olingi täielik atleet – olin ju ujumismeeskonna treener. Kui ma oleksin arvanud, et see sulle huvi pakub, oleksin ma sulle sellest varem rääkinud ja võib-olla oleksime ikka veel koos. Kolm tundi tagasi nägin sind raamatupoes ühe valges mantlis naisega. Küll oli ilus valge mantel. Oled silmanähtavalt õnnelik ja rahul, kuigi me läksime lahku alles kaks nädalat tagasi. Tõtt-öelda ma polnudki kindel, kas me ikka oleme lahus, kuni nägin teid kahekesi koos. Nüüd tundud sa mulle nii kauge nagu keegi, kes seisab

teispool järve. Väikene täpik, millest ei saa aru, on see mees või naine, noor või vana – ta lihtsalt naeratab. Keda ma nüüd igatsen, täna õhtul? Elizabethi, Keldat ja Jack Jacki. Aga kindlasti on nad juba surnud. Ääretu kurbus haarab mind. Ma olen vist maailma kõige kurvem ujumistreener.

Miranda July (sünd 1974, kodanikunimi Miranda Grossinger) on ameerika tegevuskunstnik, kirjanik, režissöör, muusik ja näitleja. Ta kasvas üles Berkeleys, Kalifornia osariigis, pärast ülikooli poolelijätmist kolis Portlandi, Oregoni, kus hakkas tegema performance'eid ja lühifilme, mis osutusid üsnagi populaarseteks. Tema esimene täispikk film "Sina, mina ja kõik, keda me teame" (You and Me and Everybody We Know, 2005) sai Sundance'i filmifestivalil mitu auhinda. 2007 avaldas ta novellikogu "Siin oledki sa kõige rohkem oma" (No one Belongs Here More Than You), kust on tõlgitud ka "Ujumismeeskond". Raamat pälvis Frank O'Connori novellikogu preemia. July novellid kulgevad tihti veidraid radu, on ühtaegu naljakad ja kurvad ja on üles ehitatud paradoksile ning võõrutusefektidele. Tema lugude tegelased elavad sageli reaalsusest irdunud maailmas, otsides siiski omal moel armastust ja mõistmist nagu me kõik.

Silvia Urgas

LUGU KOIT TOOMEST, MILLEL POLE KOIT TOOMEGA VÄHIMATKI PISTMIST

“Koli ära,” ütlesid lume alt vabanenud teed. Ma ei usaldanud enam asfalti, sest olin harjunud libedaga ja sellega, et pean oma samme hirmus ettevaatlikult seadma. “Koli ära,” ütles kool ega tahtnud mind enam igal hommikul kell 8.05 kohata. “Koli ära,” ütlesid lumikellukesed ja märtsikellukesed ja maikellukesed ja Kellukese limonaadi joovad algkoolilapsed, kes üksteist värskelt tärganud muruga loopisid. “Koli ära,” ütlesid lõpueksamid ja nende tulemused karjusid sedasama mulle otse näkku. “Koli ära,” ütlesid kõik lilled, mis mulle lõpetamisel kingiti, ja neid oli natuke nukralt vähe, vähem kui põhikooli lõpetamisel, aga samas pole ka käskluses “koli ära” just kuigi palju tähti. Põhikooli lõpus tahtsid lilled mulle ehk öelda: “Sa kahetsed, kui sa siia jääd, aga eks sa ise tead,” ja ma tõlgendasin seda valesti ning lugesin kokku hoopis: “Sa oled veel liiga noor, mis see kolm aastat kodus sulle ikka teeb.”

“Koli ära,” ütlesin ma viimasele lahesopis elanud poisile, kelle südame ma enda arust murdsin. Tema ütles mulle sedasama ja uskus, et murdis hoopis minu südame. Me mõlemad tahtsime nii kangesti uskuda, et kellegi süda murdus. Ma kinkisin talle Led Zeppelini vinüüli ja ta kinkis mulle Koit Toome kasseti ning me olime mõlemad oma kinkide üle kangesti uhked ja

iroonilised. Zepi vinüüli leidsin ma nimelt ühest kaltsukast viie krooni eest ja kui ma maksma asusin, ütles müüja mulle, et vinüül on tegelikult sedavõrd kriibitud, et ei mängigi enam. See oli müüjast kena, et ta nõnda aus oli. Lausa nii kena, et ma isegi ei küsinud, miks see vinüül neil siis müügis oli, kui ta täiesti kõlbmatu on.

Agaga tõde oli selles, et viiekroonist Zepi vinüüli tahtsin ma osta ainult sellepärast, et mulle kohe hirmsasti meeldib teistele rääkida sellest, mida ma näen ja kohtan. Ma oleksin tingimata tahtnud rääkida sellest megaodavast ja megalahedast IV-st, aga siis oleksid kõik mu sõbrad mulle hukkamõistvalt otsa vaadanud ja küsinud, miks ma seda ei ostanud. Vinüülimängija puudumine ei ole ju takistus vinüülplaatide ostmisel. Nii ütlesingi müüjale, et tahan seda vinüüli ikkagi, sest üks lõhkikriibitud Zepi IV sobib mängima mu mitteeksisteerivasse vinüülimängijasse. Plaat ei mahtunud mulle kotti ja nii ma kõndisingi kevadvihmas ja hoidsin seda käes ning ühtäkki tundus oma leiu ükskõik kellega jagamine totrana. Rääkimine ainult rääkimise pärast tundus tobe, mu teguviis tundus mulle tobe ja ma jõudsin sellesse seisuni, kuhu ka varem jõudnud olen – ma ei tahtnudki enam kellelegi oma päevast rääkida.

Mõned inimesed tekitavad mõningatel aegadel minus sellise tunde, et mu päeva pole eksisteerinud enne, kui ma seda nendega jaganud olen. Näiteks kui näen polikliinikus sildi all “Ärge palun toetuge vastu seinat” vastu seinat nõjatuvat vanainimest ja ristin ta oma mõtetes rebelvanaemaks ja laulan omaette: “Rebel rebel your face is a mess,” siis ma ei taha, et tol hetkel istuks minu kõrval keegi, kes naljast aru saaks. Sest siis ma saan mõtetes sellele vanainimesele näiteks suured sinised silmad juurde mõelda ja hiljem seda lugu teistega jagades ning veinilonksude vahele Bowie’t lauldes lisada, et tollel naisel olid hiigelsinised silmad. Mitte keegi ei saaks kunagi mu vales teada, aga see oleks ilus detail ja tekitaks tunde, et lugude jutustamise oskus sõltub ainult sellest, kui lahtiste silmadega sa teiste silmadesse vaatad.

Või siis näen unes seda, et sõidan bussis ning magan ning lähen itta, mis on omamoodi veider, sest ma ei sõida kunagi itta, ning olen koostanud *playlist*’i nii, et see algaks õhtulauludega ja lõppeks hommikulauludega, sest ilus on mõelda, et sõidan päikesele ja uuele päevale vastu. Buss jõuab kruusateele ning raputab mind üles ja Radioheadi “Morning Belli” “Amnesiaci” versioon mängib nii valjusti, et raputab mind kohe päriselt üles ja ma saan aru, et tegelikult olen ma ikka veel läänes ja äratuskell heliseb 3 tunni ja 45 minuti pärast, ja ma tahaksin absoluutselt selsamal hetkel kellelegi helistada ja küsida, mitut unenägu tema tavaliselt unes näeb ja kui sügavale unenägude

keerisesse on tema meelest võimalik eksida. Ma tahaksin rääkida sellest, et äkki sõidangi ma ükskord itta ja näen bussis unes seda, kuidas ma oma voo-dis unenäos kuulnud Radioheadi peale üles ärkan. Vahel tekib mul tunne, et mul on sõpru ainult selle jaoks vaja, et mul oleks keegi, kellega oma üksinda nähtut ja kogetut jagada.

Aga vinüüliga vihmas kõndides ei taha ma enam mitte kellegagi oma elust rääkida ja minust sõidab rattaga mööda üks pealtnäha 50-aastane mees ja vaatab mind natuke pahakspaneva pilguga. Ma kujutan ette, kuidas ta oli nõukogude Eestis üks parajalt mässumeelne teismeline ja ta emigreerunud sugulased saatsid talle Kanadast Led Zeppelini ja The Rolling Stonesi ja ta kuulas neid salaja, surus ühe kõrva vastu grammofoni ja laulis omaette: "Going to California with an aching in my heart," ega jäänud seda isegi päris hästi uskuma, sest ta toas oli hirmus külm, sest ta oli oktoobrikuisest nõukogude Eestis ning ta toaaken oli lahti, et tubakavabrikus "Leek" toodetud sigarettide suits selleks ajaks, kui ta vanemad koju jõuavad, toast välja heljuks. Nüüd võis ta suitsetada nii palju, kui tahtis, ja osta nii paljudes eri formaatides Led Zepi plaate, kui ta palk vähegi lubas, aga ilmselt ei olnud tunne enam sama. Kuidas võikski tunne sama olla, kui teismelised tüdrukud kõn-nivad 40-aastaste vinüülidega kevadvihmas ega hooli sellest, et läbivettinud plaat ei pruugi ilmtingimata tähendada töökorras plaati?

Niisiis otsustasin Led Zeppelini vinüüli, millega minul ega kellelgi teisel midagi teha polnud, kinkida poisile, kellega mul enam midagi teha polnud. Kui inimesed mõne raamatu või plaadi kingivad, mida sa neilt just otsesõnu palunud või pikka aega ihaldanud pole, võib alati oodata, et järgnevad natu-kene veidrad vestlused. Eriti kui teine plaati või raamatut tohutult armastab ja kiidab teose sulle sellistesse kõrgustesse, et tekib soov selle teosega enam mitte kunagi mitte mingit tegemist teha. Kujutasin ette, kuidas ma küsin temalt, kuidas talle IV meeldib, ja ta räägib mulle, et see on tohutult hea, eriti teine pool, ja ta kuulas seda oma ühikatoas ning vinüül krabises mõnusalt. Seepeale löön ma käsi kokku (olgu peale, ma ei löö kunagi imestusest käsi kokku, ma tahaksin teada, kas üleüldse lööb keegi käsi kokku peale tege-laste algajate kirjanike teostes?) ja räägin talle, et sellest vinüülist ei kosta juba eelmisest sajandist saati mitte ühtegi piuksu, ja tema satub seepeale natuke segadusse ja üritab end välja vabandada, et jah-jah, krabises küll, aga no ikkagi mängib, mille peale ma ütlen, et ta peab mind siis külla kuulama kutsuma, mille peale ta ütleb, et ta buss läheb kahe minuti pärast, mille peale me ütleme teineteisele head aega. Ta läheb koju, võtab esimest korda plaadi ümbrisest välja ning näeb sügavaid vagusid ega julge minult küsida, miks ma

talle katkise vinüüli kinkisin, sest ta teab, et vale on välja tulnud, aga talle on sama selge ka see, et ta ei taha seda tunnistada.

Aga ta ei küsiks minult kunagi, kuidas mulle Koit Toome kassett meeldis, sest vinüülid ja Led Zeppelin on samavõrra minevik kui kassetid ning noor ning silutud Koit Toome, kes oli armunud Maarja-Liisi ja salvestas oma esimese kauamängiva, mis küll eriti kaua ei mänginud, samal aastal, kui mina kooli läksin. Aga Zep ja vinüülid on alati hinnas, isegi katkikriibituna ja läbi kuulamata, palju rohkem hinnas kui Koit Toome kassett, millest keegi isegi ei oota, et ma ta läbi kuulaksin. Aga ma panen ta oma uude koju esikuriilile seisma ja isegi kui mu uues kodus ei ole esikuriilut, ostan ma vaid Koit Toome pärast sinna esikuriili ning kõik külalised vaatavad, et korterielanik on üks vaimukas ja eneseirooniline noor neiu.

Poiss, kellega mul enam midagi teha pole, saab noortele tsikkidele, kes usuvad, et Beethoveni-nimeline bernhardiin suutis täitsa mitu sümfooniat valmis kirjutada (aga samas, ühes loomaaias oskas elevant londiga maalida ja kuulduste järgi pidavat aastaks 2185 välja arenema superintelligentsed sõnajalad, mis suudavad omavahel deltalainete abil kommunikeeruda, nii et kõik on usutav ning maailm on suur ja kummaline), rääkida, et Bon Jovi laulja Jon Bon Jovi ning Zepi laulja Zep Led Zeppelin olid identsed kaksikud ning viimase vinüül on tal ka kodus. Hüpototeetiline, kuid vägagi tõenäoliselt eksisteeriv noor loll tüdruk küsib vaimustunult, et kas sellel Zepi vinüülil ka "Lucy in the Sky with Diamonds" peal on, ja poiss vastab, et muidugi on, vaja ainult tema juurde kuulama minna.

See on ilus tulevikuväljavaade, aga praegu on meil vaja ära otsustada, kuhu me läheme, ja meiesugustel on tegelikult ainult kaks võimalust: kas põhja, pankranniku äärel, või lõunasse, mägedesse. Kui me muidugi veel kaugemale ei taha, aga see oleks juba Saja Aakri Metsa piiridest väljumine ja kumbki meist ei taha maailma kõige armsamast muinasjuturaamatust vabatahtlikult lahkuda. Seega vaatame me Saja Aakri Metsa kaarti ja loodame teise silmist pisaraid leida, aga leiame sealt ainult küsimusi selle kohta, miks ei võiks me vahelduseks käituda nagu normaalsed inimesed ja kinkida teineteisele tänapäevaste muusikute tänapäevaseid teoseid tänapäevastel helikandjatel. Kaart ütleb meile vaid seda, mida juba ammu teame, meil on kaks valikut, lahesoppi jääda ei saa ning koos uude kohta minna samuti mitte. Poiss, kes kinkis mulle Koit Toome kasseti, ütleb, et mina olen väiksem ja seega on ainult aus, kui mina mägedesse lähen, ja ma vastan talle, et nii on ainuõige, sest nagunii kardaksin ma pankranniku äärelt alla kukkuda.

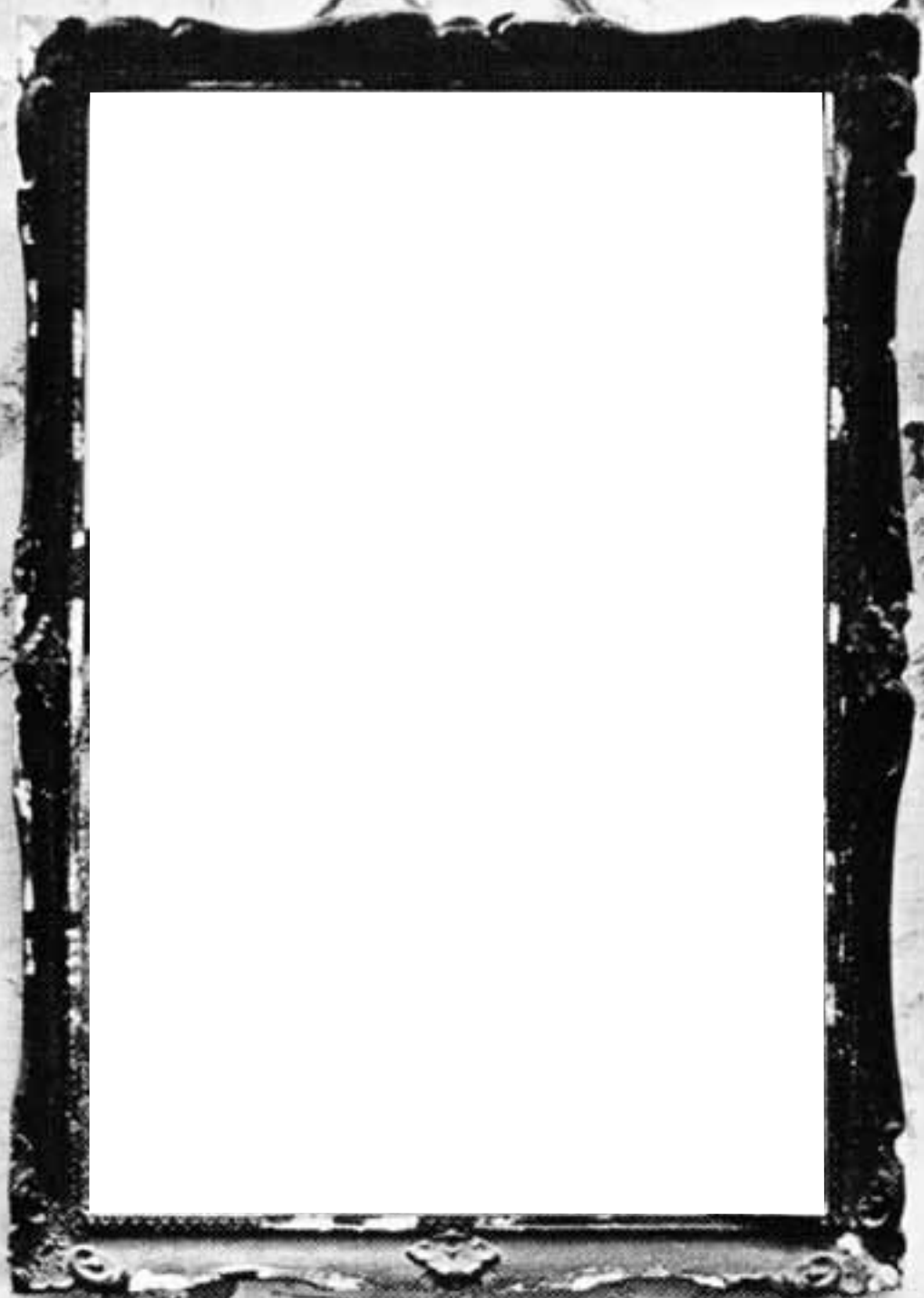
Ma ütlen talle, et sellest saab meie suvi, ja tema ütleb, et sellest saab meie *stairway to heaven*, ja rohkem ei kohtu me kunagi, sest mõlemad kardame, et äkki peaksime kunagi rääkima sellest, kuidas meile teise soovitatud raamat, film või kunstinäitus meeldis.

Üleüldse hakkasime me suhtlema ainult sellepärast, et kummalgi meist polnud midagi tarka teha ja mis kõige hullem, lahesopis ei osanud me ka korralikke lollusi teha. Me mõlemad käisime väikestes veidrates kohtades, kus valati õlut väikestesse veidratesse klaasidesse ning mina kartsin purjus rullnokkasid ja vanu habemega mehi, kes mulle kätt põlve peale panna üritasid. Tema kartis ülemeigitud milfe ja alakaalus 14-aastaseid tüdrukuid, keda lahesopi klubidesse sisse ei lastud, aga väikesed veidrad kohad ju ei küsinud kelleltki dokumenti. Väikesed tüdrukud tahtsid nii kangesti näida piisavalt suured, et kellegagi koju minna, aga tema kartis väikeseid tüdrukuid, sest isegi kõik korralikud õudusfilmistsenaristid teavad, et väikesest tüdrukust hirmsam on vaid zombistunud väike tüdruk. Ainsad inimesed, keda me lahesopis ei kartnud, olime meie ise, ja tollel aastal ajasime me seda mitte-kartmist paljude asjadega segi.

“Koli ära,” ütles ema ega öelnud seda kurjalt, vaid hoolivalt, ta pani neisse kahte sõnasse sisse lootuse minu tulevikku ja karjääri ning andis tagatipuks kaasa veel õunapiruka. “Koli ära,” ütles isa ja andis mulle kaasa raamatu “Kalastamine jõgedel”, sest neis mägedes olid allikad, millest algasid jõed, ning kui ma päris väike olin, käisime isaga ühe korra koos lahesopis kalal ning tema teeskles, et ta mäletas sellest käigust midagi, ja mina teesklesin, et mulle meeldis kalalkäik, ja ma võtsin ta raamatu kaasa ja sõitsin mägedesse.

“Koli ära,” ütlesid mäed Svenile, Sven oli värskelt plasmafüüsika bakatööd kaitsnud üliõpilane, kes kolis Saja Aakri Metsast ja muinasjutust välja maale, kus inimesed kandsid barette ning sõid konnakoibi. Ma ostsin tema käest ta korteri, kuigi ausam oleks öelda, et ma ostsin tema käest kapi, mida inimesed koduks nimetada võivad. Aga midagi suuremat ei oleks ma endale lubada saanud ning ega midagi suuremat ka vaja ei läinud. Esikus ei olnud riiulit, õigem oleks öelda, et kapis polnud esikut ning selles mitteeksisteerivas esikus ei olnud ka riiulit. Kapis oli üks madrats ning madratsi kõrval oli pliit ning laud ja kaks tooli. Kapis oli veel kaks kappi, üks, mida nimetatakse vannitoaks, ja teine, mida nimetatakse külmikuks.

Sven ütles, et jätab mulle pudeli konjakit, sest seal, kuhu ta läheb, saab ta iga kell palju paremat konjakit juua. Siis küsis Sven, mida ma õppima lähen, ja ma vastasin, et kirjandust, ning Sven hakkas naerma ja ütles, et siis läheb

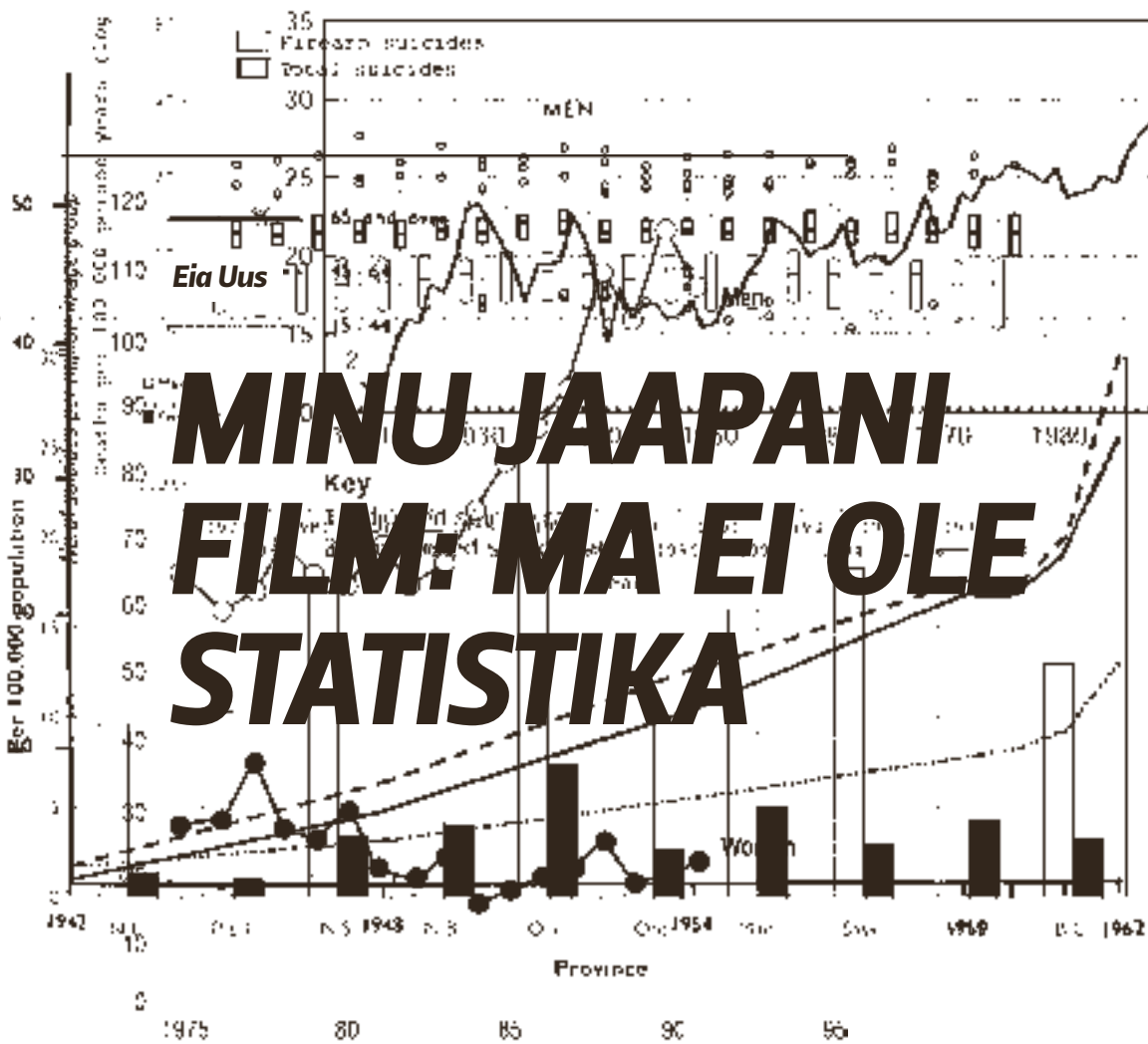

mul seda konjakit hädasti vaja. Ma küsisin Svenilt, mis ta lemmikfüüsikavalem on ja ta vastas, et nad kõik on üpris seksikad. Sven oli üks neist inimestest, kes kasutas sõna “seksikas” omadussõnana kõiksuguste objektide kohta, millel seksikusega mingit pistmist polnud. Kui ta poleks olnud plasmafüüsik, oleks ta olnud ajakirjanik, kes kirjutab uue seksika kohviku avamisest Saja Aakri Metsa kõige seksikamas linnas.

Ma küsisin Svenilt uuesti, mis ta lemmikvalem on, ja Sven ütles, et $e = mc$ vagina, ja ma naersin viisakuse pärast, täpselt nagu naerdakse selle inimese naljade üle, kellega sa ühes kapis kinni oled. Sven ütles, et tegelikult on kõik, mis puutub huulhendustesse ja voltamperkarakteristikasse, päris lahe, ja küsis, mis mu lemmiksõna on. Ma ütlesin “peopesad” ja Sven ütles, et ta jätab mulle ühe tuunikalakonservi ka, ja mina ütlesin, et see on temast väga lahke, ning Sven läks ära ja ma istusin oma uues kodus mägedes ning mõtlesin selle üle, kas võin seda kappi koduks nimetada.

Samal aastal, kui ilmus Koit Toome debüütkaaset, käisin vennaga Saja Aakri Metsale kõige lähemas suurlinnas ning ta vedas mind terve päeva mööda vaatamisväärsusi ringi ja näitas kohti, kus surnud tsaarid käisid, kui nad veel elavad olid, ning ma hakkasin Ermitaaži ees nutma ja karjusin kõigis eri keeltes, mida natukenegi oskasin, et ma tahan koju. KOJU HOME DOMOI ja vend viiski mu koju, aga mitte läbi metsa tagasi läände, vaid hotelli ja see oli esimene kord, kus mulle jõudis kohale, et on kahte liiki kodusid. Mida rohkem aastaid Koit Toome debüütkaasetist möödus, seda väiksemaid nõudmisi hakkasin kodule esitama ja nüüd olin nõus leppima kapiga, kus sain magada ja oma hambaharja hoida.

Istusin madratsil ning võtsin kotist välja kalastamisraamatu ja Koit Toome kasseti ning vaatasin konjakipudelit ja tuunikalakonservi, mõeldes, et küll on hea, et Sven mulle just tuunikalakonservi, mitte kondenspiimalaadse toote jättis. Vaatasin tuunikalakonservi, aga tuunikalakonserv ei vaadanud vastu ning mu ümber oli hirmus vaikne, ehk ongi mägedes teistsugune vaikus kui madalmaal, ning lehed hakkasid taas kollaseks minema ja lapsed jõid ära veel suvevaheaja viimased Kellukese limonaadid ning järsku sain ma aru, miks nii vaikne oli. Mitte keegi ei öelnud mulle: “Koli ära,” sest keegi ei teadnud veel, et ma oma koli ja kompsudega mägedesse jõudnud olin. Võib-olla üritas just tol hetkel keegi pankrannikul IV-t tööle saada, aga võib-olla ka mitte ning sellel kõigil polnud vähimatki tähtsust, sest vahel istub iga inimene mägedes koos Koit Toome ja konserveeritud tuunikalaga ja teab, et see on rohkem, kui tal kunagi varem olnud on. Ning rohkem ei taha ma mitte midagi öelda.

MINU JAAPANI FILM: MA EI OLE STATISTIKA

Minu jaapani film põhineb tõestisündival lool. Ma pole päris kindel, miks ta jaapani film on, sest sündmustik toimub tegelikult Prantsusmaal. Võib-olla pole ma selliseid prantsuse filme näinud, aga jaapani omi olen. Ja minu jaoks “prantsuse” ja “pilvelõhkuja” lihtsalt kokku ei käi, olgugi et Pariisis on terve suur ärilinnaosa. Kuhu ma küll kunagi sattunud pole. Ega see vist olegi koht, kuhu satutakse.

Minu jaapani filmi kontseptsiooni kõige kesksem, selgem visuaalne omadus on see, et kaamera keerleb ümber ärihoone, kus toimub kogu tegevus. Kinosaalija vaatepunkt on nagu herilasel, kes tiirutab ümber oma koonlakujulise pesa. Kujutasin alati ette kandilist maja, aga viimasel ajal olen õhtuti hakanud mööda jalutama Nordea majast Liivalaia tänaval, Stockmanni ja Olümpia hotelli vahel. Tal on ainult umbes 15 korrust, ent teda on lihtne

mõttes ekstrapoleerida mitmekümnekorruseliseks. Ta on väljast ringjas nagu korsten, terve tee alt üles sama ümbermõõduga. Väljast peegeljust klaasist. Päevafotodel ongi ta nagu peegel. Diskosilinder.

Ma polnud teda märganudki, kuni tuli talv ning kella 15 paiku pimedaks minema hakkas. Igal õhtul koju tulles, hoolimata kellaajast, põlesid enamikul korrustel tuled – ning korrus muutus läbipaistvaks, seintetuks – muutub ka täna, me näeme inimesi, pintsaklipslasi nimelt, töömesilaste kombel ringi siblimas. Nende sumina asemel kostab taustaks Tartu maantee liikluse müra, autopöörin; teeb praktiliselt sama välja, moodsad elektroonilised putukad.

Selle hoone paneksin Pariisi või Tokyosse ja siis sõidaks kaamera ümber selle, ringiratast, liikudes spiraalides üles või alla, kuidas vajadus on. Ma ei tea küll, kuidas seda filmida... Helikopteriga? Täna sel päeval on kõik võimalik. Puldiga helikopter. Kui inimeste sisikonda saab kaamerat saata, saab ka ümber pilvelõhkuja.

Igatahes:

Film algab all välisukse kohal olevast &-st. See on France Telecomi logo. Kaamera näitab &-d ning hakkab ringlema, rahulikult ümber hoone. Mingil suvalisena näival hetkel suumib läbi akna sisse, ühte nõupidamistruumi. Seal muutub kaameratöö kontrastina äärmiselt staatiliseks, erinevaid plaane on vähe.

Keegi teatab, et kodanikud see ja see saadetakse tööle Pariisist ära hoopis nende Marseilles' kontorisse. Üks kodanikest, viiekümnendates mees, võtab põuetaskust noa ning pussitab end. Ülejäänud satuvad paanikasse. Ka kaamera justkui põgeneb, selg ees, läheb tagasi õue, ümber maja alla tiirutama, maaniliselt, kiiremini kui enne. Kuuleme lähenevat kiirabisignaali, ringlev kaamera nagu uudishimulik herilane, möödub uksest, näeb vilksamisi end pussitanud meest kandraamil hingamismaskiga hoonest välja viidavat. Õues pimeneb, kaamera siseneb taas hoonesse.

Seekord on tegu suure konverentsisaaliga. Käimas on pressikonverents. Palju närvilisi üleerutunud ajakirjanikke – nagu ikka filmides –, kes tõuklevad ja karjuvad: “Härra direktor! Härra direktor!” Kaamera on siin inimese silme kõrgusel ning liigub nagu inimene, üritab tagumisest reast üle teiste käte ja peade ja kaamerate ette näha. Ta näebki kõike sealt tagant, suumimata, kuuleb sinna taha üsna vaikselt või mikrofonivilina järel, kuidas keegi küsib: “Aga see on juba teine enesetapukatse sel kuul teie firmas! Millega te seda põhjendate?!”

Direktor: “Meie firmas töötab üle 100 000 inimese...”

Kaamera pöörab ümber ja trügib ruumist välja, seljataga jutt jätkub. Ta muutub taas stabiilseks ning lendab lühimat teed pidi aknast välja. Näiteks nii, et keegi hakkab parajasti akent sulgema ja kaamera lipsab läbi. Ta tiirleb ümber maja, väljas läheb pimedamaks, kui ta alla jõuab, voolab ajakirjandusrahvas hoonest välja, kaamera tiirleb edasi, läheb veelgi pimedamaks, süttivad tuled, kõik on kiirendatud, tuled kustuvad, müra kostab vähem, päike hakkab tõusma, müra suureneb, õues läheb valgeks, maja eest läbi tiirutades on näha, et inimesed streigivad maja ees. Nad on üles pannud mustast papist väljalõigatud meeste ja naiste kujud endaga koos seisma. Kaamera liigub küll korraks aeglasemalt, ent me ei jõua lugeda palju loosungeid peale: “La vie n’a pas de prix”, subtiitel: “Elul pole hinda”, ning kuuleme rütmilist kooris kisamist: “La-vii na-pa dö-prii, la-vii na-pa dö-prii.” Kaamera läheb üles, aknast sisse, sõidab üsna ruttu mööda koridori, möödub *cubicle*’itest ja veemasinast ja kohvitoast, jõuab ühe naiseni, kes püsti, küürakil, pealtnäha vabas ja mugavas poosis, kirjutuslaual midagi käsitsi kirjutab. Ta paneb korgi tintekale, tinteka lauale, murrab paberilehe kokku, jätab lauale. Siis kõnnib ta rahulikult läbi kontori, kaamera liikumas alguses ta taga, nähes inimesi, kes talle midagi ütlevad, ta vastab neile, kõnnib samal ajal edasi ja keerab naerdes näoga nende poole, selg ees paar sammu edasi liikudes, naerdes. Kaamera jõuab talle järele, läheb tast mööda, liigub selg ees, näoga naise poole. Naine ütleb mõnele inimesele rõõmsalt tere, küsib, kuidas puhkus läks, liigub edasi. Aknani, teeb selle rahulikult lahti, selle kõrval on suur toataim, inimesed kõnnivad mööda, pole midagi ebatavalist, aga aken lahti tehtud, viskab ta end sellest välja sama rahuga, millega ta siiani opereerinud oli. Kaamera järgneb talle kohe, näeb teda langemas, sekundi või veel vähem, ja pöörab pilgu, nii et kuuleme vaid ebamugavat asfaldi-kehahäält.

Ja nii see film tiirleb. Öö, päev, öö, päev, kiirendused, reaalaeg, erinevad kaameravõtted, vilksamisi sündmused maja ees, pressikonverentsid, kuhu ilmub kohale iga kord aina vähem ajakirjanikke, sest “enesetapud Prantsuse telekomis” ei ületa enam uudiskünnist. Ühel pressikal lendab kaamera konverentsisaali tagumisest uksest sisse ja rahulikult üle ajakirjanike peade, firma esindajatest mööda, aknast välja, kuuldes vaid kahte lauset:

“Aga ikkagi 24 enesetappu 18 kuu jooksul!” tõstab ajakirjanik häält. “Mida teil on öelda, härra direktor?!”

“Tegelikult see pole üldse nii hull. Aastal 2000 oli meil üksnes 12 kuu jooksul juba 28.”

Ma pole ainult veel välja mõelnud, kuidas vaatajale selgeks teha, et need kõik on faktid, mitte haige kujutlusvõime. Ainus, mis on liialdatud, on see, et firma rohkem kui 100 000 töötajat on pandud ühte hoonesse.

Võib-olla peaks ringlev kaamera vahepeal näitama maja ees uudistesaaate reporterit, kes räägib: "...on nüüd jõudnud 32 suitsiidi ning 18 enesetapukatseni. Telekomi juhataja taganes ametist..." ning juba on kaamera edasi läinud. Või liigub mõnel teisel tiirul mööda maapinda, nii et vihmaveelõigust paistab vettinud ajalehepealkiri: *"Suicide Surge Continues At France Telecom With 5 Workers Dead In 10 Days"*. Kuupäev on ka näha: 20. september 2010.

Me näeme ka meeleolu kontoris. Võib-olla mõni üksik pakib oma asjad kokku ja lahkub töölt. Vaikselt, ilma peota. Mõned karjuvad üksteise peale. Keegi poob end kabinetis. Kusagil laoruumis seksib kaks inimest rutakalt, sest surm hingab kuklasse ja sellises situatsioonis pidi olema tavaline, et mõned armatsema kukuvad. Keegi halab telefoni: "Ta istus 14 aastat mu kõrval, ja ma isegi ei märganud..." ja keegi nutab hääletult tualetis. Keegi targutab, et inimese ellujäämisinstinkt on nii kõva, et sõdade ajal väheneb suitsiide arv drastiliselt. "Palju olulisemaks kui meeleolu või rahaprobleemid saab eluspüsimine." Tegelikult on vast see, et lihtsalt kõik need inimesed, kes oleksid pidanud häbiväärselt kusagil rentlis endalt elu võtma, saavad nüüd surra heroiliselt. Ausa surma saavad, nii öeldakse.

Aga ega selles filmis midagi ei lahene. Inimesed lihtsalt surevadki, ikka öö ja päev, öö ja päev, ambulants, kiirabi, streikijad, ajakirjanikud, suur maailm üle kantud väikesele konkreetsele näitele. Tegelikult pole Prantsuse telekomi enesetapunäitajad sugugi kõrgemad kui seal mujal, üldise rahvastikuvahelise juures. Tegelikult on see argipäev. Me lihtsalt ei märka seda nii. Ei kõrvaltvaatajatena ega seesolijatena. Lõpus kaamera lihtsalt eemaldub tornist, nii nagu ta enne sisse sõitis. Kogu see keerlemine kõlab lihtsalt argipoeetiliselt nagu "suitsiidispiraal". Igaüks on number.

György Dragomán

Ungari keelest tõlkinud

Reet Klettenberg

KALEV

Brenner kuulis juba enne kurvi doktor Csekicsi häält, doktor isegi mitte ei vandunud, vaid karjus meeleheites, et võtku nad teatavaks, selle filmimisloaga võivad nad perset pühkida, ilma arstliku tõendita siin sukelduda ei või ja see on küll kindel mis kindel, et tema ei luba siin midagi. Brenner kujutles sinna juurde doktori kohkunud punetavat nägu ja ka seda, et müts ta peas on vehklemisest viltu libisenud ja selle alt paistavad hõrenevad vesihallid juuksed. Ta hakkas kiiremini pedaale sõtkuma, teades, et pärast kurvi tee langeb ja siis on asi juba lihtne.

Üles jõudnud, nägi ta kohe ka furgooni, see seisis vette kaduva tee juures, viimase möödasõitu keelava märgi kõrval, teepervel läikisid kuhtunud päikesepaistes rittalaotud hapnikuballoonide ümarad põhjad, ümber doktor Csekicsi seisis kolm inimest, kaks neist olid juba sukeldumisülikonas, kolmandal olid ainult neopreenpüksid jalas, tema võis olla režissöör, roheline karmkalevist mantel, mille ta oma paljastele õlgadele oli laotanud,

ulatus peaaegu maani, karjudes raputas ta raevukalt pead ja seletas doktor Csekicsile, et saagu aru, neil on kokku üks päev, nii kauaks said nad prožektorid ja veealuse kaamera, doktor ei suuda ettegi kujutada, missugune piin oli varustus kokku ajada, see dokumentaalfilm huvitab kogu maailma, seda näitavad šveitslased, jaapanlased, isegi biibiissiist teatati, et neile pakub see uppunud linn huvi, stsenaarium on suurepäraselt välja mõeldud, nad ujuvad ilusasti teed järgides alla orgu ja filmivad kogu aja, see võtab kokku nelikümmend minutit, pole siin muretseda midagi, takistada ta neid nagunii ei saa.

Brenner ei kuulnud, mida doktor Csekics selle peale ütles, aga kui ta kohale jõudis, tõukas režissöör doktorit parasjagu selga ja ütles, et teda ei huvita ja üleüldse, kui doktor kümme minutit hiljem tulnuks, oleks nad juba ammu vees olnud, jätku neid rahule. Doktor Csekics ei kukkunud, ei öelnud midagi, üksnes rehmas ja vaatas Brennerile otsa, Brenner tuli sadulast maha. "Võite minna, aga tagasi te ei tule," ütles ta.

Režissöör oli juba kingad ära võtnud ja tõmbas lestad jalga. "Ärge nüüd teie ka mind ärritage nende lollide kummituselugudega," ütles ta, puges mantlist välja ja pani neopreensärgi selga.

Brenner kehtas õlgu. "Ise teate. Ei saa öelda, et me pole teid hoiatanud."

Režissöör raputas pead ja sülgas. "Hea küll, olete hoiatanud," ütles ta ja pani mantli kokku.

Brenner pani jalgratta pikali ja vaatas suuri veekindlaid prožektoreid. "Teil on väga ilus kalevmantel," ütles ta. "Võiksite selle mulle anda."

Režissööri nägu tõmbus irvele: "Sittagi!" Ta toppis mantli kotti teiste riiete juurde, viskas selle furgooni koormaruumi, tõmbas lükandukse kinni ja keeras lukku. Teised kaks olid juba balloonid selga võtnud ja maskid ette pannud, prožektorid käes, seisid nad vee ääres. Režissöör avas kaelas rippuva veekindla vutlari, poetas furgooni võtmed selle sisse ja siis pani ka tema maski ette.

Doktor Csekics võttis ühe sigareti. "Õnn kaasa," ütles ta ja süütas selle.

Režissöör ei vaadanud tagasi, viipas vaid väljasirutatud keskmise sõrmega doktor Csekicsi poole, tõstis kaamera õlale ja hakkas kohmakate sammudega vette kõndima. Teised kaks lülitasid prožektorid sisse ja järgnesid talle. Kiiresti kadusid nad vette, mõnda aega paistis veel prožektorite valgus, seejärel lõhkusid veepinda üksnes mullid.

Doktor Csekics vaatas suitsetades vett, Brenner üritas jalgratta juhtrauda reite vahel sirgeks ajada. Äkki viskas doktor Csekics sigareti käest. “Vaata sina ka, kas sa näed midagi,” palus ta.

Brenner pöördus vett vaatama, see oli hall, peegelsile. “Mulle ei tule enam.”

Doktor Csekics noogutas. “Noh, need jäid ka sinna,” ütles ta, kummardus, haaras teeservast kivi ja löi sellega furgooni juhipoelse akna puruks, alarm pistis huilgama, doktor Csekics ei teinud sellest välja, koristas kristallideks purunenud valgeks tõmbunud turvaklaasi küünarnukiga natuke eemale, sirutas käe aknast sisse, haaras raamist, toetas jala kroomitud astmelauale, kummardus aknast sisse ja sehkendas midagi, maha astudes kriuksatas ta saapa all klaasipuru. “Lükkasin käigu välja,” ütles ta ja laksas vastu furgooni külge. “Mantlit tahad?”

Brenner raputas pead: “Hoidku aga omale,” ütles ta, läks furgooni taha, ootas doktor Csekicsi ära, siis toetasid nad mõlemad öla vastu plekki, auto hakkas kohe veerema, kui see aeglaselt vee alla kadus, oli veel mõnda aega kuulda alarmi huilgamist, seejärel saabus vaikus.

György Dragomán on sündinud 1973. aastal Transilvaanias Târgu Mureş'is, 1988. aastast elab Ungaris. Tema esimene romaan “Hävingu raamat” (“Pusztítás könyve”, 2002) pälvis aasta parima proosadebüüdi auhinna. Teine, 18 novellist koosnev romaan “Valge kuningas” (“Fehér király”, 2005) on tänaseks tõlgitud enam kui kolmekümnesse keelde. Romaan jutustab kaheteistaastase poisi elu raskeimast aastast alates hetkest, kui tema isa Doonau kanali äärde töölaagrisse viiakse, kuni taaskohtumiseni. Kord naljakate, kord traagiliste sündmuste taustal joonistub absurdne, lapsesilmale ikkagi ilus maailm, mis samastub kaheksakümne date aastate Transilvaania ja Rumeeniaga pigem üksikelementides kui konkreetse ajaloo kaudu. Tema hoogsad ja pingelised laused venivad tihti leheküljepikkusteks, imiteerides hingetõmbepausideta jutustamist. Lisaks on Dragomán vahendanud ungari keelde nt Samuel Becketti, Irvine Welshi, Mickey Donnelly, I. B. Singeri loomingut, ta toimetab veebilehekülgi ja kirjutab filmikriitikat.

Krismar Rosin

KUI MA OLEKS FRANK KAFKA

KUULE, MIKS SA MINU KÕRVALE EI ISTUNUD? Jah, sina, uhke portfelli ja kaunite kingadega noormees. Hästi viksitud ja puha. Ah et lähed meie ühise kursaõe juurde. No eks sa mine... Selle juurde, kes istub minust kaks kohta paremal. Jah, me kõik istume siin, *laptop*'id ees, ootamas järjekordset igavat majandusaluste loengut. Enne sinu tulekut ma märkasin, et vähemalt kolmveerandil on siin *laptop*'id ees, siis ma märkasin veel, et enamik naisi on ülemeigitud ja ühel venelannal eespingis on vist prillid liiga nõrgad, sest iga kord, kui ta tahvlile vaatab, tundub, nagu oleks tal kakahäda – vot nii hädine on tema nägu...

AGA IKKAGI, MIKS SA MINU KÕRVALE EI ISTUNUD? Esiteks, loeng juba käib ja kuigi ma olen märganud, et sul ongi kombeks hiljaks jääda, ei saa ma sust aru. Jäid hiljaks eilsesse ergonomikasse, eelmine reede avalikku haldusesse ja neljapäeval mikromakro seminari. Vist taotled sellega oma viisteist minutit kuulsust? Või arvad, et viisteist minutit hiljem saabumine on prominentne? AGA IKKAGI, LAS SEE OLLA. MA TAHAKS SULT MIDAGI KÜSIDA.

Aga ma ei saa. Sa tulid laia naeratusega (nagu tõeline ametnik) auditooriumisse, marssisid minu pingirea juurde ja märkasid lähimat vaba kohta selles reas. Kui sa hilined, siis teoreetiliselt istud sa võimalikult ruttu maha, sinna, kuhu parajasti võimalik. Sellest hoolimata pomises sinu veatult raseeritud, elukogemuseta beebilõust midagi arusaamatut, siis saatsid sa mu kursaõele šarmantse dändinaeratuse ja laususid primadonnalikult, et sa pigem istud sinna. Ei, ära ometi muretse, ega ma solvu. Ma pole harjunudki istuma kõrvalt inimestega, kes kogu aeg nii viisakalt riides on: kingad, velvetid, isegi uhke, kallis vöö, hea parfüüm (arvatavasti Boss või Calvin Klein), hästiistuv polo, kindlasti on sul ka sokid ja bokserid firmapoest ostetud. Tõesti tore, olen märganud, et sa riietud alati nii soliidset ja kihvtilt, nii et tundubki, nagu sa oleksid mingi ärimees, ametnik või kõrgemat sorti asjaajaja. See portfell on väga stiilne, aga ma tõesti ei saa aru, miks ta sul kogu aeg suletud on. AH ÕIGUS – see on AKSESSUAAR. Anna andeks, minu viga. Kõnnak on sul sirge, selline spartalik, just nagu oleks sinu peakolju kuju ainsana sobiv (teadupärast visati muud kaljult alla) õilsa riigimeherolli jaoks.

EI, SEE EI OLNUD IROONIA. (Miks ma üldse selgitan, kui sa niikuinii ei kuula?) Kulla mees, minu arust oled sa kihvt mees ja ma pole üldse pahane, et sa neidude kõrvale istusid. Sinu ratsionaalne maailmapilt ja tehnikaajastu mentaliteet mõjuvad neile kindlasti ligitõmbavalt. Minul on ka oma neiu, kuid arvan, ära nüüd jumala eest solvu, sina talle ei meeldiks. Praegu just kuulen, kuidas meie ühine kursaõde, kes parandab maailma Reformierakonnas, küsib sinu soengu kohta. AH ET OLED JUUKSURIS KÄINUD. Muide, MA TAHAKS KA MIDAGI KÜSIDA, AGA MA EI SAA. Sest sa läksid minema. Pomisedes nagu ametnik. Minu arust on su juuksed igavad, need kergelt želeega sätitud nudipea riismed. Kuna sa tundud ratsionaalne inimene (sa küsid alati loogilisi küsimusi õigusõpetuses), tahan püstitada ühe hüpooteesi. Ma loodan, et sa ei solvu. MA ARVAN, ET SA KÄID JUUKSURIS PÄEVASE TÄPSUSEGA. Mis mõttes, küsiksid sa, kui ma saaksin sinuga rääkida. Aga minuga suhtlemine ei kuulu sinu valdkonda ja järelikult ei pea sa sellega tegelema (muide, suurepäraselt ametnikkonda iseloomustav käitumine), SEEPÄRAST SA MUJALE ISTUSIDKI. Selle juukseasja selgituseks: lihtsalt mulle tundub, et sul on juba p r a e g u paika pandud täpne kuupäev, millal sa jälle lähed. Kõik peab olema planeeritud.

AGA IKKAGI, MA TAHAKS MIDAGI KÜSIDA. AGA – ma ei saa ju. Nüüd sa siis istusid mujale, kuigi kolm nädalat tagasi informaatika loengus leppisid ka kohaga minu kõrval. Sa tulid auditooriumisse sisse laia naeratusega (nagu tõeline ametnik), lehvitasid rahvamehelikult mu kõrval istuvatele

kursaõdedele, kes poolkiimas su nime skandeerisid, JA SIIS KUKKUSID MASENDUNUNA MINU KÕRVALE TOOLILE. Olid terve aja vait, morn, omas mullis, toksides seosetut juttu oma Ipodi, mille sulle tihti Kanaaridel käivad vanemad sünnipäevaks kinkisid. Tegelikult ma ei tea su vanematest midagi, kuid ma usaldan sisetunnet. Ma miskipärast olen paljude inimestega kokku puutunud. Sinul aga on oma kindlad inimesed. Veel vanematest. Nemad kindlasti soovitasid sulle riigitööd, nemad teadsid, mis on sulle õige. Selles suhtes oleme ühesugused. Tulevased ametnikud.

MA TAHAKS KÜSIDA, AGA MA EI SAA JU. Sa vestled praegu elavalt ja ratsionaalselt meie kursaõdedega. Mina ei viitsi vestelda. Ma parem vaatan, mitu pead on *laptop*'idesse uppunud. Kes vaatab autopilte, kes Facebookis naisi, kes loeb Saagimi kohta, kes otsib hirmkallist korterit. Seesama vene-lanna on ikka samasuguse näoga, nagu tal oleks midagi püksis. Ja õppejõul on 40 aastat sama soeng olnud, sama konsept (kuigi Powerpointi üle kantud) ja sama pintsak ja seelik. Ükski inimene ei tee siin munadesügamisest kasulikumat, kuid see ei tähenda seda, et viiskümmend tuhat semestri kohta vanemate taskust on mingisugune röövimine. Ei ole – see on investering tulevikku. Ma ei julge öelda, et see on ajupesu, sest olles Tipp Tegijate Ülikoolis, ei saa nii arvata... Oih. AGA IKKAGI, SA RÄÄGID LIIGA KAUA, MA TAHAKS JUBA KÜSIDA. Kuulen, kuidas sa väidad, et sulle ei sobi arvutid ja et sinu jaoks on nad viis aega raisata ning kuidas sa kunagi neid kaasas ei kannan. Kuulan sinu ratsionaalseid põhjendusi, mis on väga inspireerivad, ja tänu sellele avan ma oma *laptop*'i, et oodata, millal sa oma monoloogi lõpetad. HIRMSASTI TAHAKS MIDAGI KÜSIDA. Nüüd viskad sa vempe ja kildu mu kursaõdedele, kes vaatavad sinu armsaid pruune silmi ja armuvad sinu isiksusse. Võib-olla on mõnel neist juba liblikad kõhus? MINE SA TEA, DON JUAN. Vahepeal sätid sa oma läikivat nahast portfelli – otsid kohta, kust ta võimalikult hästi silma paistaks. Kui ma seda vaatan, tahan sinu arvamust küsida. Ma olen märganud, et sulle meeldib tihtipeale arvamust avaldada. Ehk on sinus natukene arvamusliidrit?! Minu arust on nende punaste toolide seljatugede taga olevad õpilauad pisut väikesed, või mis? Sul veab, sinul pole kaustikut, pastakat ja *laptop*'i, portfell on pisem, aga – kas sina ei tahaks, et sinu portfell oleks teistele nähtav p o o l e suurema laua pealt?

IKKAGI, MA TAHAKS MIDAGI KÜSIDA. Aga paistab, et sul on praegu kiire, akadeemilistel põhjustel. Saan sust aru. Ainult õppides saab targaks. Ma loodan, et sa ei pahanda, kui ma samal ajal, kui sa tüdrukutega oma jõusaalis käimisest räägid, sinu tausta uurin. Tegelikult huvitab mind ainult üks asi ja miskipärast arvan ma, et ma tean vastust. JAH, TEADSINGI.

SA ÕPID RIIGIEELARVEVÄLISEL KOHAL. Vaata kui hästi ma sind tean. SAIS näitas sama. Issand kui tore, kahju, et ma oma rõõmu sinuga ei saa jagada. MUIDUGI TAHAKS MA KA KÜSIDA.

Ma vaatan, et ka sulle ei meeldi väga õppida. Lased liugu nagu kõik teised. Aga sa lased liugu vanemate raha eest. TUBLI POISS. Emme-issi investeerivad su tulevikku. Iga kord, kui sa reedeti pohmas peaga loengusse tuled, kunagi muidugi unustamata laia naeratust (nagu ametnik) – investeeritakse tulevikku. Kui sa ei süvene mikroökonomikas mittetäielikku konkurentsi, ei kuula juttu Kesk-Ida-Euroopa personalijuhtimisest või Weberi bürokraatia mudelitest ega käi kohal neljas järjestikuses informaatika tunnis – investeeritakse tulevikku. Ega mina ka just väga huvitatud ole, aga ühe asja sain ma eelmisel reedel selgeks. Olulisim teadmine sellelt kuu aega kestnud kursuselt. Sina vist puudusid, eelneva päeva pidu oli ilmselgelt raju. Poisipea ja laia naeratusega (nagu ametnik) naisõppejõud lõpetas loengu sõnadega: “Eestis on teie eriala õpetamine pinnapealne,” ja mina kui veidikene ratsionaalne olend mõistsin, et ta tahtis sellega öelda seda, et me praktiliselt ei saa mitte midagi sellest kolmest aastast, tiksime tühja. OI, KUIDAS MA TAHAKS SEDA SULLE ÖELDA, AGA MA EI SAA. Sa istusid mujale.

Kuulen, kuidas sa meie kursaõdedele oma kirjast räägid. ISSAND, SEE KIRI. Oi, kuidas ma tahaks sulle vahele segada, aga ma ei saa. Sa räägid neile, kuidas sa europarlamendi saadikule kirja saatsid, end tutvustasid ja kiitsid ning lõpuks küsisid praktikakohta Brüsselisse. BRÜSSELISSE. Nüüd sa tegid väikese pausi JA MA TAHAKS KÜSIDA! LASE PALUN MUL NÜÜD KÜSIDA. Kurat, sa vatrads edasi, samal ajal naeratad oma säravvalgete ja ideaalselt ritta seatud hammastega. (Muide, sa oleksid nende juures erakordselt usaldusväärne isik pensionäridega tegelemisel. Noor ja soliidne poiss.) Siis sa räägid närviliselt ja emotsionaalselt (nagu õige rahva-mees), kui nõmeda vastuse sa said. OOTA, ÄRA NII SUURT LÄRMI TEE. Õppejõud saab pahaseks ja samuti need teised riigieelarvevälisel kohal olevad tudengid, kes ei saa vaikuses autopilte vaadata, Facebookis olla, magada ja irvitada. TUBLI! Seletadki juba vaiksemalt. AGA JÄÄ PÄRIS VAIT, SEST MA TAHAN KÜSIDA. Nüüd võtad sa kursaõe *laptop*’i lahti. (Kuhu jäi su arvuti mittekasutamise põhimõte?) Avad oma *mailbox*’i ja tsiteerid saadiku vastust, ise närviliselt kirudes, et on alles inimene! Ironiseerid eetika-koodeksi üle. KUHU JÄI AMETNIKU HOOLIVUS, ABIVALMIDUS JA ARUSAAVUS? “Kuidas ta võis nii ülbelt öelda, et õpi endale normaalne amet: jurist, arst, insener?” sekundeerivad su murele kursaõed. MA TAHAKS MIDAGI KÜSIDA. Kuulen, kuidas sa ratsionaliseerid oma soovi – esimese

kursuse tudengi pürgimine EUROOPA PARLAMENTI. Kindlasti ei mäleta sa seda, mida isegi mina mäletan: et enamikus Euroopa riikide avalikus teenistuses ei kehti enam karjäärisüsteem. Enam ei ole nii, et sa ei oska midagi, kuid lähed ikkagi riigiametisse ja järjest õpid töö kõrvalt, kuni oskad ja tõused järgmisele redelipulgale. MINE JAAPANISSE, SEAL ON NII. Sa vihastud, lugedes ette saadiku postitust Facebookis, kus ta kirub asjaolu, et riik nii mõttetuid erialasid nii suures mahus rahastab. SA UNUSTAD, ET EESTI AVALIK TEENISTUS JA KA ENAMUS TEISI EL-I AVALIKKE TEENISTUSI ON AVATUD SÜSTEEMIDEGA. Mis tähendab seda, et sa saad vastavale kohale ainult siis, kui omad spetsiifilisi erialaseid oskusi. Sina aga ajad edasi oma mulla, loed entusiastlikult ette kursavenna kirja, kes kirjutab, et jurist ja insener ei sobi riiki juhtima. JA MA EI KANNATA ENAM OODATA. Siis sa räägid, kuidas sa kirjutasid saadiku nõunikele selgitavaid, arupäriivaid kirju. JA MA EI KAVATSEGI ENAM OODATA. Siis veel mingi mulla, mulla, mulla, kus sa väidad, et sinul on õigus ja temal mitte. JA MA EI OOTAGI.

Ma koputan su õlale, sa kokkud ja unustad oma riigimehekõne. Sa vaatad mulle oma pruunide silmadega otsa ja kuulatad.

“KUI MA OLEKS FRANZ KAFKA, KAS SA OLEKSID NÕUS MINU RAAMATUS BÜROKRAATIMÄNGIMA?”

Vaikus. Lõpuks ometi.

Mirt Kruusmaa

HAIGUS

Alles hetk tagasi olin viibinud kodus, mänginud koos õega oma uute nukudega, näinud oma kangastust puhtal parketil, oma õde, oma lapsi – lühemas perspektiivis igatsesingi ma vist nukke rohkem kui siit minema. Viimasena seletasid mu silmad Liisat, kes lehvitas mulle lävepakul headaega ja kägistas teise käega oma beebinukku. Seni, kuni me lapsed oleme, saame hakkama, sest vastutus pole veel suur, aga kaugemas tulevikus tuleb meil kannatada, tee hing mis tahad, sest tegelikult pole unustamist olemas.

Mul oli hirm. Mu lapsemeel võitles võimatute fantaasiatega. Olin haiglas, kuid ei suutnud oma olukorraga leppida, tahtsin näha sellest maailmast kaugemale. Selleks lõin uue peegelmaailma, milles haigla muutus estraadiks kulisside, tellingute ja kõige muuga. Nüüdki kuulen, kuidas toidukäru rattad vuravad koridoris, söögitädi jalutab edasi-tagasi, edasi-tagasi, möödudes Olenast ja Dagmarist, kes suitsetavad ooteruumis sigarette ja unistavad

filmikarjäärist. Arstid taovad repliike pähe. “Mul on kahju, aga operatsioon ei õnnestunud,” kõneleb keegi doktor omaette tualetikabiinis, kiiga-kaaga, ühelt jalalt teisele, teadmata, et kõrvalkabiinides äiutavad tema kolleegid end samamoodi – nad kõik on neurootikud. Toidukäru rattad vuravad koridoris – nende sees on kaamerad – ja mul hakkab hirm, mõeldes, et minu lootus, mis toetub nendele kitlikandjatele, on samuti tühine näitemäng.

Ma teesklesin magajat lootuses avastada midagi tõest ja rabavat elu kohta, kuhu olin paar kuud tagasi sattunud. Ent nagu arvata võis, polnud arstidel osavõtmatu patsiendiga midagi peale hakata ja nad jätsid mu rahule. Nende eemalduvad hääled moodustasid sähvivaid värvimänge minu suletud silmalaugudel. Igatsesin näha tõelist ilutulestikku, mitte seesugust, mida võib igal aastavahetusel imetleda Annelinna taevakuplist, vaid tõelist, suursugust etendust. Minu kujutelmas triivisid doktorite kaelatud pead tähtedeta pimeduses ja lõhkesid üksteise järel säravate valgussööstudena.

Kolmeaastane Laura siples tujukalt oma hällis ja lalises. Kostusid rasked sammud, mis möödusid minust ja peatusid minu palatikaaslase aseme kõrval. Laura oli minust ainult kuus aastat noorem.

Tajusin, kuidas keegi kummardus väikese tüdruku kohale, summutades millegagi tema närvilise visklemise. Häll krigises, nagu oleks sellele kätega survet avaldatud. Laura ahmis paar korda õhku otsekui jõudu kogudes ning puhkes seejärel nutma. “Tasa-tasa.” Minu vaimusilmas vormusid merelained, mis iga ettesirutuva vooga näisid habisevat: “Tasa-tasa,” ning rannakivikesed, mis vee taandudes paljastusid, kriiskasid üheskoos Lauraga. Siia ja sinna, siia ja sinna, tasa ja tasa. Häll kraksatas järsult ning Laura jättis nutmise. Ta lasi kuuldavale veel paar vihast ja segaduses mõminat, kuid viimaks vaikis täielikult.

Arstid süvenesid arutellu, mida ma tervikuna ei suutnud hoomata, aga siiski mõistsin eristada sõnu nagu “vähendada”, “nahk” ja “vanemad”. Ülevaatus lõppes ja arstid lahkusid hanereas palatist, jättes mind Lauraga kahekesi. Tõusin istuli ja kiikasin seljataha. Laura oli igati ärkvel ja vagur, meenutades mõnd pühapilti heintel lamavast Jeesuslapsesest. Kokku oli siin kolm voodit ja üks häll. Vajaduse puhul võis siia tuua teise, kolmanda või koguni neljanda hälli. Ka vannituppa mahtus hälle. Haarasin aknalaualt puldi ja lülitasin teleri sisse. Vahet polnud, mis sari käis, vaadata sobis ikka.

Keegi oli vahepeal palatis käinud ja akna avanud. Ma selitasin selle ees, aknaklaasid lõngerdasid üle majafassaadi, peegeldades tühje raame ja minu

ülakeha. Õigupoolest ma olingi seal, ma lihtsalt ei teadnud, mis tunne oli olla kujutluspilt. Klõksatusega lendas aknaklaas vastu haigla väliskülge ja siis tagasi, vastu seina ja siis tagasi ning terve maailm täis võimalusi ja moonunenud vorme vihises minust mööda. Ma kaotasin end viimaks täielikult silmapiirilt ja aknaklaasid ei klõksatanud enam. Mis saab minu kujutisest, kui pole ühtegi pinda, mis mind peegeldaks? Taevas korises halvaendeliselt ning aknast paistev ümbrus näis värelevat, puuladvad viipusid tuule käes, paksud mustad harakad söötsid läbi halluse ja kraaksusid räigelt. Valgussähvatus, Laura häll raksatas järsult, selgroog, selgroog, ning minu selja tagant kõlas läbilõikav rööge. Kiiga-kaaga, puutüved kõikusid marutuules. Laura löi jalaga vastu hällivõret, kostus kõuekärgatus. Müürid langesid kolinal, keegi tallas majakatuseid. Taevaluugid olid valla, Laura tihkus nutta. Vihmavesi uhus koridori, pisikesed piisad tibutasid plekkrennidel, lained voogasid, riisudes krohvi ja linoleumparketti, halastamatu võimas veevall sirutus üle mängupuude ja nukumajade näljase rõginaga ja langes. Õues sadas vaikset lund. Puutüved väändusid raksatusega ja langesid maha, enne jõudis laine-mägi minu aknani, ent ei suutnud puhastada mind minu kehakeemiast. Olen süüdi, olen süüdi, vaene Laura. Sanitar tuli palatisse ja sulges akna. Pöörasin pilgu tagasi teleekraani poole.

Beež tapeet ja õrnvioletsed kardinad andsid ruumile imala varjundi. Palatis oli neli voodit, millest minu oma oli aknapoolseim. Laura häll ragises minu voodipeatsi taga. Kujutasin ette, kuidas ta öösel magades oma haiget hinge-õhku mulle kuklasse puhub. See ei olnud tema süü, et ta mind ärritas – iga inimene peab ometigi kuhugi hingama.

Üleval nurgas kõrgus televiisor, mis mõnikord südaööni sahises ja meie näoilmet valgustas, muutes meele selge põhjuseta nukraks. Reklaamipausid löid alati kummaliselt koduse õhkkonna. Minu ja Laura tilgutid piiksusid aegamööda, läbipaistev voolik keerdus ümber mu käsivarre ja kadus rindkeresse, kuhu oli paigaldatud nahaalune kanüül. Ma ei saanud kõhuli lesida, ent sellest polnud midagi. Haiguse arenedes või taandudes, kuidas võtta, vaheldusid sinine, lilla ja punane keemia. Ravimid, nõelad, ratastoolid ja erisugused aparatuurid valmistasid lapselikku uudishimu, mis oli segunenud järeleandmatu väsimus- ja iiveldustundega. Viimast kartsin ma eriti, kuna seda oli kõige raskem ignoreerida.

Mõnikord sain ma ka vere- või hemoglobiiniülekannet, kuid see polnud nii efektne kui keemiaravi. Hemoglobiin oli paks, kollane ja klompis – tihti imetasin, kuidas see läbi vooliku mahtus. Vereülekannet ma pisut võõrastasin.

Mulle tundus, et peaksin olema kellelegi tänulik, kuid tumepunase pauna pinnale ei joonistunud ühtegi nägu ning veri ei reetnud ainsatki nime, sest – mulle näis – kehal oli ükskõik, kellele kuuluda, aga mina muretsesin pidevalt, missugune keha kuulus minule. Põrandat kattis odav linoleumparkett, mille alla olid tekkinud õhumullid ja mis oli kohati liimist lahti.

Kord üritades vannituppa pääseda, kaotasin oma tilguti üle kontrolli ja see kukkus maha, kiskudes mind kanüüli pidi kaasa. Mu rindkere tuikab tänapäevani valust, mõeldes sellele intsidendile, olgugi et ma ei saanud tegelikult haiget.

Haiglates ei tunta pimedust. Öösel paistis valgus läbi koridoripoolse akna hematoloogia osakonnast minuni. See oli võlts kollane valgus, sest akna klaasile oli maalitud suur mesimumm päevalillega. Hommikul vaatasin ma läbi akna koridori, oodates oma ema või isa, kuid nad ei tulnud kunagi siis, kui ma neile mõtlesin. Õed seisatasid minu palati akna ees ja pilgutasid mulle silma. Ma naeratasin, ronisin eikellegi magamisasemelt alla ning tuia-sin Laura hällist mööda tagasi oma voodisse.

Süstlad, klaaspuudelid ja värvilised ravimitopsikud värisesid häälekalt plastmasskandikul, kui õde Natalja plaanipäraselt palatisse sisenes. Lükates parema käega ust lahti ja hoides vasema käe haardes kandikut, astus ta ebalevalt sisse, äratades mind oma kohmakusega üles. Laurat ta muidugimõista ei häirinud. Tema meeleolupendeldused, mis kõikusid sügava letargia ja hirmu vahel, olid jäänud püsima äärmise ükskõiksuse juurde, ning kui Natalja last kaastundlikult jälgis, vaatas Laura tema silmadest mööda, pragunevat lage, mis oma halluses sobis kokku tema innutusega. Natalja nõjatus veel mõnda aega entusiastlikult vastu Laura hällivõret, rünnates teda oma kaastundega, kuni järsku pööras tähelepanu täielikult minule ja tippis rappuva kandikuga mu aseme kõrvale. Ta asetas oma meditsiinitarvikud öökapile ning istus voodiservale. Samal ajal kui ta preparaate töökorda sättis, tõusin ma istuli ja käärisin plusivarruka üles.

Olin kõigilt medõdedelt palunud, et nad mind enne süstimist hoiataksid, ja nõnda tegi ka Natalja. Kuna ravimit tuli kehasse süstida järk-järgult, rippus ta minu õla otsas ligikaudu viis minutit, enne kui nõela vilunud liigutusega käe varrest eemaldas. Seejärel andis ta mulle kolm sinist tabletti ja kinnitas mulle, nagu ta seda igal õhtul oli teinud, kui vapper ma olin. Millegipärast tundsin ma end süüdi, aga pigem Laura kui Natalja ees. Ma ei vastanud midagi, tekitades sellega ões kohmetust. Ta tõusis ja lahkus mulle otsa vaatamata palatist, visates õhku ühe sooja “head ööd!”, mis kajas õhus ka ammu pärast tema lahkumist. Mõne hetke möödudes kuulsin, kuidas ta sisenes samasuguse häiriva

klirinaga kõrvalruumidesse, ikka korrates ühte ja sama, ringiratast. Ma tahtsin teada, mida ta tunneb, kui kahju tal meist tegelikult on. Natalja oli hea südamega ja mulle meeldis tema ülevoolav sõbralikkus, mul oli lihtsalt kahju ebamugavustunde pärast, mida ma teistes inimestes tekitasin.

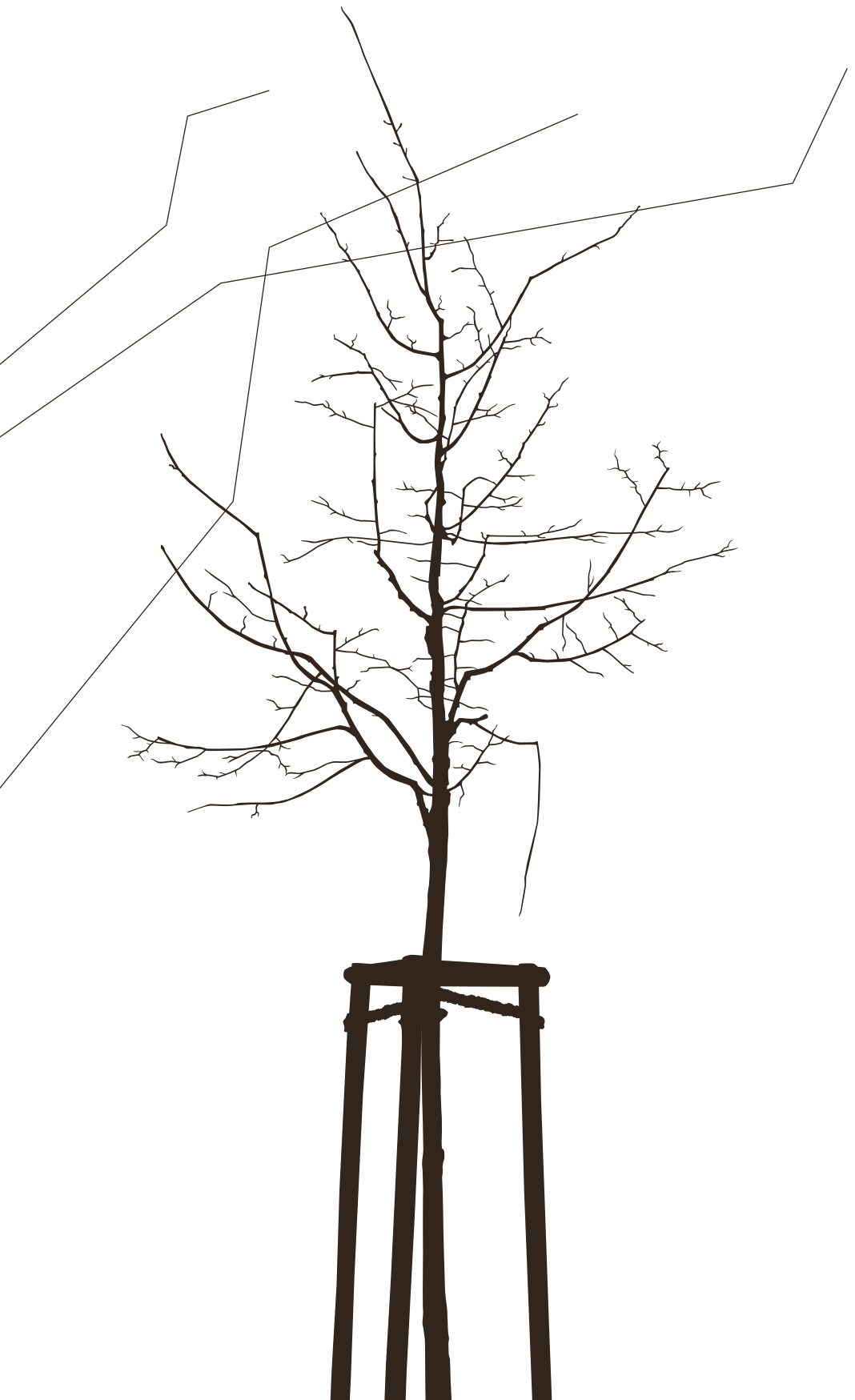
Näis, et Laura on magama jäänud, ning ma mõtlesin seda vaikusemomenti ära kasutada, soovides mitte läbi elada üht järjekordset unetut ja pimeduseta ööd. Nüüd tunnen ma häbi, et ma tahtsin tookord, et Laura alati vait oleks. Arvan tõesti, et see oli minust ebaõiglane.

Aeglaselt, vedades tilgutit nagu koera enda järel, sammusin vannituppa ja pesin hambaid. Seejärel loivasin tagasi palatisse ja kustutasin tule, kuid koridorist paistis endiselt valgus – haigla pilk puhkas meie peal ja valvas järjekindlalt meie und. Üritasin Laurat mitte häirida, kui ma käsikaudu ja äärmiselt saamatult tagasi oma aseme juurde siirdusin.

Haiglas veedetud ööd olid segu unistusest, igatsusest ja rahutust saginast, mis kostus kaugelt, koguni kaugemalt kui see aken seal minu ja Laura selja taga, kus öed väsimatult töötasid ja koristajatädi põrandat küüris. Ma ei tahtnud neid hääli kuulata. Pistsin pea teki alla ja hetkeks oligi parem, kuni kiuslikud hääled leidsid taas tee minu kõrvadeni ja jälle ei saanud ma rahu, olid ainult ärevus ja püüinised.

Laura ärkas üles. Ta kiigutas end küljelt küljele ja mõmises, kord valjemini, kord vaiksemalt. Laura oli nii väike ja haige, ta ei suutnud muudmoodi käituda, kuigi ma oleksin tahtnud teda sundida. Ma tahtsin magada. Palusin Laurat ettevaatlikult, et ta oleks tasem. Millegipärast kartsin ma, et keegi kuuleb mind Lauraga kõnelemas ja mõistab mind hukka. Laura ei saanud minust aru. Ma ei suutnud ette kujutada, millest ta üldse aru oleks võinud saada. Tema hääl nagises edasi. Surusin oma õhetava näo vastu külma haiglaseina ja lebasin viivuks nõnda, kuni see masin, pisike hallide nuppudega kastike, millega võisin mõnikord mängida ja mida ma koguaeg endaga kaasas kandsin, pinisema hakkas. Ka valendavas koridoris kostus korraga vigisev häiretoon ja silmapilkselt astus Natalja palatisse ja ilmselt arvates, et magan juba ammu sügavalt, vahetas sõnatult tühjaks jooksnud pauna uuega, vaigistades sedasi masina. Ta lahkus. Olin lootnud, et ta vahest üritab Laurat rahustada, nagu ta selle masinaga tegi, kuid ei.

Kui aga lamada tundetult, täiesti pingevabalt oma voodis, keha venitatud akna poole, justkui üritaks füüsis painest põgeneda – ka öösel ei antud mu kehale rahu –, kui väga soovida, võis saabuda hetk, mil minu keha rauges

ning ei võidelnud enam häälte ega mõtete vastu, ning Laura lalin muutus muusikaks, mis oli tegelikult lained, tasased merekurrud, mis õõtsutasid paati, ja juba ma olingi seal. Kostuv muusika oli ilus, madal, ent siis korraga väga kõrge, ja hõõreldes langes ja langes see nagu surnud puulehed ja siis, justkui tunnistades oma ajalikkust, mööduvust, sest miski pole igavene, järgnes finaalmäng ja vaikus, kuni kuskil puhkes uus muusika ja nii ringiratast, päevast päeva. Täpselt nagu lained, vahelduvad tõusud ja mõõnad, ühtegi tulemist ega minemist ei saanud käes hoida, vesi voolas lihtsalt sõrmede vahelt tagasi merre, jättes maha vaid mälestuse. Laura äiutas end magama, silmadeks haiguse silmad, tahtsin, et ta lihtsalt vait jääks, ja nüüd tunnen ma häbi ja süüd ning ainus viis edasi elada on mitte mõelda tema saatuse peale. Ükski nägu rahvahulgast ei kuulu talle, sest, ma ei tahaks sellele ammugi mõelda, Laural pole enam nägu. Vahest peaks leppima sellega, mis sündis, sellega, et mõttetud põimub kokku mõttekusega, ja sellega nõustudes ma ehk ei tunneks end nii halvasti.

Ma polnud Laura peale mõelnud kuid, kui mulle ühel hommikul teatati, et ma ei pea enam haiglas olema. Ehkki pidin rohtusid edasi võtma, võisin ma tagasi kooli minna. Juba poole tunni pärast istusin pakitud kottidega voodiserval, valmis koju minema, ent samas olin pisut segaduses ega mõistnud, mis oli minus nüüd teisiti, et mind korraga terveks kuulutati. Kõik, mis minuga juhtunud oli, paistis üha ulmelisem, eriti kuna ümbrus, mis mind varem vaevas, tundus ühtäkki nõnda helge ja muretu. Haigla koridorid ei rõhunud mind enam, palatid olid täis valgust ning inimeste naeru. Näis, et keegi ei lahku nendest ruumidest murtuna, kellelegi ei tehta liiga ja ühelegi palvele ei jäeta vastamata. Kuigi minu mälestused haiglas viibitud ajast olid juba tuhmumas ja ma olin muutumas üha ükskõiksemaks, kasvas minus ärevus, millele ma ei osanud põhjust leida. Ent sellegipoolest olin ma pigem tuim kui midagi muud ning ainsad mõtted, mis mu meeli köitsid, olid päikesepaistest ja algavast sügisest.

Oli alanud uus õppeaasta ja ma kõndisin koos õega roosakashalli hoone poole, mille ees must-valgetes kostüümides lapsed ringi sibasid. Erinevalt teistest kandsin mina baretti ja ma kartsin, et tõmban sellega oma kaasõpilaste tähelepanu. Juba kaugelt oli kuulda nende lõõpimist ja kiljumist. Sammusin oma klassi poole. Olin seda hetke varemgi kogenud, kuid alati kinnipigistatud silmade taga. Ma polnud nii enesekindel kui oma unistustes – koolielu näis ohtlikum kui minu leebes fantaasiapildis. Kõndisin juba koolihoone varjus, mind märgati – laste pilgud vilasid üle minu läheneva kuju ja pöördusid siis sama tähendusrikkalt üksteise poole, otsekui oleksin pidanud

end tundma süüdi, et olemas olen; ja kuna ma tegelikult end ei häbenenud, mõistsid teised mind hukka.

Seisin viimaks oma kaasõpilastest moodustunud sõõri keskel ja üks tüdruk, keda ma eriti ei sallinud, ütles midagi head, mida ma väga hästi ei mäleta. Nüüd tunnen ma end halvasti, sest hoolimata tema südamlikkusest ei meeldinud ta mulle jätkuvalt. Tajudes tol hetkel aga kergendust, julgesin bareti peast võtta ja minna oma klassijuhataja juhtimisel aulasse. Me kõik sammusime koolimajja käsikäes, isegi mina.

Kuidas suhelda nende inimestega, kes ühtäkki kuulusid minu normaalse elu juurde? Küsimustele oli mõistagi kerge vastata, aga paari kuu pärast, mil minu tagasituleku salapära oli ammu surnud, jõudsin ma rahutukstegevale mõistmisele, et ma ei oska end väljendada. Õpetajate ja õpilaste seas hakkas levima võõrastav ja ettevaatlik hoiak, mis tasapisi kujunes hoolimatuseks. Sõbrad võisid mind taga rääkida ja samal ajal mulle kaasa tunda, aga ma ei saanud ealeski tunnistada neile tõe, millest nad oleksid aru saanud. Niisiis kordasin ma varem kuulnud mõtteteri, oma sõbrannade vaimukusi, ja tõe jätsin iseendale pärastlõunaseks meelelahutuseks.

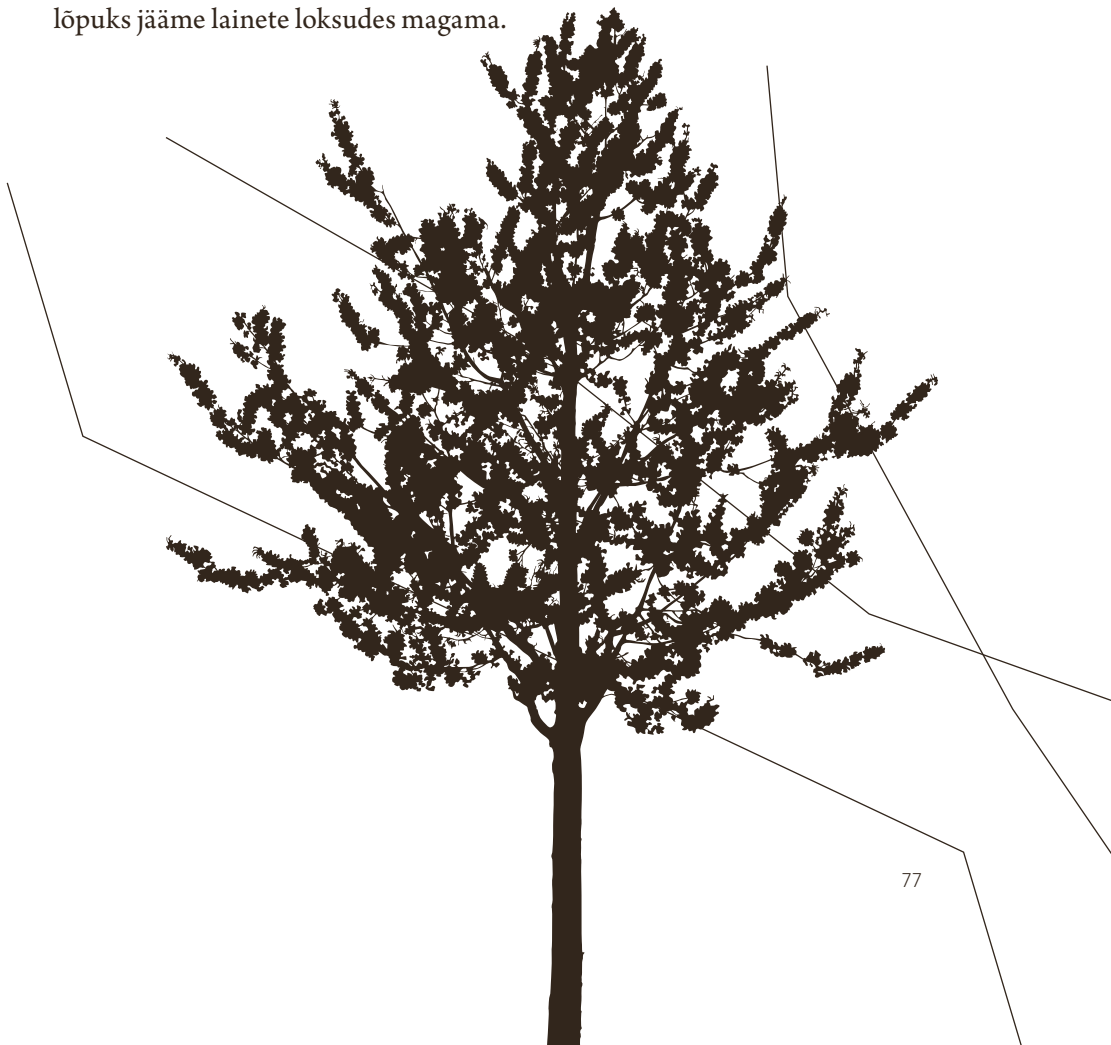
Kord koolist koju jõudes tahtsin ma poodi mängida. Nägin palju vaeva, et leida õigeid esemeid, mida oma kujutletavatele ostjatele maha müüa, joonistada hinnasildid, ehitada toolidest lett, otsida üles kalkulaator ja lõigata paberist rahatähed. Kõik valmis, istusin leti taha maha, kuid selle asemel, et tunda end vileda müüjana, tajusin, kui absurdne ja pisike ma olen. “Tere tulemast,” laususin ma tehtud hääletoonil. Ma võtsin leti alt kolmkümmend viis krooni ja sirutasin käe tühjuse poole. “Siin on teie raha tagasi.” Ja endiselt kätt enda ees hoides ütlesin: “Pole tänu väärt.” Mõne aja möödudes lasin käel langeda ning istusin hetkeks omaloodud korralageduse taga, üritades millestki aru saada.

Palusin Liisat, oma nooremat õde, et ta mängiks minuga. “Miks mina pean alati Ursulaga mängima?” kiunus ta emale ja trampis minema. Isa, see näotu ärgas kuju, kummardus tugitoolis, pea käte vahel, ta oli väsinud ja karjus. Tajusin, et see polnud mu õe suhtes õiglane, ma teadsin isegi, et olin oma vajadustes süüdi, miks mind keegi ei karistanud? “Väike tita,” jõudis ta mulle sisistada, enne kui ta paugatusega oma ukse sulges. Tema karmid mõnitused pakkusid mulle rahuldust. Vähemalt keegi mõistis, kui halb inimene ma olen, et ma end nii haigeks olin mõelnud. Ning tegelikult ma ei tahtnudki mängida, igatsesin midagi tunda möödunud ajast, kuid ma ei osanud enam

öelda, mis see oli. Läksin tagasi lastetuppa, korjasin klotsid kokku ja viskasin nad kapipõhja hunnikusse.

Ajapikku õppisin teisi inimesi imiteerima ja tänu sellele muutus ka minu koolikaaslaste suhtumine minusse, sest lapsed pole kuigi erinevad täiskasvanutest, kes tahavad kõigest näha ennast peegelpildis. Ka mina tahtsin näha teiste nägudel enese peegeldust, näis, et nii oli kuidagi mugavam, ehkki vahest mitte õigem. Tõe jätsin ma endale ja ma arvan, et paljud inimesed minu ümber tegid oma muredega sama, millest oli omamoodi kahju.

Täna ei läinud ma kooli, vaid koos oma vanematega arsti juurde kontrollvisiidile. Ka õde tuli kaasa, kuna tal oli lühike koolipäev ja ta ei tahtnud üksinda koju jääda. Ma ei võta enam ravimeid, olen täiesti terve ja iga päeva möödudes olen ma oma mõtetes haiglast üha enam võõrdunud. Natalja istub minu raviarsti vastas ja täidab mingit ankeeti. Ma seisan oma vanemate kõrval, kes kinnitavad arstile, kui tubli ma olen. Liisa vaarub ukse juures, hoides kannatamatult linki all, nagu suurest tüdimusest kaame. Minugi mõte kandub kõrvale. Tunnid mööduvad, ühtegi tõusu ega mõõna ei saa käes hoida ning lõpuks jääme lainete loksudes magama.

20
SAMMU
DIANA
LEESALUNI

KAIRI KRUUS

DIANA LEESALU (28)
ESIMENE RAAMAT
„2 GRAMMI HÄMARUSENI”
ILMUS SAMAL AASTAL KUI
VÄRSKE RÕHU
ESIMENE NUMBER.
NÜÜD ON MÖÖDUNUD
VIIS PIKKA AASTAT JA
DIANA ON JÕUDNUD
AVALDADA VEEL
KAKS RAAMATUT NING
TEHA LAVAKA
DRAMATURGIATUDENGINA
ESIMESED TÖÖD TEATRI.
KAIRI KRUIUS RÄÄKIS
DIANAGA KUMMITAVATEST
TEKSTIDEST JA LAHTISE
HINGEGA KIRJUTAMISEST.

**Alustame sellest, mis mul sinuga seoses kõige esimesena pähe tuleb:
Chuck Palahniuk...**

Palahniuk tuleb mulle meelde seoses mitme teisegi minuvanuse kirjutajaga. Ma arvan, et hakkasin Palahniuki vastu huvi tundma Sassi ja Jimi soovitusel, avastasid ta märgatavalt hiljem kui nemad. Lugesin tema kohta paarist intervjuust, läksin raamatupoodi... ja meeldis küll. Väga. Ma isegi tegin tema “Survivorist” dramatiseeringu ja tõlkisin ta selle tarbeks ära. Rakvere teater pidi seda lavastama hakkama, aga nad ei saanud õigusi. Film tuleb kohe välja, sellepärast vist.

Mis sind tema tekstide juures tõmbab?

Keel. Tal on nii ägedad laused. Ja mingi veider ausus, tegelaste alastiolek (mitte otseses tähenduses muidugi). Mind köidab, et tema romaanides on refräänid, ma tahan alati esimese asjana teada, mida ta seekord refrääniks on valinud. Selleks võivad olla korduvad motiivid, korduv lauseehitus. Ja see lauseehitus jääb kummitama. Tavaliselt avastan pärast tema lugemist, et räägin mõnda aega tema lausetega, see on omajagu naljakas. Tema huumor köidab samuti, mõnus must huumor. Mulle tavaliselt must huumor väga ei istu, aga Palahniuki oma on vaimustav. Ja see, kuidas ta vindi üle julgeb keerata ilma labaseks minemata. Vägev. Ja kohutav ka mõnikord. Tegelikult pole ma nüüd juba jupp aega Palahniuki lugenud. Tema viimased teosed seisavad mul riulis. Lihtsalt pole aega, kool sisustab kõik mu päevad praegu. Aga hoian neid Palahniuki viimase aja teoseid oma riulis, sest ühel päeval peab ju magustoiduaeg ka kätte jõudma.

Vahel piisab lugemismälestusest ka, rääkimata sellest, et vahel on parem mõned raamatud lugemismälestusteks jätta.

Muidugi. On tekste, mis mind kummitavad aastaid. Olen mõelnud, et see tähendab, et ma pean nendega midagi ette võtma. Vähemalt osaga neist.

See on päris huvitav mõte – kummitavate tekstidega peab midagi ette võtma... Su praegust lavakatudengi seisu arvestades tähendab see siis lavalepanekut? Mida see tähendas enne lavakat? Kui sa üldse nii täpselt olid selle peale mõelnud...

Ei, enne lavakat ma selle peale ei mõelnud, siis nad lihtsalt kummitasid. Praegu loen vist iga teksti selle pilguga, kas seda võiks, peaks või oleks võimalik lavale panna. Aga kõike ei saa ja kõike ei tohi ka. Ma arvan, et on tekste, mille teater võib ära rikkuda, ja on tekste, mis teatris muutuksid elavamaks, kui nad paberil on.

Millised tekstid siis kummitavad?

Seesama Palahniuki “Survivor” näiteks. Mul on kahju, et Rakvere teater ei saanud selle lavastamiseks õigusi. See oleks laval äge olnud. Kaks kummitavat teksti olen aga juba lavale pannud. Jim Ashilevi “Viivikal mürk neelatud” tegin esimesel kursusel erialaeksami tarvis, mis sai minu meelest väga lahe. Ja Kaarel B. Väljamäe erinevad tekstid kirjutasin ise näitemänguks ümber ja see on nüüd Linnateatri laval pealkirja all “Suur mees juba”. Need jälitasid mind pikalt juba enne kooli.

Küsisin Palahniuki kohta osaliselt ka sellepärast, et sa nimetaksid veel autoreid, kelle loodut sulle meeldib lugeda. Kas on veel mõni kirjanik, keda sa järjepidevamalt jälgid?

Selliseid autoreid, kelle peaaegu kõiki teoseid ma lugenud olen, rohkem vist väga pole. Mingil hetkel ma avastasin, et autoritering, keda loen, on liiga pisisike. Olen nüüd üritanud seda ringi laiendada. Minu viimase aja tore avastus on näiteks vene näitekirjanik, lavastaja ja näitleja Jevgeni Griškovets. Tal on väga lahedad ja siirad tekstid. Ta meenutab mulle natuke Kaarel B. Väljamäed. Minu viimased suurimad lugemiselamused on erinevate asjaolude tõttu näitekirjandusest pärit, näiteks Jean-Luc Lagarce – värinaidtekitavalt hea.

Üha rohkem on neid, kes jälgivad ingliskeelses kultuuriruumis toimuvat, loevad välisajalehti ja -ajakirju, on välismaiste uudisteostega palju rohkem kursis kui Eestis avaldatavaga ning eelistavadki lugeda originaalkeeles, mitte tõlkeid. Ühiste n-ö kultuursete jututeemadega seltskonnad on väikesed sõpruskonnad, kus kõigi emakeel ei pruugi üldse olla eesti keel. Kahju on aga sellest, et võimekamad selliste huvidega inimesed kaovad eesti kultuuri jaoks ära. Neil ei ole väljundit, samas ei tea ka muidugi, kas nad ise üldse sooviks rohkem kaasa lüüa. Maailm on väga lahti läinud, aga Eesti kultuuriruumis kajastub see vähe, kui üldse.

Jah, ma tean, et see nii on. Tean ja olen kogenud ise ka. Viibisin just paar päeva tagasi noorte kultuuriinimeste seltskonnas ja kuulasin, silmad pärani, millest nad räägivad. Pooltest välismaistest asjadest ei teadnud ma midagi ega osanud kuidagi kaasa rääkida. Üsna piinlik muidugi. Aga see on minu viga ja puudujääk ja mu silmaring on selle võrra väiksem. Tunnistan seda ausalt. Ma ise üritan praegu veel kõike enda jaoks ajapuudusega vabandada. Aga ma näen, et selliseid minusuguseid on liiga palju ja osa neist ei üritagi seda üldse kuidagi vabandada. Kui siin kohapeal on publik enam-vähem olemas, siis ei otsitagi võimalusi mujal ringivaatamiseks ja kogemuste hankimiseks või oma loomingu näitamiseks. See on veidi kurb. Ma saan aru, et sageli võib see ka rahanappuse taha jääda, aga mitte alati. Pigem on see initsiatiivipuudus. Veider.

Kas on midagi, millest sa läbi ja lõhki kultuuriinimesena puudust tunned? Mida iganes see kultuuriinimene siis ka ei tähendaks...

Kui täitsa ausalt öelda, siis hetkel tunnen puudust ainult ajast. Ööpäevas on silmnähtavalt liiga vähe tunde, et ma jõuaksin ära teha kõik, mis mul

parasjagu teha on tarvis. Võib ju hädalada, et raha on vähe ja sada jama veel, aga ma ei viitsi vinguda. Võib-olla on mul mingis mõttes lihtsalt vedanud, et olen siiaaani saanud võimalusi teha asju, mida mulle teha meeldib. Lihtsalt tuleb tegutseda ja ise initsiatiivi näidata, oma ideid tutvustada.

Kuidas sul enesedefineerimisega üldse on? Värske Rõhu 10. numbris ilmus sinu kergelt iroonilise pealkirjaga kirjutis “Noorkirjaniku näidiseksemplar” – kuidas sa selle noorkirjanikuks olemisega praegu suhestud, arvestades, et oled kirjandusmaailma vahetanud teatrimaailma vastu?

Hmm... jah, mul on kuidagi läinud nii, et esmalt nimetati mind noorkirjanikuks, siis teatritudengiks, nüüd viimasel ajal nooreks lavastajaks ja nooreks dramaturgiks. See on üsna paratamatu, sest ma teen vahel ühte asja ja siis jälle teist. Aga ma ei ole kirjandusmaailma teatrimaailma vastu vahetanud. Ma üritan ikka mõlemas maailmas eksisteerida. Aga see minu n-ö noorkirjanikuks olemise aeg ega ka noorkirjaniku sõna ise ei ole minus küll kunagi mingeid negatiivseid emotsioone tekitanud. Too kirjutis oli ju pigem eneseirooniline. Ma olingi noorkirjanik. Mingis mõttes olen siiani.

Kuidagi on teater noortele autoritele väga ligitõmbavaks saanud. Lisaks sinule õpivad lavakas ka Paavo Piik ja Andra Teede. Mis vandenõu te plaanite?

Jah, kuidagi nii on juhtunud. Paavo on mu kursavend ja Andra õpib nooremal kursusel. Tegelikult on neid esmalt kirjanduses alustanud ja siis teatriõpingute juurde jõudnud inimesi ju veel. Kindlasti mängib siin suurt rolli see, et dramaturgia eriala hakati ju alles üsna hiljuti Lavakunstikoolis õpetama. Enne meid on lõpetanud ainult üks lend dramaturge, kolm inimest. Sellepärast ehk tundubki, et nüüd kuidagi ootamatult on nii läinud. Aga mingit vandenõu siit küll otsida ei tasu. Mulle on jäänud mulje, et me kõik oleme väga erinevad nii inimeste kui ka kirjutajatena. Meil ei ole mingit ühist nägu ega ühist asja ajada, igaüks läheneb teatrile omal kombel ja oma ideede ja ideaalidega. Kõik ajavad oma asja. Ma arvan, et see on väga hea.

**KUI TÄITSA
AUSALT ÖELDA,
SIIS HETKEL
TUNNEN PUUDUST
AINULT AJAST.**

Dramaturgiks õppimise üks osa on tõenäoliselt tekstimehhanismide põhjalik uurimine. Kas see lugemismõnu ära ei võta, kui oled tuttav tehnikate, nippide, struktureerimisvõtetega? Näed läbi, mil moel on teksti mõju saavutatud ja selle kaudu mõju tühistub.

Kui on hea tekst, siis ei paista need traagelniidid välja. Kuigi ma arvan, et praegu ma veel suudan lugeda ilma neid mõjutamisnippe taga otsimata. Kui on hea autor, siis, arvan, ta polegi oma tekste niimoodi konstrueerinud ja spetsiaalseid nippe kasutanud. Kui ta on lahtise hingega kirjutanud, siis saab ka lugeda lahtise hingega.

Pigem vaatan viimasel ajal sellise pilguga hoopis rohkem teatris. Jälgin lavastaja kätt rohkem kui lugu. Hirmutab, et teatrivõlu võib ühel hetkel selle pärast kaduma hakata, et harutan vaadates kõik lahti. Sellepärast mulle vist meeldibki teatris üha enam vaadata lihtsaid lugusid, kus näitleja tuleb lavale ja räägib mulle ühe loo. Polegi mingeid suuri efektseid nippe. Samas kui mõni vägev või tabav kujund mulle lihtsate vahenditega edasi antakse, on kah äge...

**KUI ON
HEA AUTOR,
SIIS, ARVAN,
TA POLEGI
OMA TEKSTE
NIIMOODI
KONSTRUEERINUD
JA SPETSIAALSEID
NIPPE KASUTANUD.
KUI TA ON LAHTISE
HINGEGA
KIRJUTANUD,
SIIS SAAB KA
LUGEDA LAHTISE
HINGEGA.**

Kuivõrd lahtise hingega sa ise kirjutad? Ja kas kirjanduses võiks “lihtne lugu” olla omamoodi ideaal?

Ma teistmoodi ei oskagi, kui ainult lahtise hingega. Ma ei oska väga konstrueerida. Mulle tundub, et ma teen asju ainult intuitsiooni pealt, sisetunde ja oma tötunde järgi. Mis aga ideaali puutub, siis ma ei tea, kas ideaali on olemas. On asjad, mis mulle mõjuvad (ehk puudutavad), ja need, mis ei mõju. Ja on asjad, mis sulle mõjuvad ja mis ei mõju.

Veel meenub mul sinuga seoses Salinger, kes oli teadupärast väga eraklik. Kuidas sa suhtud sellesse, kui kirjanik kirjutab iseendale ja kirjutamise, mitte avaldamise pärast? Kas see tundub lihtsalt poosetamisena? Või on sinu jaoks sellisel avalikkuse eest hoidumisel miski suurem ja ehk ka inspireerivam mõte?

Kui kirjanik kirjutaks ainult iseendale ja mitte avaldamise pärast, siis me ei teaks temast ju mitte midagi. Omaenda isiku avalikustamine või avamine ei pea tosega alati kaasas käima ja sellest ma saan aru küll. Kas Salingeri mõju lugejatele oli selle võrra väiksem, et ta otsustas oma isikliku elu enda teada hoida? Mind pigem segab, kui loen või vaatan midagi ja pean oma mõtetes tegelema samal ajal autori eraelu või muu sellisega. Milleks? Seda pole vaja.

Usun, et nii su debüüttoose kui ka raamatu “Mängult on päriselt” puhul on üles kerkinud autobiograafilisuse aspekt ja küsimus, kas asjad on tõesti nii hullud, nagu sa raamatutes kujutad. Kas sa näed, et arutelu selle üle, kuivõrd realistlik su kirjutatu on, jätab varju teised aspektid, millest rääkimist sina autorina oleks rohkem oodanud?

Ei ole see asi nii hull sugugi. Mind väga ei häirinud tegelikult, et inimesed mu raamatutest mingit autobiograafilist külge otsisid, see tegi pigem nalja. Ja pealegi, arutlused selle üle, kuivõrd realistlik mu kirjutatu tegelikult on, viiski lõpuks ju õigesse kohta välja. See, millest ma oma kahes esimeses raamatus kirjutan, ongi enamjaolt realistlik ja paljud noored inimesed hakkasid tõesti seal puudutatud teemade üle mõtlema. Vanemad inimesed ka. Lapsevanemad ja õpetajad. Seda oli mul endal kõrvalt väga põnev jälgida. Sõitsin palju mööda Eestit ringi ning kohtusin koolides ja raamatukogudes lugejatega. Tihti läksid arutelud üsna sisukaks ja huvitavaks. Ühel korral oli vestlusesse kaasatud lausa psühholoog. Ma arvan, et “2 grammi hämaruseni” ja “Mängult on päriselt” vastuvõtu üle võin ma siiralt heameelt tunda.

Oma proosaraamatutest on vist nüüd juba natuke kummaline rääkida? Kas tundub, et need kuuluks nagu teise ajastusse?

Ausalt öeldes on küll, jah. Ma kuidagi nagu ei oska neist enam rääkida. Nagu nad oleksid kellegi teise kirjutatud või midagi. Kutseid lugejakohtumistele tuleb endiselt, aga ma olen praegu nendega väikese vaheaja teinud. Kooli töttu pole enam aegagi mööda Eestit sedasi ringi seigelda. Kui need raamatud 2005. ja 2006. aastal ilmusid, ei olnud samas žanris kirjutavaid inimesi väga palju. Aidi Vallik ja Sass Henno praegu turgatavadki ainult pähe. Aga nüüd ilmub noorteraamatuid juba üsna suurel hulgal. Kirjastuse Tänapäev noorteromaanide konkurss on selles mõttes üsna tänuväärne ettevõtmine. “Mängult on päriselt” ilmus pisut aega tagasi leedu keeles. Siis pidin jälle selle kohta sealses ajakirjanduses natuke kommentaare ja arvamusi jagama. Lausa nostalgiline tunne tuli mingil hetkel peale. Aga mulle tundub, et nüüd tahaksin küll juba teistsuguseid asju teha. Midagi uut proovida. Eks siis näis, kas see saab olema teatris või kirjanduses.

Midagi uut oled juba proosas siiski proovinud – lasteraamatu kirjutamist. Raamatupoest leidsin su “Mahajäetud maja” küll noorteraamatute riiulilt ja olin seega eelhäälestatud noorteka lugemisele. Selgus aga, et tegu on siiski lastele mõeldud looga. Ma kujutan ette, et kõige huvitavam oleks seda lugeda neil, kes on just hakanud oma vanust kahe numbriga kirjutama. Kas lasteraamatut on raskem kirjutada? Mulle tundub, et väga heade lasteraamatute loomine on ikka kõrgem klass. Publikuna on lapsed väga ausad, ei ole mingit keerutamist, kas meeldib või mitte.

Täpselt nii ongi, lasteraamatu kirjutamine on tõesti väga raske. Sellepärast olen praegu natuke ootusärevil. Ma ei tea, kuidas välja kukkus. Ma kirjutasin ju midagi sellist tõesti täitsa esimest korda. Ja õppisin kirjutamise käigus. Aga neid, kes mu eelmisi raamatuid on lugenud, peab jah selles mõttes natuke hoiatama, et nad ei hakkaks otsima sealt sarnast temaatikat. “Mahajäetud maja” on hoopis midagi muud. Ja ma mõtlesin kirjutades pisut nooremate lugejate peale kui varem. Samas on mulle endale just see lugu praegu kõige armsam.

Sinu esimest, Kaarel B. Väljamäe tekstidel põhinevat lavastust “Suur mees juba” on mängitud rohkem kui esialgu välja kuulutatud kümnel korral. Seega on asi läinud inimestele korda.

Praegu tundub küll, et oleme ta eest üsna palju pai saanud. Ma ise mõtlen, et see peab olema ikka äärmiselt küüniline inimene, keda see lugu ei puudutaks. Ja see on põhiosas Kaarli teene. Kaarel kirjutab asjadest, mille suhtes on peaaegu võimatu irooniline olla. Ja need puudutavad väga paljusid.

Irooniaga rohkem kui harjununa võib üsna imelik olla, kui korraga näed midagi, mille puhul iroonia automaatselt sisse ei lülitugi.

OLEN SELLE
UUS-SIIRUSE VÕRKU
SATTUNUD JA
TAHAKSIN PRAEGU
SEAL VÕRGUS
VÄGA MEELELDI
EDASI OLLA.

Jah, me elamegi vist koguaeg suuresti iroonias. Ja ka absurdis. Selliseid lugusid, mis pole iroonilised, aga sellele vaatamata ka mitte lääged, kohtab üsna harva. Mulle tegelikult iroonia väga meeldib, kui see on tabav ja naljakas, mitte küüniline.

Uusausalt küsides, kuidas sul selle uus-siirusega on?

Mul on temaga väga hästi. Ma ütlen talle “jah” ja lasen ta endale ligi. Ma ei

KUI SA
SAAD ARU,
ET ON SAAVUTATUD
VASTASTIKUNE
USALDUS JA
ET NÄITLEJAD,
KELLEGA SA
KOOSTÖÖD TEED,
USALDAVAD SIND
LAVASTAJANA,
SIIS TEKIB VÄGA
KERGESTI LOOV
ÕHKKOND.
SA EI PEA MIDAGI
SERVEERIMA VÕI
SÕNU VALIMA,
SAAD OLLA
IMPULSIIVNE.
JA SEE ON VÄGA
VINGE TUNNE.
ERITI KUI ÜHISE
TÖÖ TULEMUSENA
SÜNNIB MIDAGI,
MIS INIMESI
PUUDUTAB.
VÄGEV.

mõtles lugedes ega teatrit vaadates kunagi mingite žanrimääratluste peale, see segaks mind. Aga tagantjäreli võib öelda, et minu viimaseid suurimaid elamusi on sinna alla lahterdatud küll. Olen selle uus-siiruse võrku sattunud ja tahaksin praegu seal võrgus väga meeleldi edasi olla.

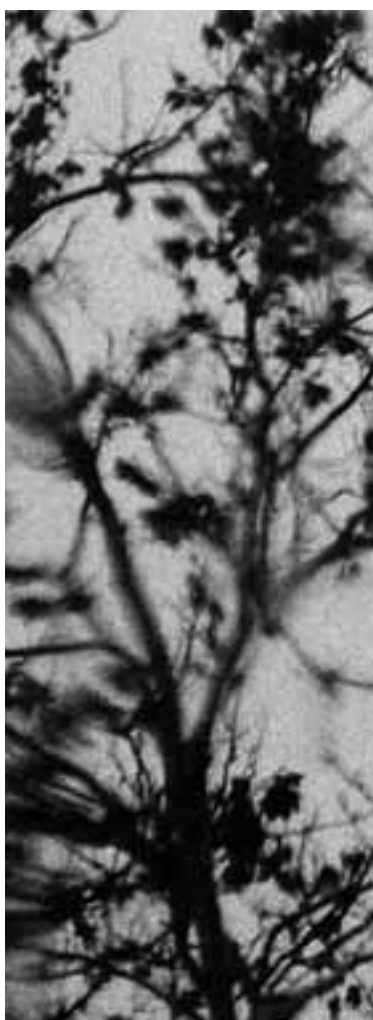
Õpid dramaturgiks, aga nüüd oled hoopis lavastama hakanud. Valmistad ette juba järgmist lavastust. Kas sellest võiks järeldada, et tulevikus asud autoriteatrit tegema, ise kirjutad ja ise lavastad?

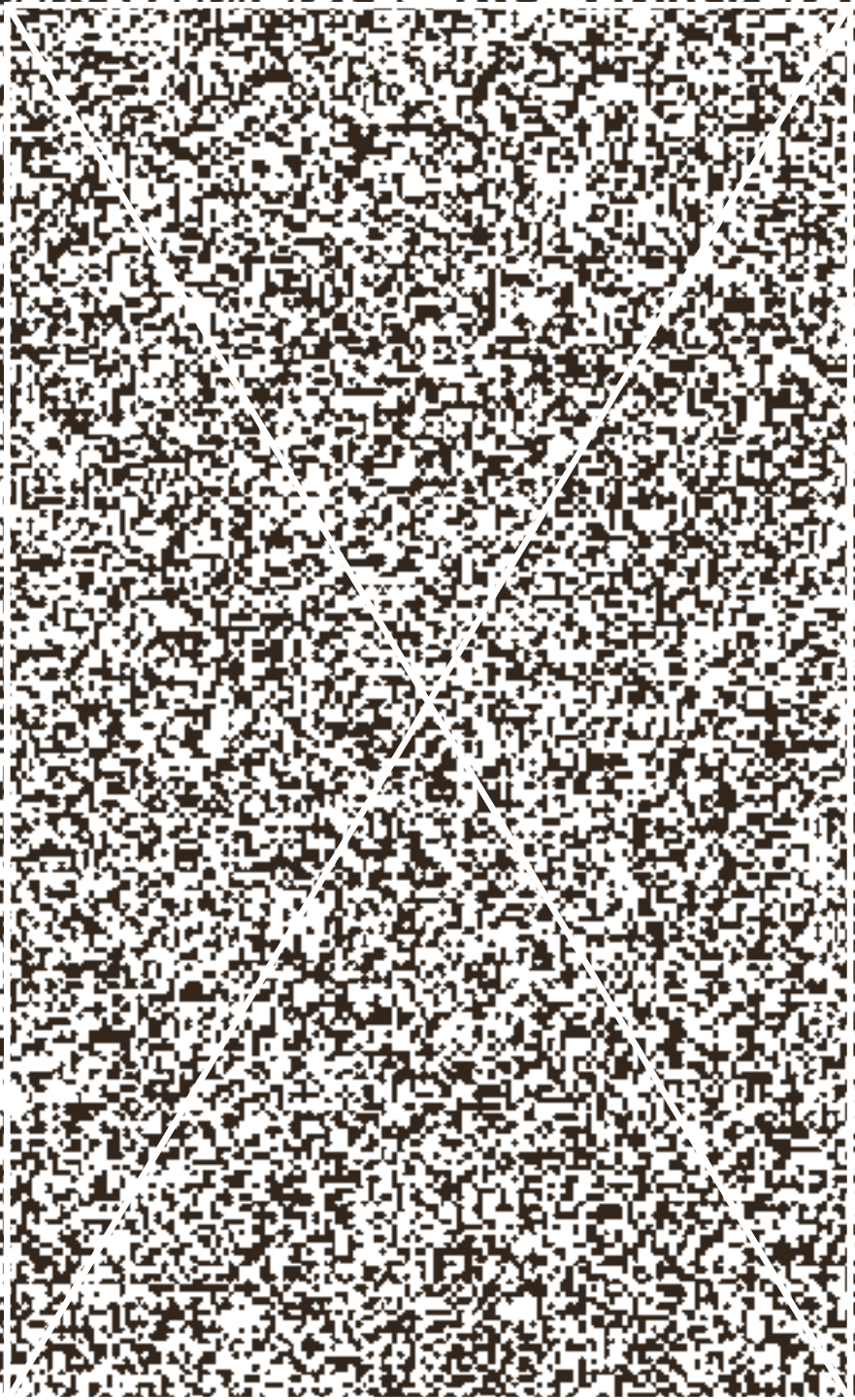
Jah, ka see lihtsalt juhtus kuidagi nii. Lavakunstikoolis on sedasi, et dramaturgiatudengid läbivad täies mahus ka lavastajaõppe ja osaliselt näitlejaõppegi. Vähemalt meie kursusega on see nii läinud. Lavastasime koolis erinevaid etüüde ja katkendeid, hakkas meeldima. Ma ei olnud enne lavakat kunagi eriti aktiivne meeskonnas töötaja. Nokitsesin rohkem omaette nagu tõenäoliselt kõik kirjutavad inimesed. Aga kui ühel hetkel tajusin, kuidas ühiselt, üksteise mõtteid toites ja edasi arendades võib jõuda väga lähedaste tulemusteni, hakkas lavastamine mind võluma. Ma arvan, et suurt osa selles mängivad ka meie kursuse näitlejatudengid. Kui sa saad aru, et on saavutatud vastastikune usaldus ja et näitlejad, kellega sa koostööd teed, usaldavad sind lavastajana, siis tekib väga kergesti loov õhkkond. Sa ei pea midagi serveerima või sõnu valima, saad olla impulsiivne. Ja see on väga vinge tunne. Eriti kui ühise töö tulemusena sünnib midagi, mis inimesi puudutab. Vägev.

Minu esimene lavastus, mida praegu Tallinna Linnateatris näha saab, kannab nime “Suur mees juba”. See oli tegelikult algselt eksami tarvis valminud koolitöö. Pärast eksamit tegi aga meie kursuse juhendaja Elmo Nüganen ettepaneku seda ka teatris mängida.

Oleme alustanud proove uue lavastusega. Mingis mõttes on ju tegelikult hoopis see uus asi minu debüüt. Esimest korda lavastan täispikka näitemängu ja kohe teatrilava tarvis, mitte eksamil ühekordseks mängimiseks. See on ühe Rootsi tüdruku Johanna Emanuelssoni näidend, mis võitis New Baltic Drama näidendivõistluse. Pealkiri on “Vaata, ma kukun”.

Siit kaugemale edasi ei oska ma praegu veel vaadata. Mul on palju ideid ja palju mõtteid, aga ma ei peaks nendest veel rääkima. Ma õpin ju alles kolmandal kursusel. Ma ei tea, mis tulevikul mulle varuks on. Ma ei välista, et võiksin kunagi mõnd enda kirjutatud näitemängu lavastada, kui selleks peaks sobiv aeg ja võimalus tekkima. Eks paistab.

Siim Nurklik
"Kas ma olen nüüd elus"
2010

NOORE KÜÜNIKU KÄSIRAAMAT

MÄRTEN RATTASEPP

Kujutage ette, et teie ees on asi – sel- line kergelt ebamäärane, kahtlane, pealtnäha arusaamatu, hakitud (mõne lahterdamishuvilise silmis tõenäoliselt kohemaid postmoder- nistlik). Mida oskaksite selle kohta veel öelda? Võib-olla tarvitseks töö- poolest kaasa minna Mihkel Kun- nuse esitatud "kohanemisvõimelise" suunitlusega kirjutada *erinevaid-aga- võrdseid* arvustusi, lajatada kannule

selle enda käbidega.¹ Kunnuse visan- datud, ainult ühest loosungist koos- nev kriitikavorm oleks küllap sobilik, kindlasti mugav, rahuldades pealt- näha ka Alvar Loogi samas artikli- seerias toodud täiuslikkuse otsingu iha – plakat püsti, paar sõna kirja, töö tehtud! Sellest tulenevad problee- mid on aga kergelt taibatavad. Ütleb

¹ "Kriitik(a) peab. Kriitik(a) võib. Kriitik(a) ei või. Kriitik(a) võiks. Jne." Sirp, 26.11.2010.

ju ka Loog, et arvustamise protsessiga peab kaasnema *dünaamiliselt ebatäielik kommunikatsioon*² – nime-tagem seda kasvõi poststruktuuralistlikuks vältimatu valestilugemise võimaluseks, dialoogiks tekstiga või kuidas tahes. Ma pole siinpuhul ainuke, kes jõudnud mõtteni, et ammendavalt *täiuslikkusse* sumbunud arvustus, mis on kõikehõlmav ja millest on eemaldatud möödarääkimise, valesitõlgendamise võimalus, oleks kriitika lõpp, edasiste arutelu võimaluste kadu. Kriitikas kujuneb oluliseks täiuslikkuse *otsing*, seega protsess ise, mitte tulemus. Kui soovitaks ainult tulemust, siis mille põhjalt need paar kõikeütlevat sõna üldse leida? Hinnangute aluspõhi on lai ning subjektiivne, lugejatel erinev. Kas tuleks lähtuda kõneka tutvavuse tõttu ülikooli hinnetesüsteemist? “D – rahuldav! C – hea! Aaa – suurepärane!” Kellele ja mis eesmärgil on hinnangut üldse tarvis? Autorile on ühest aabitsatähest või “heaks” tituleerimisest küllaltki vähe kasu, kui puudub sisuline analüüs. Või leida mõni teistsuguse põhjaga, isiklik kriiteerium? Vahel hindan teoseid näiteks nii: kui raamatu lõppedes tekib tunne, et olen raisanud oma aega, siis pole head vastukaja oodata. Sellisel juhul – õnnitlused, lugupeetud Siim Nurklik, hindan teost õnnestunuks. Eelistades siiski konkreetsest ja käesolevast tekstist lähtuvat dialoogilisust, üritan järgnevas sõna-

2 Sealsamas.

võtus väljendada mõningaid arvamusi ja tundmusi, pendeldan edasitagasi kirjelduste ning vahel siiski hinnangute tühermaal.

Siim Nurkliku debüütteos “Kas ma olen nüüd elus” on väidetavalt näidend – see pälvis muuseas möödunud aastal Eesti Teatriagentuuri näidendivõistlusel teise auhinna, 2010. aasta kevadel jõudis Eesti Draamateatris, enne seda ka PolygonTeatris lavale. Lavastusi ma näinud pole, ent lavastamise fakti järgi otsustades on teos, sobitudes konkreetsete teatripraktikatega, vähemalt mingitelt külgedelt tõesti näidend. Lahtrisse suruda seda väga lihtsalt siiski ei saa, tekstis vahelduvad dialoogikatked olukorrajelduste, mõttevalangute ja loosungitega. *Esiteks on teos kaugel tavalisest raamatust, teiseks on selle tekst kaugel tavapärasest näidendist*, ütleb Brita Melts³, rõhutades seejärel ka autori kõnekat huvi vormi-eksperimentide vastu. Silmatorkavat suundumust on märkinud ka Tõnu Kaalep: *Alates mahakriipsutatud kaanepealkirjast ja impressumist püüab see raamat olla nii mitte-raamat kui võimalik*.⁴ Valitud ski(t)sofreenilise disainiga mängivad pealtnäha kaasa veel näiteks minakesksus, iroonia, võimukriitika, intertekstuaalsus, retoorika ja mitmed teised mõisted, mida kanoonilise

3 Brita Melts, “Nurkliku(st) teosest”. Looming 10/2010, lk 141.

4 Tõnu Kaalep, “Siim Nurklik. Kas ma olen nüüd elus”. Eesti Ekspress, 22.04.2010.

postmodernistliku kirjutamisega seostatakse – kui juba lahetrikküsimus sai esile tõstetud. Teatud loosungilisus ilmutab end teoses läbivalt, mitte ainult kahte lehekülge hõlmavate halli-musta-valge taustaga plakatite näol, vaid tekst kui selline omab pidevat loosungilist mõõdet. Üpriski ruttu tekib mõistmine, et nendes loosungites peitunud klišeed, stereotüübid ja üldistused kehtivad nii välise maailma kirjeldamisel kui ka karakterite enda juures.

Kas paistab sellest, et kaasaegse ajastu fragmenteeritusest ja identiteedikriisist rõhutatud inimesel polegi muud võimalust kui sildistada end *slogan*’ite ja brändidega? Samas kerkis küsimus, kas kõik need üldistused on ebaõiglasel või hoopis eesmärgipäraselt eneseiroonilised ning ennastõonestavad? Minule hakkas lugedes küll tunduma, et ülepingutatud küünilisus on samuti muutunud klišeeks, igapäevaselt igavaks ja labaseks eneseesituse võtteks. Subjekt, kes vajab *pseudot ja absurdi ja sürri ja campi ja metat ja hüperbooli jne* (lk 131), on transformeerunud samasuguseks enesele külgepoogitavaks brändinimeks: noor küünik, *taasiseseisvunud Eestis üles kasvanud (tundeliselt ja vaimselt) marginaliseeritud noorte põlvkonna*⁵ esindaja, kelle identiteet on muutunud nagu teoses kriitikatuule alla sattuvate “inimestegi” puhul triviaalseks,

kaubastatuks, enesepetlikuks, šabloonseks, toodetuks (lk 15). Osaliselt üritab autor ümbritseva maailma kirjeldamise kõrval tegeleda ka sisemiste otsinguga, avastada tunnetus- ja väljendusvõimaluste piire; mitmetes tekstilõikudes pole küsimuseks, *kes* on inimene (olgu konkreetne isik pildil, elus, ekraanil), vaid *kuidas* end kujundatakse ja kujutatakse, seejuures igasugune hinnang kasvab välja pealiskaudsest, väliselt pinnalt.

Nurkliku tekstide kvaliteet on kõiv, osa neist on päris head, teised väheütlevad. Dialogistseenid on üldiselt paremini välja kukkunud, nendest paistab paremini autori loomeoskus ning neid läbiv arenguline süžeeiliin on võrdlemisi intrigeeriv. Huvitav on jälgida, kuidas anonüümsed A, B ja C liiguvad oma mängudes järk-järgult aina isiklikumatele teemadele, algsed välismaailma suhtes kriitilised poolmõitused pöörduvad üha enam sissepoole enesemõtestamise suunas. Ja siis, viimastes stseenides (lk 124–127) justkui kaoks igasugune erinevus “karakterit”-kolmiku vahel. Nad on ühtmoodi eksinud, “sentimentaalised” (mõtte naeruvääristamine toimib vaid rõhutavalt), hädas tormaka, laialivalguva ja hõlmamatu hiliskapitalistliku maailmaga, millest *pimeduses* (st salaja) soovitakse vaid pääsemist.

5 Brita Melts, “Nurkliku(st) teosest”. Looming 10/2010, lk 141.

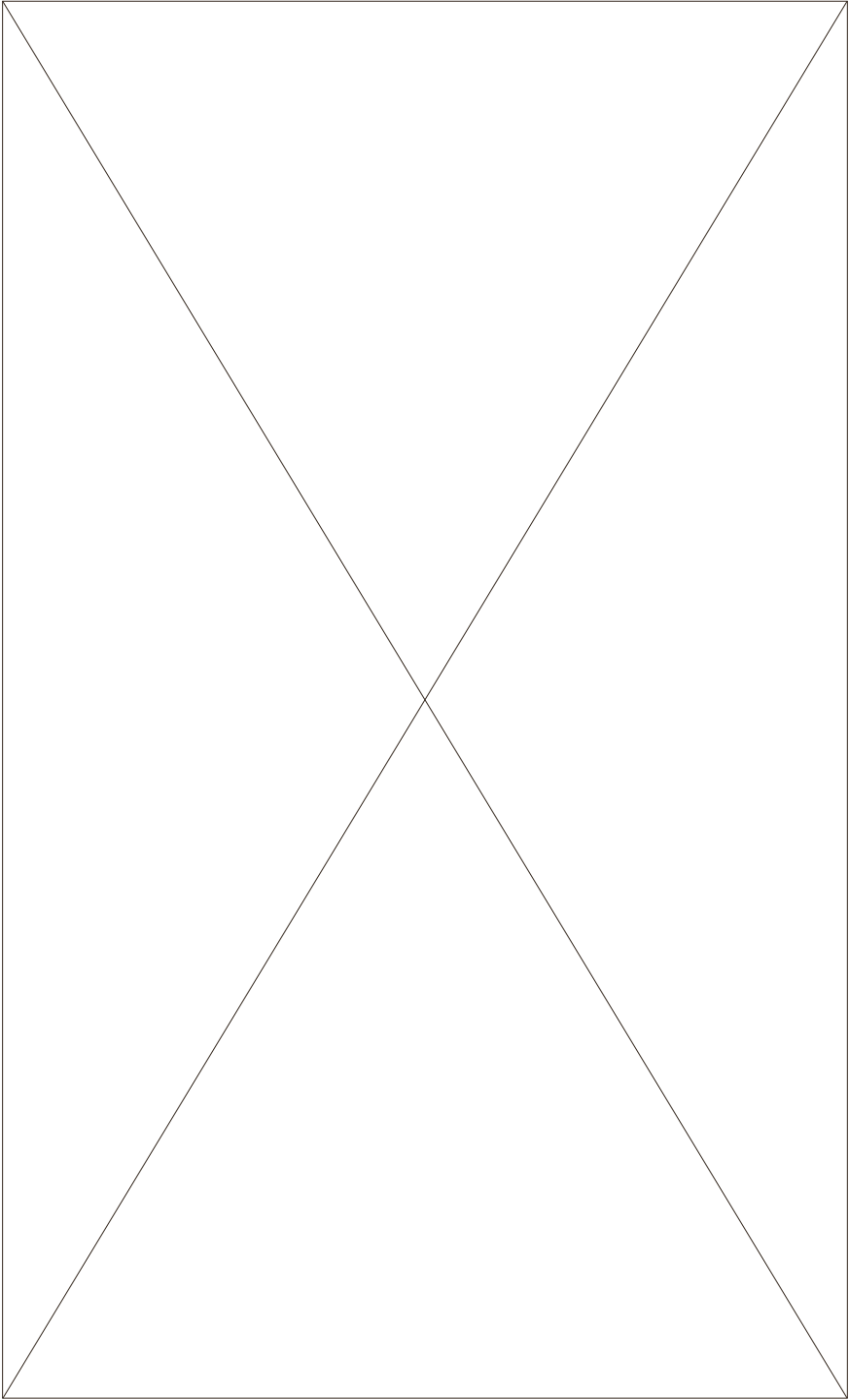
Samuti töötavad hästi mõned lühiproosalikud jutupalad (näiteks lk 24–25, 28–31) ning instrumentaalsi vastu mässavad sõnavõttud (lk 92–93, 96–99). Nagu ülal mainisin, õnnestuvad mitmed tekstid nimelt Nurkliku kirjutamisoskuse tõttu ja siis, kui liigutakse üldistavast ja pealiskaudsest veidigi originaalsemale rajale, kaugemale domineerivast loosungilisusest. Kõnekamaks muutuvad hetked, kus kõlavad efemeerselt autori isiklikud arutlevad mõtisklused ja heidetakse kõrvale klišeedekogumik, mis on ammutatud internetist, televisioonist või teistest multimeediakanalitest (tihedat kooselu nimetatud nähtustega on Nurklik maininud ühes intervjuus⁶). Sest see infoühiskonna teabepagas kujunebki probleemiks: olles ise samuti veebiavarusi ohtralt väisanud küünilisevõitu lugeja, olen (võib-olla mõnestki lugejast erinevalt) selle kõigega tuttav. Niivõrd tuttav, et ei leidnud mitmetes tekstides mitte ühtegi originaalset ideed, ei sisu ega stiili näol. Ma ei ürita siin rõhutada, justkui oleks originaalsusepüüdlus mingisugune kunsti aprioorne eesmärk, ent, vabandage väga, selline-on-ümbritsev-maailma-nõnda-ma-end-kujutusvõimetult väljendan-suhtumine on totter, odavavõitu vabandus, vältimaks liigset vaimset pingutust. Kui senine kir-

janduslugu on, ehkki tagantjärele, täidetud kõiksugu *-ismidest*, mis üritasid isegi oma suunitluses ümbritsevat maailma paremini ja täpsemalt kirjeldades varasemast traditsioonist alati natukenegi eemalduda, siis miks läheb igasugune nii-öelda postmodernistlik kirjandus oma sissetambitud definitsiooniga pidevalt kaasa ega ürita midagi, kasvõi ennast, ületada?

Nõustun Tõnu Kaalepi väitega⁷, et autor on selle raamatu puhul pigem meedium, kes kanaliseerib õhushõljuvat. Kanali motiiv leidub teoses endaski – kuigi pean tunnistama, et see *ühtesulandunud uus isiksus ja maailmatunnetus* (lk 135) paistab pigem mingi utoopilise soovunelmana või parimal juhul Nurkliku enese isiku kirjeldusena, ülejäänud ilm vaevalt sellele vastab. Ent küsitavusi ilmneb kanaliseerimistendent-sigi puhul mitmeid: näiteks kiiresti muutuvast maailmast väljanopitud informatsioonihulga korrektsus. Või esteetilises plaanis, mida samuti Kaalep mainib, ei ilmne selles raamatus autori enda (ilu)kirjanduslikest võimetest eriti silmatorkavaid märke. Ja kuidas üldse võikski, kui, lähtuvalt varasemast väitest, Nurklik pole autor kui *looja*, vaid vahendaja, edastades mitmete (tundmatuks jäävate) isikute tekste, kaugema maailma mõtteid, väiteid, uurimustulemusi. Sinne kriitika-
pihtide

6 Kairi Kruus. "(no subject). Intervjuu Siim Nurklikuga". Värske Rõhk nr 20 (IV/2009), lk 69–76.

7 Tõnu Kaalep, "Siim Nurklik. Kas ma olen nüüd elus". Eesti Ekspress, 22.04.2010.

vahele sattunud autor ei mõtle ega koge oh-kui-paljusid-asju ise, vaid naudib selle asemel LCD-ekraani säravat valguskuma. Kas see ongi kaasaegne *ühtesulandunud* identiteet? Vahendatud, kogemuskaugel informatsioonipagas? Nurklikku on seetõttu raske nimetada kirjanikuks, parimal juhul on ta kirjutaja või kujunemas hoopis etnograafiks, kes talletab noore põlvkonna maailmatunnetust. Etnograafiline tegevus on küllap tänuväärne ettevõtmine, ent arvan, et tunnustust väärival heal kirjandusel peaks olema kasvõi mingisugunegi kõrgem kunstiline, esteetiline pretensioon. Kirjandusmaastikku pole ju tegelikult tarvis risustada igasuguse sisutühja tekstiga ning kirjutaja peaks evima omajagu absurdset, ent põhjendatud (!) egoismi, toomaks sahtlipõhjust väljakougitud lehekülgi avalikkuse ette. Ja ma ei mõtle mingist ideaalset/abstraktsest või ka konkreetsest lugejakujutelmast lähtudes (st keda kujutletakse või teatakse olevat oma teksti lugeja), vaid iva peitub suhtumises, nii emotsionaalsel kui ka ratsionaalsel (!) tasandil. Kurvastav on tõdeda, et üleolevat “tegija-likku” egoismi ja magedat enesekesksust on kaasajal pangede kaupa, ent konkreetset, tunnustamist väärivat tulemust on harva ette näidata. Veenmaks kedagi üksnes minakeskselt, tõendamata pinnalt, tuleb omada vägagi eripärast natuuri, tarvitseb olla oma valla

chief, mida suurem osa inimesi pole. Selle väärtuse mõiste all ei mõtle ma siinjuures uuenduslikkust, mis on tühjaks muutunud sõnakõlks, ega šokeerivust, mida vahetevahel üritatakse suureks kunstiks timmida, vaid näiteks kirjutamis- ja lugemiskvaliteeti. Kannatlikult läbimõeldud, hästi ja huvitavalt kirjutatud sisukat teksti, millele oleks ehk millestki kõneleda, mis poleks lihtsalt *kirjutamine*. Võiksin ju ise lihtsalt näoga vastu klaviatuuri lahmida, ent selle tulemus ei teeks minust kirjanikku ega arvustajat.

Kas Nurkliku esikraamat vastab mainitud nõuetele? Etnograafilise kirjutisena kõlbaks küll, kirjeldades kaasaegsete noorte (kibestunud?) maailmavaadet. Näidendina? Tekst on juba lavastatud ning seetõttu töötab ta vähemasti teatrikunsti konventsioonide raames – linnuke kirja, (mõningane) kunstiline-esteetiline tulemus saavutatud. Esile tungib ehk küsimus, kellele on tekst ikkagi kirjutatud? Noortele raamat justkui sobiks, on mõistetav ja arusaadav mitmete mõttekaaslastele – *selles mõttes tekst kultuuriruumis kajab, ütleb ka Janar Ala*⁸. Võib-olla on teose eklektiline ja fragmenteeritud ülesehitus suunatud uue ajastu lugejale, kes, nagu teoses väidetud, on sarnaselt *määratlemata, seletamatu, fluiidne, fragmentaarne inimene*

⁸ Janar Ala, “Üleküllastatud debüüt”. Postimees, 22.04.2010.

(lk 66–67). Teatud blogipõhisele-esseistlikule suunitlusele kohaselt sisaldub tekstis ka kirjanduse teraapiline roll, enda sees korra loomise üritus. Kuid kas sellega asi piirdub?

Teose põhitooni moodustab iroonia (ja võimalik eneseironia), mis ühe abistava päästerõngana ei lase raamatul vajuda täielikult keskpärase klišeelisuse tülgestavasse sohu. Teise uppujale heidetud nõõrina toimib veel lõpuleheküljedel väljendatud arutlus. Noorkirjandusele on empaatiavõime ja mõistmispüüde puudumist varemgi ette heidetud⁹, kuid tervitatava vaheldusena suudab “Kas ma olen nüüd elus” sõnastada konstruktiivsema tooniga “eetilise programmi” oleviku ja tuleviku tarvis, kuigi autor seda otseseks ettekirjutuseks ei soovi ülendada, noorele omase kogemuspuduse tõttu (vähemalt on see tõik teadvustatud). Ta ei pretendeeri uue süsteemi ettekirjutamisele, vaid väljendab sisemist tunnetust. Seda sorti reservatsiooniks on tal õigus, ent erinevatesse mõttesuundadesse väljasirutamine on tõepoolest samumike õiges suunas. Kusjuures seda ideekoestikku sobiks rakendada igapäevamaailma mõtestamise kõrval ka noorema põlvkonna kirjanduslikele üllitistele.

Sest milleks piirata end ainult ühe, ja seejuures kõige kulunuma väljendus-

9 Mihkel Kunnus, “Stepihundikutsika dialoogi ihkav monoloog. Uue põlvkonna arvustus”. Sirp, 29.01.2010.

tõlgendus- ja suhestumisviisiga? (lk 131) küsitakse. See küsimus, paigutades ühelt poolt terve eelnenud raamatu kindlasse raamistikku (klišeelisus vs soovitus sellest väljuda), kehtib paradoksaalsel kombel ka teose enda kohta. Sama küsimuse võiks esitada autorile. Miks väljendada oma mõtteid klišeedu kaudu, kui tulemusena sumbub kogu tekst kuidagi labaseks, igavaks, mõneti lausa vägivaldseks. Ülesehitus on liialt lihtne ja dualistlik – kõigepealt laotakse ette hulk stereotüüpe, seejärel toimub lihtsakoeline vastandumine (inimesed, mõelge teistmoodi!), kergelt nihestav kommentaar, aga puudu jääb *loomingulisusest* ja tekst hakkab omaenda mõtestamis- ja tõlgendamisvõimalusi julgalt piirama.

Nendin, et käesoleva arvustuse eesmärkide hulgas oli tirida mänguplatsile ka mõned varasemad kriitikud, et toonitada teose üht suuremat puudujääki: kõik arvustajad räägivad lõppkokkuvõttes täpselt sama asja, toonitavad samu puutepunkte, ühed pikemalt, teised lühemalt. Tunnistan, et ei pääsenud minagi, vaid jalutasin sissetambitud rajal. Probleem seisneb nimelt selles, et näidendit “Kas ma olen nüüd elus” ei ole tegelikult võimalik eriti mõnel teistlaadi moel tõlgendada ning selles peitub tema kunstiline möödalaask. Kogu see postmodernistliku retoorikaga seostuv fragmenteeritus, mitmekülgsus, laialivalgumus, mit-

metähenduslikkus, paljusus on täielikult puudu, on parimal juhul illusoorne. Vormiliselt eksperimentaalne külg suudab *pealtnäha* tekitada mingit mitmetasandilise muljet, ent sisuline element on tegelikkuses pressitud sirgjoonelise, üldistava ja pealiskaudse ja seetõttu ka võrdlemisi üksluse raamistiku sisse. Kogu see infoühiskonna poolt võimaldatud teabepagas ei moodusta intrigeerivat intertekstuaalset risoomstruktuuri, vaid tundub lihtsalt nagu hulk referaate, mida on hädisevõitu narratiivi(de)ga ühendatud. Teos pole orgaaniliselt koostoimiv tervik (mida on täiesti võimalik igasugustes eklektilis-eksperimentaalsetes vormi- ja sisumängudes saavutada) ennekõike ühel hõlpsalt mõistetaval põhjusel – autor ei oma (veel) vajalikku üleüldist loometehnilist pädevust. Sestap ei küündigi raamat sügavale “hea” kirjanduse pärusmaale, mille tekstide oskuslik kujundlikkus, osav ja mitmekülgne keelekasutus ning teised poeetiliselt ja stilistiliselt olulised elemendid tekitavad tõeliselt laialdase tõlgendusvälja, pakkudes lugejale alati enam kui üks otse-sõnu näkku raiutud etnograafiline või (pseudo)naturalistliku tendentsiga tekstikogum, mis väidab, et meie maailma asjad ongi *nii*.

Siiski, jään minagi huviga ootama Siim Nurkliku “tõelist” debüüti. Sellist, milles avalduks midagi

isikupärasemat, kus poleks tegemist meediumi või kanaliga, vaid loominguuga. Nagu olen kuulnud öeldavat mõnede teiste eesti noorte autorite kohta: *kirjutada* ta ju oskab, tekstis hakkab juba *midagi* paistma, ainult justkui pole millestki kirjutada, puudu jääb kõnekast sisust. “Kas ma olen nüüd elus” jääb harvadele põnevatele momentidele vaatamata sinna ebamäärasesse ja õhkõrna midagi-justkui-oleks-tühermaale, paari sammu kaugusele piirist, kust võiks hakata hea (jätkuvalt küllaltki ohtlik mõiste, ehk peaks ütleva “õnnestunud”) kirjandus.

Kristian Kirsfeldt
"Kalevipoeg 2.0.
Eesti rahva moodne eepos"
Eesti Ekspress, 2010

KAS SIIS KANGELASTA SELLIST TAHTSIMEGI TEGELIKULT?

EVELIN ARUST

See raamat ei ole moralistidele. Samuti riivab moodne eepos rahvustunnet. Reklaamilooja Kristian Kirsfeldt on, nagu märgib teose tiitel-leht, Fr. R. Kreutzwaldi ainetel loonud purunematu ja visahingelise *action*-kangelase, nii-öelda moodsa Kalevipoja, kelle võim ja ramm, sõja- ja muu varustus ning raugematu

pidutsemistahe ületab ka kõige tõsi-meelsema märulifilmi kangelase piirid. Erakordne pole ainult Kalevipoja tegelaskuju või raamatu usumatult üle vindi keeratud kaasaegne süžee, pimestavalt erk ehk ühtlasi ennastreklaamiv on ka teose ümbris. Juba esikaas oma neonroosas ja -rohelises värvigammas, uus

Kalevipoeg automaatide ja hübriid-sõiduvahendiga keskel, viitab ultra-moodsas võtmes kirjutatud sisule.

Autor või siis laulik sõnastab oma moodsa eepose kirjutamisaotluse esimeses alajaotuses “Soovituseks”: *Mineviku mälestused / praegusaega paika passin, / moodsamini läbi mängin, / stiili sutsukese sätin* (lk 9). Edasise loo kohta tundub taoline sissejuhatus liialt tagasihoidlik, veidi hiiliv, kuigi seejuures hoiatav. Ei saa eitada, et Kreutzwaldilt laenatud aluslugu on kaasaegsesse vormi valatud, skandaalidega võrtsitatud ning stiililiselt pigem kõne- kui kirjakeelde sobitatud. Olgugi et “Kalevipoeg 2.0” on kirjutatud värsis, mis peaks viitama kõrgkirjandusele, pole võimalik sellele raamatule taolist määratlust omistada, kuna tegemist on siiski stiililiselt madala, süžeeiliselt kohati äärmiselt labase ja vägivaldse ning pigem kommertslikkusele kalduva teosega. Paradoksaalsel kombel võitleb uus Kalevipoeg muuhulgas karmi kommertsialismiga (lk 280), mille kütkeisse näib aga teos ise takerduvat.

Eelnevale vaatamata näib siiski, et autori eesmärk pole olnud ainult rahvuseepose ümberjutustamine ning võimalikult skandaalse tegevustiku loomine, vaid ühtlasi ironiseerimine kaasaegse urbaniseerunud ja industrialiseerunud ühiskonna ning seal kehtivate tavade, normide

ja moraalituse üle. Ära on märgitud eestlase *kõik kolm elu põhiväärtust: / maja mitmekordselise, / auto suure-rattalise, / koera kullakarvalise* (lk 344). Oma osa saavad ka päevakajalised poliitikud ning poliitsündmused. Ülima sarkasmiga paisatab autor suhtuvat klubikultuuri viljelejatesse ja kergemeelsetesse inim-eksemplaridesse, kohati näitab aga üles äärmist vaenulikkust meeste omasooiharuse suhtes ning peaaegu et õhutab rahvusvaenu võitlus-stseenides vene rahvusest isikute ehk “Kalevipoeg 2.0” järgi tiblade, barbarite ja harimata harjuskitega. Ajalugu ümbermängivat stseeni võidust nõukogude vägede üle, kus muuhulgas seltsimees Stalin kaotab nii mitmeski mõttes pea, võib iseloomustada järgmiste vihjeliste ja kujundlike värsiridadega: *Oli tehtud vägev boršši, / kõige kangem punasuppi* (lk 398). Tao-lise mineviku ümberkirjutusega võib autor vihjata nii eestlaslikule minevikupainetes elamisele ning alateadvuslikule orjameelsusele kui ka venemeelsete kalduvusele ajalugu väärtõlgendada. Võimalik, et tegemist on omalaadse sooviga puhastada rahvuslikku eneseväärrikustunnet. Seejuures jääb siiski selgusetuks, kas autor tegi seda äärmise irooniaga ja sihilikult või pretendeeris skandaalsusele ning kirjutas selle allteksti labasevõitu süžeesse kogemata.

Värsk eepos “Kalevipoeg 2.0” kätkeb endas ilmvõimatuid, liialdalt vägivaldseid, madalerooilisi ja kohati isegi puhtpornograafilisi stseene. Sellegipoolest on autor teksti peitnud omajagu allegooriat ja intertekstuaalsust. Rahvuskangelase seikluste uusversioonis viitab autor muuhulgas tuntud lauludele, filmidele, telesaadetele, raamatutele, teatrilavastustele, vanasõnadetele ja isikutele. Ühtlasi leiavad kajastamist rasked ja valulised sündmused nii lähiminevikust kui ka käesolevast hetkest. Raamatus kirjeldatakse muuhulgas üheksa-

kümnendate aastate ülesehitustööd, eksiilis olnud eestlaste kodumaale naasmist, eesti sõdurite tegemisi Afganistanis, Soome tööle läinud eestlasi, Soome koolivägivalda, äpardusi vabadussambaga, Estonia hukku. Ülemiste järvest on saanud Eesti suurim teeauk, ostukeskusi nimetatakse *supersürreaalsuseks* (lk 279) ning president Kalevipoeg valitakse rahvahääletuse teel telesaates. Seega ei puudu uuest moodsast eeposest päevakajalised sündmused ning ühiskonna valupunktiledele osutamine.

“Kalevipoeg 2.0” peategelane, uus ja moodne Kalev, täisnimega Kalev “Übermensch” Poeg, elab ja tegutseb utopiamaailmas, olles ise seejuures kvintessents pahelisest kaas-aegsusest. Erilisust lisab kindlasti Kalevipoja nii-öelda ristnimi, mis kannab endas iidse Kalevi jõulisust, nietzscheliku üliinimese tunnusjooni ning kristlikus traditsioonis tuntud lunastaja ümberpööratult tõlgendatud omadusi. Ühtlasi viitab muidugi nimi Poeg pärinemisele isa Kalevist, kellest pärast surma saab kahtlemata midagi jumalikku – nimelt Kalevi komm. Kalevite nimenimetatud suguvõsa ise on samuti kõike muud kui tavaline. Kalevipojal on erakordselt palju kummaliste ja väljahäldamatute nimedega õdesid ja vendi, üks tuntumaid ehk Tanel-Padar. Ema Lindast, kes ei ole sugugi hoolikas koduperenaine, ei saa rahvasuus levinud loo järgi kivi, vaid salapolitseid otsustab ta pärast röövimiskatset saata tunnistajakaitseksse.

Uus Kalevipoeg ise on mõneski mõttes vaadeldav algse Kalevipoja paralleelina, olles ühteaegu sama üliinimliku jõuga, isegi purunematu, aukartust tekitav, naiste hulgas soositud ning aeg-ajalt üsna rumal. Kreutzwaldi loodud tegelaskujust erineb uus Kalevipoeg aga selle poolest, et ei anna välja isa iidset saladust – praeguses võtmes võiks ehk seda nimetada ka riigisaladuse kaitsmiseks. Kreutzwaldi Kalevipoja kui

tegelaskuju eesmärk oli paljuski kasvatada rahvuslikku võitlusvaimu ning äratada eestlane sajandeid kestnud orjapõlvest. Kirsfeldti uusepoo- sest leiab sarnaseid viiteid, olgugi et need on seotud lähema minevikuga, viies lugeja tagasi Teise maailmasõja perioodi, kus Kalevipoeg satub ajamasina abiga sõjatandrile ning astub võitlusse nõukogude vägedega. Vajaduse selleks sõnastab Eesti Nogija otsinguilt naasnud peategelane ise: *Teises ilmasõjas Eesti / ei saand tibladele vastu! / Ahistab see senimaani, / tuju rikub tänaseni! / Peame end me lödipüksteks, / alandlikuks orjarahvaks!* (lk 382)

Raamatu erilise nimega uuel rahvusheerosel on ühteaegu palju iseloomulikke jooni. Ühelt poolt kommenteerib Kalevipoeg ennast: *Olen nagu jõuluvana, / tunnen kõiki, kõik mind teavad, / üldse rahule ei jäeta* (lk 195). Sellest tulenevalt võib teda nimetada Eesti kõige kuulsamaks näöks, et mitte öelda inimeseks. Teisalt on Kalevipoeg julm *action-kangelane*, keda iseloomustatakse järgnevalt: *kõva käega kangutaja / rusikate ragistaja, / silmamuna sinistaja, / hambareea harvendaja, / jalaluude järgutaja, / pealuude pehmendaja!* (lk 209) Moodsa Kalevipoja seiklus- ja naistelembust ning tahetuima vallalise mehe staatust võtavad kokku järgnevad read: *Eesti rahvusheeros, / seiklejana tuntust kogund, / pornostaarinagi pannud, /*

muidu mõnus meeski olnud (lk 392). Seega kaklemisest ja joomingutest vabal ajal uuel Kalevipojal just igav ei hakka. Ühtlasi võib eelneva najal väita, et moodne heeros on vastuoluline tegelaskuju. Kõigile küll tuntud ja paljude poolt austatud, alati justkui abivalmis ning kartmatu nõrkade kaitsja, kuid siiski julm ja armutu vägivalatseja. Korduvalt mainib Kalevipoeg, kuidas talle tema tapatöö meeltemööda on. Jõu poolest seega tugev ja alistamatu, aga jõuetu neil hetkedel, kui tuleb alla vanduda oma ihadele ning naudinguvajadusele. Kalevipoeg näeb kõiges vahendeid iseenda heaolu saavutamiseks, olgu nendeks siis terve teose vältel lihtsustatud ja madaldatud naised või mõned materiaalsed väärtused. Siinkohal tekib vaid küsimus: *Kas siis kangelasta selist / tahtsimegi tegelikult?* (lk 266)

Vaatamata sellele, et uue moodsa rahvuskangelase juures näivad ilmnevat kõik eksistentsiks vajalikud tunnused, seab autor tema olemasolu teose lõpulehekülgedel siiski kahtluse alla. Nimelt siis, kui Kalevipoeg satub pärast surma kahtlase väärtusega paradiisi ning ta paigutatakse nii-öelda kunsti- osakonda: *Kalev pandi kunstlinna, / kirjanike kvartalisse, / sest ta oli ise raamat, / literaatide fiktsiooni* (lk 472). Sellega kinnitab autor ühelt poolt vaid seda, et uue Kalevipoja tegelaskuju ei ole kokku pandud

rahvasuus levinud juttude põhjal, vaid on puhas väljamõeldis. Teiselt poolt seab autor kahtluse alla rahvuskangelase olemasolu üldisemalt, kuna puudub täpsem määratlus, kas mainitud fraasis on tegelikult mõeldud ikkagi uut, algset või hoopis kedagi kolmandat Kalevipoega.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et eesti rahva moodne eepos “Kalevipoeg 2.0” on oma taotlusega kajastada kaasaegset elu, eriti aga selle pahu- poolt, saanud hästi hakkama. Kaheldav on siiski, kas ka selle kõige teostuseks valitud meetod ennast õigustab. Saanuks ehk kuidagi vähem labaselt ja vägivaldselt. Kuigi sellisel kujul on “Kalevipoeg 2.0” kahtlemata skandaalne ning huvi- äratav, seega reklaamitrikina mui- dugi suurepärase. Sellegipoolest, kui serviti ei oska ikkagi hästi lüüa, siis lapiti ei ole ka mõtet lahmida.

Margus Karu
"Nullpunkt"
Pegasus, 2010

NOORTEKAD ON SURNUD, ELAGU NOORTEKAD!

MIKK PÄRNITS

Mida saab öelda eesti noorte-kirjanduse kohta, mida juba öeldud pole? Esimene romaanidelaine on lõppemas. Sinna kuuluvad need teosed, mis loonud üldkuvandi sellest, missugune üks "noortekas" olema peab. See peab olema ropp, ängihõnguline, sisaldama natuke seksi ja natuke vägivalda. Taustaks tuleb panna paneelmajad ja suurlinnad (Eesti mõistes). Kirjanikeks on inimesed, kes õppinud koolis uue, kapi-

talistliku korra ajal. Lugejaskonnaks on palju nõukogude korra ajal koolis käinud inimesi. Mõistagi on lugejaid ka autorite vanuseklassist.

Noorteromaanide rohkuse juures peavad peale tulevad raamatud eelmistest millegi poolest erineva. Nii öelda esimene noortekas oli Sass Henno "Mina olin siin". Esimene selles mõttes, et pärast taasiseseisvumist muutus ühiskonnas paljugi –

ühe suure sõbraliku rahvastepere asemele tekkisid eestlased ja vene- lased, kiusajad ja kiusatavad ning muud “grupid”, keda nõuka ajal eriti nagu ei tunnistanud. No ei räägitud neist asjadest nii avalikult.

Hennol oli kõige kergem, kuna luge- jate jaoks oli eelpool nimetatud para- meetritele vastav noorteromaan uus ja huvitav. Keegi ütles kuskil: “Putsi, raisk!” Kui šokeeriv! Eelmise põlv- konna peamiseks noortekaks oli ilmselt “Kevade” – samas on sellel potentsiaali jääda iga põlvkonna noortekaks. Ka selles tegeleti tõsiste teemadega, kuid sealsed lapsed ei pidanud nii kiirelt üles kasvama kui praegustes eluoludes, mida noorte- romaanid tihtipeale kajastavad. Toots tõi tulirelva kooli kaasa nalja pärast – täna tuuakse seepärast, et lambikatel ettejuhtujatel kuul pähe lasta. Standardid on tõusnud, mees. Oleks Tõnisson tänapäeva koolis, siis topitaks ta üsna kiirelt abikooli. Mingi autismikeiss. Tegelikult oleks selliseid tõsiseid eesti mehi rohkem vaja. Keegi “Kevade” tegelastest ei tundunud emotsionaalselt tasakaa- lutu, samas tänapäeva noorteromaa- nides muud ei kohtagi.

Sellest võiks veel kaua soiguda, nagu ka sellest, kas säherdune “oku- pantide” ja “kohaliku kapitalist-liku” ühiskonna koolielu vastan- damine on üldse mõttekas. Ilmselt oleks see vene ajal väga mõttekas olnud, nüüd aga enam mitte. Siis

oli võitlus välisvaenlase ja tema õonestavate mõjude vastu. Nüüd pole vaenlast kuskil või kui, siis just meie kõrval. Kõik on vabad tegema, mida soovivad. Õpi, mida tahad, reisi, tööta, ära tööta. Poh- hui! Pole vist harjutud oma vabadu- sega, põlvkondadevaheline kommu- nikatsioonihäire ilmutab end tuge- valt. Ka vene ajal oli raske koolis käia, aga keegi sellepärast veel klassis paugutama ei kukkunud.

Sellepärast vist osa inimesi igatseb kommunismi ka taga, et ei pidanud kogu aeg valikuid tegema, said oma piiratud maailmas rahulikult elada, ilma et oleks pidanud kogu aeg mõt- lema ja plaanima. Vastutust oli vähem. (lk 297)

Johannes on kapitalist kommunist- likus süsteemis. “Nullpunkt” on lugu valikute tegemisest. Kui sa ei vali, valitakse sinu eest. Selg sirgu! Õigemini on tema uus kool suletud süsteem ning tema naiivselt rõõmus uustulnuk. Lugu hargnebki laiali nii, et mitte-eliitkoolist tulnud poiss läheb üle eliitkooli, seal teda omaks ei võeta ja kaootilise kodueluga kombineeritult hakkab ka kooli- pinge talle ajudele käima. Depressioonis nooruk võtab end aga käsile ja tegeleb intensiivse enesesi- sendusega, mille tulemusena hak- kab ta süsteemile vastu ja trikitab end lõpuks sotsiaalpäramiidi tippu. Pealkirjana kasutatav väljend “null- punkt” ongi see katsumuste põhi,

kuhu ta on langenud. See on sel-line piir, kus ta peab otsustama, kas elada edasi või ei. Pole veel olnud ega hakka ka olema sellist noortekat, kus raskes olukorras peategelane tõesti aknast alla hüppab.

Tore, et see räägib noore inimese raskest elust. Mul on muidugi tunne, et olen sellest juba kusagilt luge-nud. Koolikiusamine, ebastabiilne pereelu, peksa anda ähvardav pätt, vaimsetel teistest küpsem poiss, kes ei leia heakskiitu... Jube tuttav süžee. Sellest on kusagil juba kirjutatud – mitte nii üheselt, kuid killud on tuttavad ja kui need kokku panna, saaks nagu samasuguse raamatu. See ongi Noortekas? Selline, mida noorte-kirjanduse pähe müüa ja millist imidžit turustada? On suh-teliselt usutav, et Karu kirjutab oma kogemustest ja tõlgendab situat-siooni oma äranägemist mööda – probleem tundubki olevat selliste kogemuste turustamises või siis nende erilises esiletõstmises. Korduva, vaid detailides varieeruva süžee tunnustamine loob lugejas-konna jaoks nii-öelda kinnistunud pildi noorteromaanist ja selle tunde-märkidest. Nendel rööbastel on järjekordsel jäljendajal palju kergem oma tavaari müüa. Samas ei ole läbi-nisti halb, et noorteka puhul stam-bid tekivad, kuna selle taustal suu-davad tõeliselt originaalsed ideed kergemini esile tõusta.

“Nullpunkt” ise pole hea ega halb, ta on lihtsalt jälle üks noortekas.

Samas vaimus nagu mingi teine noortekas, mida olen lugenud. Tekib selline tunne, et eks järgminegi ole sellesarnane. Raamatu lõpus pea-tegelane ikkagi ületab end ja teisi. Ta on eneseteadlik. Negatiivsusest positiivsusesse. Igav veidi. Lugejale näidatakse natuke vägivalda, palju ropendamist, pisaraid. Et tekiks emotsionaalne side peategelasega, saaks võimalikuks empaatiline samastumine. Kui lugeja on hoo-lima saadud, siis peaks see justkui võrduma raamatu kvaliteediga.

Mina näiteks tahes-tahtmata hooli-sin Johannese käekäigust. See selgus siis, kui ta raamatu alguses nuputas, miks teda lambist omaks ei võeta. Nagu väike tüdruk. Kas see on siis see tänapäeva noor, kes püüab esi-mese päevaga end “sõbraks” sah-merdada? Nagu mingi pugeja. Pähe tulid sellised mõtted, tahtsin talle ise ka väikese tou anda. Siis mõtlesingi, et autor on vähemalt minust mingi emotsionaalse reaktsiooni kätte saa-nud. Samas ei pretendeerigi raamat millelegi sügavale või pretensiooni-kale. Mis on kurb, kuna see jääbki selliseks “noortekaks”. Ainult.

Stiil on ladius, vahel sarkastiline ja humoorikas. Lõigud lendavad ker-gelt, peatükid pole ka väga pikad. Midagi väga üllatavat ei juhtu – sama vana teises võtmes. “Kevadel” pol-nud küll kloone. Või kui olid, siis on need mälust kadunud. Milline noortekas eestlastele viiekümne aasta pärast meelde jääb? Parimagi

tahtmise juures ei suuda selleks Henno või Leesalu *stufi* pidada. Karu loob sellise meeldiva autsaideri kujutise ja tekib jälle küsimus, palju sellest loost põhineb reaalsusel?

Tundub, et päris palju. Huvitav oleks teada, kas loo tegelased raamatut ise lugenud on ja mida nad arvavad sellest, kuidas neid nendel lehekülgedel kujutatakse. Rahast ja sellega kaasnevast ühiskondlikust taagast on seal juttu. Peksmistel lendab palju verd. Paar vihjet seksuaalvahekorrale. Väike kokkupuude politseiga. Kõik, mis peaks nagu ühe noore ellu kuuluma. Seda on esitletud võimalikult emotsionaalselt, milles autorit samas süüdistada ei saa... AGA.

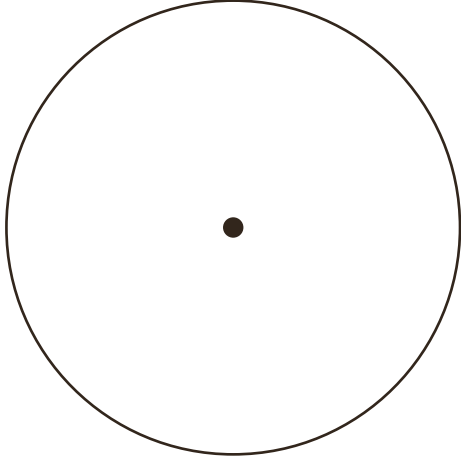
Mis on siin uut, mida enne juba olnud pole? Probleemid on nagu samad ja toimumiskoht kah. Raamatu autobiograafilise elemendi määra me ei tea. Küll võiks küsida, kas selliseid noortekaid saaks kirjutada näiteks isik, kes on koolis alati kõigiga läbi saanud ja eluraskused edukalt ületanud? Kas selline isik üldse viitaks süveneda koolitulistamisse või muusse hetkel aktuaalsesse?

Üks tore asi, mida pole veel üldiselt kajastatud, on eliitkoolides toimuva kirjeldamine. Johannese eliitkooliks oli reaalses elus Gustav Adolfi gümnaasium. Selline keskkond meenutab paljuski suletud süsteemi, mis loob paratamatult kihistumise efekti: sealkäinutel on elus sitaks või

malusi saada hästitasustatud kohale, kutsekasse lähevad kraavikaevajad ja muidu mõttetud persoonid. Muidugi on igas koolis paigas teatud hierarhia, aga sellises ussipesas on see eriti paigas. Eliitkoolidesisene hierarhia või nii-öelda “sisekliima” on rahateenimise vahend seal töötajatele ja seal õppijatele jällegi vahend rahale lähemale saamiseks. Klassis keerleb kõik firmamärkide ja staatuse ümber, pole siis ime, kui sealt tulevad täiesti sisutühjad inimesed, kes poest isiksust ostmas käivad.

Selliste inimeste respekti Johannes taga ajabki. Mingit väga üllast eesmärki poisil tegelikult pole – vaja end vaid sinnasamasse pukki upitada ja küll siis kõik teda jumaldama hakkavad. *The king is dead, long live the king!* Lõpuks muutubki ta üheks tõlguseks, kes ühtlasi südames teda tõrjunud inimeste vastu vimma kannab. Ju siis on see meelega esile toodud, et temast liialt pühaku muljet ei jääks. Populaarsus on põhiline – edukus tuleb järele. Kui tegevus oleks toimunud paar klassi tagapool, oleks ta ise lõpuklassiks olnud Klassi Popim Poiss ja hakanud mõnda uustulnukat “tropiks” pidama. Kõik eeldused olid tal igatahes loo lõpuks olemas.

Lõpp ei jäta kahtlust, et Johannes saabki kalli mantli selga, portfelli näppu ja bemari perse alla. Vuristab ringi, Vanilla Ninja tagaistmel ja käib klubis intelligenti mängimas. Kõik Johannese teod ja soovid

peegeldavad temas peituvat manipulaatorit. Egole teeb haiget, et keegi ta naljade peale ei naera – pole probleemi, teeme siis enda välimuse teiste jaoks ilusaks. Siis hakkavad ilusad inimesed mind austama ja ma tunnen end inimesena palju paremini.

Iseenesest pole see halb, kui ta tunnis passides korrutab, kui sisutu on matemaatika või keemia õppimine. Omavahel öeldes, ongi kasutu ja koolisüsteem on iganenud. Palju olulisem on omada tutvusi ja osata manipuleerida – siis saad kogu maise vara, mida taga igatsed. Kogu seda jama on “Kevadega” kohatu võrrelda, ühiseks jooneks on ainult toimumiskoht (õppeasutus) ja tege-laste rollid (õpilased, vanemad). “Nullpunkt” ongi võib-olla esimese laine noortekate PUNKT. Ehk siis: pärast seda on see stampsüžee kulu-nud ja enam ei šokeeri ega loksuta kedagi. Tuleb leida uus nurk. Mingid keskealised onud-tädid võiksid hakata noortekaid kirjutama. Et las mõtlevad sisu täiesti välja, kirju-tagu tänapäevasest kooliskäimisest-tegemistest. Vaataks, kui kursis nad käibereaalsusega on. Oleks kindlasti palju huvitavam kui see, kuidas just kooli lõpetanud inimene paneb otse kirja oma kogemused, mida saab veidi muutes kergelt müüa.

Johannes oli kapitalist, kes suundus kommunistlikku süsteemi. Ta ei võidelnud süsteemi vastu, vaid hakkas selle reeglite järgi mängima ja

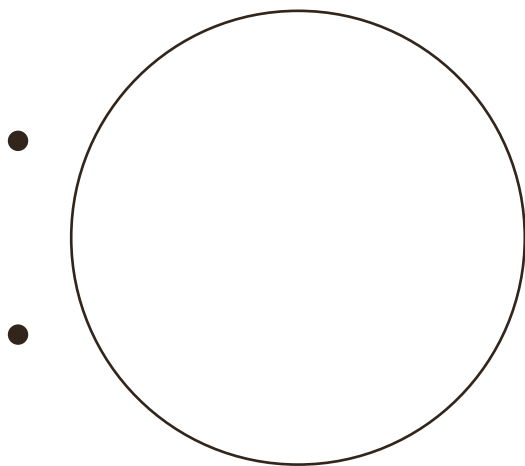
ronis siis ise parteiladvikusse, kasu-tades ära endasuguseid inimesi ja inimlikke nõrkuseid. Tahaks öelda, et ta oli palju kannatanud ja raske lapsepõlvega – aga mis siis? Tahaks teada Liisa, Karmo ja Zaiidi koduelu kohta. Tundus, et neil on palju huvi-tavam lugu rääkida. Selline *underdog vs the world* liin on ammendatud ja surnud. SURNUD. Nagu mingi skiso emaga Lasnamäe poiss oleks väärt kaastunnet või huvi. Zaiidi isa oli allmaailmaboss, raisk. See oleks sitaks huvitav lugu. Seal oleks seksi ja verd ka palju rohkem.

Mida rohkem noortekaid ilmub, seda kergem on neid teistel kirjutada. Rada on sisse suusatatud, lugeja teab, mida oma raha eest saab. Sel-line tunne, et SEDA noortekat veel praegusele põlvkonnale tulnud ei ole. See, mis muudaks kogu žanri ja tõstaks “kergekirjanduse” mülkast välja. Karu ja Henno (ja võib-olla isegi arvustuse autori oma) raama-tud on nagu ühe pere lapsed. Nagu kildudeks löödud üks sama vana asi.

Keegi ei võta “Kevadet” kerge, mar-ginaalse kirjandusena. Tal on helgeid ja süngemaid toone, ta on lõbus ja mõtlemapanev ja mis kõik veel – ta on oluline. Kestnud läbi aasta-kümnete. Praeguste teoste puhul on raske spekuloida, milline veel aastakümnete pärast aktuaalne peaks olema. Ilmselt polegi seda veel kirjutatud, ja nii on minu meelest noortekirjandusele tekkinud sama-

väärne maine ulmekirjandusega: *mainstream* lugejatele tundub see meelelahutuslik või selline “mitte-nii-tähtis”. Selline ajaviitekirjandus, kust midagi tõsist oodata pole. Klassis lastakse kellelegi kuul näkku, kosmoses lendab mingi tulnukate baas õhku... Noh jah, vägivald meeldib kõigile. Aga mingit olulist osa lugejaist ei kõneta.

Tahaks loota, et “Nullpunkti” sarnaseid raamatuid enam ei kirjutata, kuid ilmselt siiski kirjutatakse – need müüvad praegu päris kõbusalt. Karu teab turundusest nii mõndagi. Probleemid müüvad. Enda probleemidega tegelemise suutis ta normaalselt ära kasutada ja kahju kasu miks pöörata.

Donald Tomberg
"Kazimir, Vladimir ja teised"
Kirjastuskeskus, 2010

UNES NÄGI KASTANIMUNA VÄRVE

LIISI RÜNKLA

Imepärane kohtumine raamatuga leidis aset neljapäeval kell seitse õhtul. Peab ütleva, et antud kohtumine kulges äärmiselt meeleolukalt ja selle käigus juhtus palju ennekuulmatut. Sadas lund, puud akna taga kasvasid ja vajusid aeglaselt, jõime teed. Ja kui raamat midagi ütleva hakkas, keeras lugeja juba lehte. Vahepeal tõusis lugeja lendu. *Täpsemalt, midagi nagu eriti ei toimunudki, aga nagu toimus*

*ka (lk 11). Möödus aeg. Nõnda kes-
tis kohtumine veel kaua ja päris kõike
siin ära rääkida ei jõua (lk 12).*

Võib-olla see kohtumine ei saagi otsa. Kui raamat mitte ei lõpe, vaid vaibub, pääseb siis lugeja sealt kunagi tege-
likult välja? Kui raamat ei ole struk-
tureeritud mitte niivõrd loo jutus-
tamiseks kui mõne muu, võib-olla
muusikalise sihiga. Võib-olla kirju-

tati siin fuugat¹. Ometi, milleks siis nii võimatult palju sõnu, kui kirjutatakse muusikat? Milleks siis peituda proosapala formaati, kui soovitakse näidata, kuidas sajab vihma ja sajab lund, kuidas eksistentsiaalsetest mõtetest vaevatud Kazimir seisab lombis, et veenduda, kui kaua uued saapad vett peavad, kuidas miinus nelikümmend kuus prillidega Vladimir mängib päikeselisel aknal oravaga malet, kuidas kevad lõhneb? On siis ses aineses miskit nii taandamatult sõnalist, et tuleb muusikat kirjutada proosas, kui raamatu tege- lased enamuse ajast niikuinii vaiki- vad või siis mängivad läbi ühtsama alguse ja otsata vestlust?

Ja võib-olla ongi. Kuivõrd ainuüksi sõnas on ju võimalik väljendada tähelepanekut *aga kevad passis seal- samas. Käed taskus, nõjatud ta vastu Vladimiri aiaposti ja lasi muretult vilet* (lk 104). Ja nimelt taolistest tähelepanekutest see raamat õigu- poolest koosnebki.

Natukene jutustab Tomberg lugu ka ja natukene jutustab jutustami- sest, ent tähelepanu kese näikse olevat mõnevõrra mujal. Paistab, justkui joonistataks siin välja toda

pinnavirvendust, kuidas elu meis päris argiselt on. Kuidas jalutatakse ja vaikitakse ja nuusatakse nina ja ostetakse Valdeku poest saia ja õlut ja rõõmustatakse sülle kukkuvate pärnapuulehtede või ahjusooja üle ja oodatakse printsi ja juuakse teed. Kuidas kõneldakse ikka kõige tähtsamast ja ikka otsekui mööda- minnes. Kuidas igatsetakse päris lihtsalt ja natukene naeruväärselt ja seejuures tõesti.

Taoline tähelepanu keskendamine nii-öelda pinnavirvendusele (või ehk nimelt tähelepanu keskendamata jätmise) teeb pingsamalt tajutavaks muusikalise mõõtme ses argises ajas, teatava rütmi või lausa meloo- dia, mis kõige lihtsamatestki elu- listest kordumistest ikka moodus- tub. Olgugi iga üksik elu erakordne ja ennekuulmatu, tahes-tahtmata võtab ta ju kuju korduvas materjalis, sügistes ja kevadetes, hommikutes ja õhtutes; juuakse tühjaks luge- matu hulk teetasse, mõne kastani alt longitakse läbi lugematu arv kordi, mõnele sõbrale minnakse ikka ja jälle külla jätkama ühtsama alguse ja otsata vestlust väga kulunud sõnades, mis on ometi ülimalt üllatavad ja äraarvamata ilusad.

Tombergi lause imestab, on imestust täis. Püsib vaimustuses. Ülivõrde- liste määrsõnade äraarvamata sage kasutus hoiab juttu kogu aeg natu- kene lennus, olgugi et nukrust siin jagub, Kazimir end tõemeeli kibes-

1 Rääkis filosoofiast ja vehkis kätega, mulle tundus, et tal jäi sõnadest puudu... // Vastukäiv, isegi arusaamatu inimene. / (Näiteks: Saab aru, kuid ei taha nõustuda. / On poeet, aga räägib kätega rohkem kui suuga. / Näib kord nagu valss, teine kord tša-tša-tšaa, / ise väidab, et elu on fuuga.) Donald Tomberg, "Naise kiri pikaajalises komandeeringus mehele". Looming 6/2007.

tunuks nimetab, Maarja Jakovlevna korduvalt pisaraid valab ja nimeta noormees mürkigi võtab, ehmunud kastanimuna lausa maa sisse surutakse, olgugi et jutustaja lause kõigi tegelaste meeleliigutustega kaasa vajub, Maarja Jakovlevna Puškini-usaldust usub ning Kazimiri ja luuletaja lõputut heietust aja möödumise teemal hoolikalt protokollib. Olgugi et ei juhtu nagu suurt midagi, nukrust jagub ju ikka, ja rõõmu. Elu ju selline.

Lummava aeglusega ja vaimustunult jutustatakse kohtumistest, mis väga napilt seegi kord toimumata jäävad. Põgusalt markeeritakse kohtumisi, mis muudavad tegelaste elu põhjalikult. Selline keelekasutus on ilmselgelt kohatu ja äraütlemata võluv. Ülistav paljusõnalisus kõige argisema kirjeldamisel on mõistagi naerune, ent see naer ei kuulu ei mässajale ega iroonikule, see on kellegi kolmanda naer. Ses lauses naerab keegi, kes oma lauset samas usub, usub tõesti. Kehtestub imelik keel, mis ühtaegu naerab ja püsib truu, ühtaegu seisab kõrval ja jaatab elavalt. Ses lauses elab kogu aeg mitu häält. *Niisiis: kaunis tudengineiu tuli, tänav kõpsus ta jalge all ja see kõpsumine kostis otsekui laul, mida jalad võivad kuuldavale tuua, kui nad astuvad nõnda, et astumine on lihtsalt astumine, ja imekauni tudengineiu sammud olidki just sellised, ja kõlasid need seejuures otsekui alguse ja lõputa muusika, mis kogu oma saatuslikku-*

ses mõjub ometi enamana, kui seda on ettemääratus. Jah, just nõnda (lk 19).

Taoline kütkestav mitmehäälsus ei tohikski vast üllatada teksti puhul, mis tänulikult Venediktile, Konstantinile, Daniilile viidates vene avangardi menetlust meeles hoiab ja seda tänases murenevas, ent siiski selges eesti keeles uuesti leiutab (häid asju tasub ikka ju uuesti leiutada, nagu näiteks lennukit või jalgratast). Üllatumise võib ju maha salata, lugeda venelasi üle ja kuulutada Tombergi proosa ootuspäraseks töötlemiseks tundlikult kohalikus keelepruugis – *aga horisont oli metsa taga, nagu alati (lk 108)* –, kuid rõõmu peita ei raatsi mitte.

Iseäranis veel kui lugejale nii kenasti meelde tuletatakse, et jutt läheb mujal edasi: *Õrnalt ja hellalt nagu karjakella helin, mis kauguses kumiseb ja siis kaob, nõnda möödus aeg, ja palju sellest jääb rääkimata. Kui armas lugeja leiab, et sellest kõigest peaks ikkagi rääkima, siis avagu ta mõni teine raamat või lugegu mõnda teist juttu – ka seal on räägitud sellest kõigest (lk 49)*. Uuesti vene avangardi sukelduma võlutud lugejal võib kergesti meelde tulla, et seesama kütkestav mitmehäälsus ehitab juba Dostojevski lauset (ehk ilma avangardi lapselik-pühapäevase naiivsusest või siis seda naiivsust nii muuseas ajuti põgusalt virvendades – Dostojevski lause sisaldab ju teatavasti kõike), ja kui lugeja on sedasi loo järgi ajades tõesti juba Pavlovski sat-

tunud, ei jää enam kaugele oht leida end mõnel päris harilikul õhtupoolikul Puškinil lugemas. Vaat', mis kõik võib teha sada kakskümmend neli lehekülge hüplikku, hajusat ja segast (lk 29) proosat.

Hüplikuks, hajusaks ja segaseks nimetab Tomberg raamatut ise ja see tõdemus ei mõju sugugi endale tuha pähe raputamisenä, see tõdemus on kuidagi õnnelikult jaatav. *Ka autor ei oska vastata, millest see raamat siis õieti räägib. Võib-olla kevadhommi-kust, kui Kazimir kuulis kodulinna*

esimest korda sümfooniaorkestrit, mis mängis Bachi meloodiaid. Võib-olla Vladimiri mõtisklustest selle üle, mis-moodi on loodus. Võib-olla (lk 29). Raamatu elutruudus kujuneb just taolises hajusas vaimustunud jaatamises. Jutustatakse hüplikult, ikka väga mitut lugu kõrvuti, andmata selget aimu, millisele neist lugeja nüüd õigupoolest tähelepanelikumalt keskendumä peaks. Otsustavalt on loobunud taotlusest looga kuhugi nii-öelda välja jõuda. Kui seda küsimust arutleksid luuletaja ja Kazi-

mir, küllap võrdleksid nad siis antud olukorda taas puude kasvamisega. Sest kuhu puud välja jõuavad? Aastaringid lisanduvad, puud kasvavad, aga on ikka needsamad puud, ja samas ei saa ju öelda, et nad kuhugi välja ei jõua, nad ju kasvavad, ja kogu aeg (lk 82).

Kazimir leiab, et *inimene on ka nagu puu* (lk 80), ja kuigi ütleb nii rõhutamaks vaid, et ega ta saa muutuda millekski muuks, olgugi et võib kasvada jõnksuga, mõjub see ütlus siin kõrvaliste lugude kontekstis ometi hoopis fundamentaalsema määratlusena. Inimest sedasi puuga võrreldes kuulutaks jutustaja justkui inimesegi pärisosaks tolle muusikalise mõõtme argises elus, tolle, mille jaoks sõnu *ei olegi, aga ometi on ka sõnad selle jaoks kusagil olemas, kusagil, keele sügavaimas sügavikus, otsekui mere põhjas lebavad nad seal ja ootavad, kuigi kogu aeg ju laulavad neid linnud ja mühisevad kasvavad puud* (lk 117). Teadagi, inimene ju oskab samuti mõnikord vaikida, laulda või mühiseda, mõnikord lausa kõnelemisega ühtaegu. Oskab kõnelda nii, nagu hoopis mühisekski. Kõnelda, ütlemata nagu midagi. Võib-olla puht kõnelemise rõõmust. Tombergi tegelased nimetaksid taolist mühisevat mõõdet inimeses lihtsaks.

Lihtne on Tombergi lauses väga sageli esinev sõna. Lihtne on tudengineiu astumine, lihtne on nimeta noormehe tunne selle astumise

suhtes, *lihtsam ja tegusam* (lk 74) on Kazimiri elu, kui ta vastamata küsimused lennukileiutamisega asendab, *kõige lihtsam* (lk 93) on armastus luuletaja määratluses, kelle kodus saab ühest vihmajärgest rääbakaks jäänud prostituudist (lk 36) Anna.

Ja ometi ei paista kuigi paslik lihtsaks nimetada lauset, milles seda lihtsat näidatakse. Lause ses raamatus naerab ja usub ühtaegu, ja selline lause ei ole lihtne. Ega lihtsa lausega lihtsale pihta vist saakski, keerukaga näib ometi ajuti võimalik tabada. Tombergi keerukas lause veenab nii võrratult usaldusväärse naeruse tõsidusega, et võib juhtuda, et veenabki lugeja ära. Tajuma siis, et kõnelevgi olend oskab oma lihtsamates kihtides mühiseda, alati. Et ka inimene on puu.

Joanna Ellmann
"Kriipimisi kookonist"
Ilmamaa, 2010

IGIKESTEV ÜMBERSÜND

KADRI NAANU

Joanna Ellmanni "Kriipimisi kookonist" on luulekogu korduvast ümbersünnist, mis toimub kitsamalt pea igas üksikus luuletuses ja laiemalt terves teoses. See on liblika kombel nukkunud luulemina "kriipiv" karje maailma, mis sunnib sellise ümbersünni valusid ikka uuesti ja uuesti läbi elama, sest kõik, mis teda ümbritseb, on määratud katke-

matult korduma: *ühiskond vahetub ja jääb ikka samaks / sõjad lähevad ja tulevad inimesed / surevad põledes uppudes ja muul viisil / kosmos jääb / planeet jääb / kevad haigutab uimaselt surmale (lk 32); ka miljoni aasta pärast / seisan siin samas mäejalamil ja / mõtlen sama tunnet / ise samaaegselt kandes raskeid tiibu (lk 12)*. Selline igikestev kordumine ja paratamatu

ettemääratus on teost tervikuks siduva ümbersünni aluseks ning see saab üsna vaikselt alguse juba luulekogu esimestest ridadest: *midagi rebeneb kuskil / vaikselt / väga vaikselt / koorub midagi rebeme seest* (lk 5). Neist värssidest koorub midagi, mis jääb läbi kumama kõigist järgnevaist katkematuud metafoore ja kujundi-kuhje uurivatest värsiridadest.

Lõppematu ümbersünd, mida Ellmanni luule kirjeldab, on tsükli- lise iseloomuga. Sel protsessil puudub kindel algus või lõpp, sest iga järgnev koorumine on omakorda ettekuulutus uuele hukule, paratamatule surmale, mis peab eelnema igale uuele rebenemisele ja koorumisele: *väga vaikselt koorub midagi rebeme seest / sammhaaval läheneb omaenese hukule / millest alati midagi / järele jääb* (lk 5). Iga sünd taas- elustab vana, kuid toob sellegi- poolest kaasa midagi uut. Surm ei muutu selle paratamatuses seega millekski tavapärast õõvastavaks, vaid sama loomulikuks ja lootust- andvaks (kui mitte rohkemgi) kui sünd: *miski ei ole võimatu / kõike saab muuta, ka surma / timpan toob hinged alati tagasi* (lk 11). Iga hukk on millegi uue alguseks ja see teadmine toob Ellmanni üsna tumedasse luule- ilma veidi tarvulist helgust.

Luuletaja kujutab tärkamise ja hääbumise paratamatut ning kohati ängistavat seaduspära, mis valitseb nii iga tema luuletustes kujutatud

üksiku olendi kui kogu maailma ja universumi üle. Ellmann lausub: *maa keerab end kokku ning sööstab / rästiku kombel ikka edasi teise / kõiksuse sisse iseend surmates / sündides seeläbi uueks*” (lk 55). Uuestisünd iseloomustab ühtemoodi nii madu, kes heidab endalt naha, kui ka maailma, milles see madu elab. Viimane luulerida illustreerib ilmekalt, kuidas Ellmanni luuleilmas ei ole mahu- ega suurusmõõdud olulised, sest kõigel oleval on võime iseend alla neelata ja ka selle läbi uueks saada, sest *midagi jääb ju ikka alles kripeldama* (lk 88). See ühine muster seob iga teoses kujutatud olendi suuremasse süsteemi, milles toimivad samad seaduspärasused. Autor mõõdab oma luuletustes loodud maailma kosmilisel mõõtkaal, mis aga pööratakse siin-seal pahupidi: *inimene on kosmos / muud midagi / tühisest tühisem* (lk 89). Olgugi et inimese sisse mahub terve maailm ja kogu kosmos, on ta sellele vaatamata täidetud kõikehõlmava tühjusega, mis on tervet teost läbi- vaks kinnismotiiviks.

Luuletaja kirjeldatud igavesti uuesti sündiv maailm peab selle tühjusega omamoodi võitlust, et seeläbi hävitada iseeneses peituvat vaakumit. See maailm, mida saab kirjeldada nii müütilise kui ka looduslähe- dasena, toimib kohati folkloorselt või ka muinasjutuliselt äraspidi- selt – seal tegutsevad nii lumeeit kui

härjapõlvlased, nii metsajumalad kui päkapikud ning taevast sajab vihmausside lüüsammaid (lk 21). Lisaks luulemina siseilmas seiklevatele maagilistele olenditele rõhutab selle maailma müütilisust selle igasse ümbersünnihetke kokku sulanud minevik, olevik ja tulevik, mis vähendab ajakategooria olulisust igaviku taustal: *nüüd sõlmin ta kokku ja saan / elusõlme millest / mahun läbi / nii näen eelnevaid ja tulevaid / neid, kes avavad ruumi ja pakivad / aega* (lk 58–59). See aeg, millel on vanainimese silmad (lk 72) ja hirmuäratav võime ronge ühes nende reisijatega nahka pista (lk 71), on küll kaduv, kuid siiski igikorduv. Kõigest, mis kunagi on olnud, jääb midagi alles ja siingi peitub igavese ümbersünni ettekuulutus.

Taoline uueksaamine annab mõtte teoses eksleva luulemina närusena näivale eksistentsile. Ta mõõnab: *ma ei tea, miks ma olen siin / aga olen ikkagi* (lk 20). See küsimus vaevas teda ikka ja jälle maailmas, kus paljugi näib tühisena, sest kõik on määratud korduma mingi seaduspära järgi, mis sunnib meid keerlema omaenese sõlmedes (lk 41). See tühjusetunne, millega luulemina võitleb, mõjub aga kohati paradoksaalsena, sest ometi näib ta endas koondavat nii paljut: *olen puu kass inimene olen õhk [...] et mina olen peegel olen seen / minus on kõik / elavad alged minus on headus on*

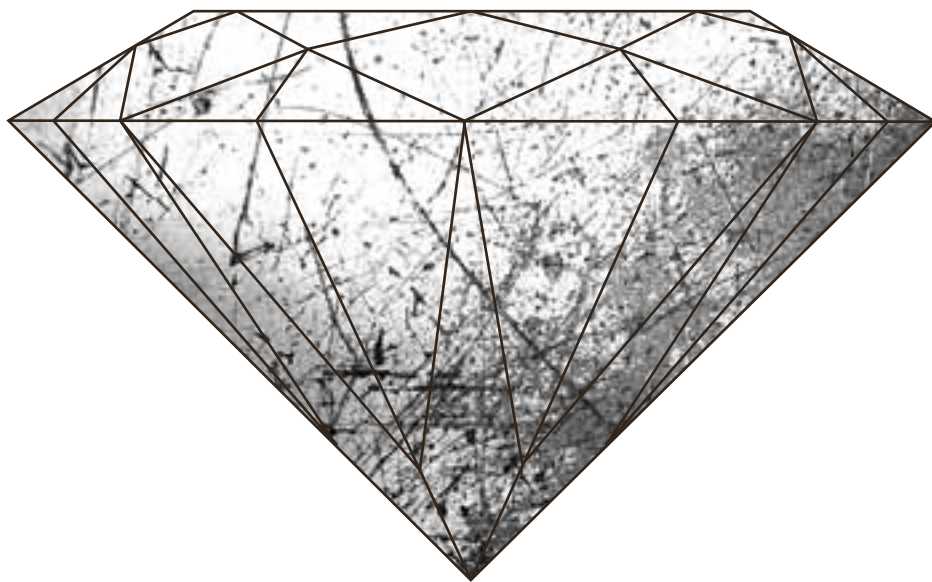
kurjus (lk 48), *olen madu olen / kass / olen surnud ja elav* (lk 34), *olen korruga imik ja laps ja naine / olen rauk oma mõttekäänakute kinnipüüdmisel* (lk 11). Luulemina, milles peitub nii palju, on siiski eksinud iseeneses kõige eelnevalt kirjeldatu kõrval eksisteerivasse tühjusesse. Võib-olla selline paljus, kuhjatus või killustatus ta lõhubki ja on aluseks sellele tühjusele, milles valitsevad luulemina painavad tumeduseolendid (lk 42).

Just taoline metafoorselt suur täitmatu tühjus on kookoniks, millest Ellmanni loodud luulemina soovib teose vältel vabaneda. See kookon ei ole ruum, mis pakub oma suletuses kaitset või rahu. Pigem on tegemist vangistava ning klaustrofoobiat tekitava kestaga, mis täidetud selle sama üksindusest kajava tühjusega: *nii üksinduse paine / vaatab kookoneisse / näeb nende tühjuses ennast / täidab need / valades neisse / enese vaikuse kaja* (lk 6). Kookoniks on luuleminale tema enese siseilm, nii ahtakese või avarana, kui seda parasjagu näidatakse. See kookon suleb luulemina oma siseilma tühjusesse, kuni ta tunnistab: *ja ma ei tea enam / mis mu nimi on / ega ka seda / kes ma tegelikult olen* (lk 83).

Siiski annab kirjeldatud ümbersünd talle pisut lootust, sest igas taolises nukkumises ja koorumises on peidus killuke lootust, et kord õigustada enda olemasolu (lk 65). Sel teekonnal

endani (lk 35) tuleb aga vabaneda kookonist, mis sest, et igikestev kordumine ennustab uue ja sarnase vangikongi või varjupaiga leidmist. Kuna iga kesta pragunemine toob kaasa midagi uut, säilib ka lootus, et ükskord saab Ellmanni loodud luulemina aheldav tühjus täidetud

millegi muu kui tumedusetontidega, sest *igas inimeses on vabadus olemas / ja seda tuleb osata vaid näha ja kasutada* (lk 16). Luuletaja lubab, et ta kunagi oskab. Eks tulevik näita, kas igikestev ümbersünd saab iseloomustama ka Ellmanni järgnevat loomingut.

LINDA-MARI VÄLI **“EIKEEGI EIKUNAGI EIKUSAGIL”**

Linda-Mari Väli skvotteriromaan toob meeldivat vaheldust viimase aja padurealistlike noortekate pikka ritta. Ehkki ka siin on lugu kirja pandud realismlikus võtmes, on „Eikeegi eikunagi eikusagil“ selgelt ideeromaan, mille tegevuse käivitab noorte mõtleivate ja ülitundlike tegelaste jõudmine veendumusele, et asjad on maailmas tõeliselt mädad (*Sellelt maailmalt ei taha me midagi*, lk 126), ja ettekujutus õiglasemast ja säästlikumast eluviisist, millele romaani sündmustik on rohkem proovikiviks, võimaluseks tunnetada idee piire ja avada see lugejale kogu oma ulatuses. Linda-Maril on õnnestunud anarhistlike maailmavalutajate mõttevoog kirja saada nii intensiivselt ja paljusõnaliselt, et see võtab kohati silme eest kirjuks, kuid ilmselt on see raamat üks paremaid sissevaateid noorte mässumeelsete maailmatunnetusse, mis pealegi paitab lugeja sisemist kuulmist väga voolava, elava ja omapärase keelega.

KALJU KRUUSA **“TÜHHJA”**

Kalju Kruusa on keelega uskumatult lähedases suhtes, raamatu algusluuletustest tundub, et Kruusa elab pigem keelt, kõik saab talle osaks keeles ja just keele tõttu (luuletused on toodud kronoloogilises järjekorras, mis rõhutab veelgi seda tunnet). See on ilmselt küll petlik ja viitab autorgi, et *syna tasub vaeva / aga seda ainult / elamusest nägemusest / katsumusest kingitult* (lk 12), kuid küllap ongi suurepärase luule tunnus see, et need eristused kaovad. Põnevamaks muudab

luulekogu veel seegi, et kadunud on ka Kruusa luule ja tõlgitud luuletuste vaheline piir (u kolmandiku raamatust moodustavad tõlked põhiliselt jaapani luulest), ehkki tõlgetes on toda keeles elamist vähem ja esil on rohkem tähenduslik külg, nagu ka raamatu teise poole luuletustes, mida ärgitanud välised ärritajad on olnud ilmselgelt liiga tugevad, et kohatisest otsesõnalisusest oleks võimalik pääseda. Ja see muudab kokkuvõttes luulekogu veelgi valulikumaks kui niigi valus sisu.

MAARJA KANGRO **“KUNSTITEADLASE JÕULUPUU”**

Maarja Kangro luulet lugedes tekib üsna tihti naljakas tunne, et “õige” luuletus on enne lugejale esitatud teksti juba ära olnud, tema luuletused on nagu järelkajad, mingis kummalises puuduolekus või igatsuses teiste tekstide järele, mis siis kas ärkavad lugeja peas või viitavad kuhugi hämarasse. Samas tekib aga ka vastupidine tunne, esitatav luuletus oleks nagu millegi puuduva eellane, autor laseb paista luuletuste konstrueeritusel, ta kirjutab luulet nagu proosat. Paistab, et kirjutamise eel on valmis mõeldud mingi situatsioon, autorile huvipakkuv (keeleline) konflikt, mis siis luuletuses läbi mängitakse ja kuhu keel ja teised tekstikogemused lisavad oma panuse. Ja nii nõuab taoline tihe ja väga pingul keelega luule ka tunduvalt erinevat lugemisviisi, mis sarnaneb pigem dešifreerimisega, pidevalt avanevad uued ja uued tähenduskihid. Selles luules on põnev liikuda.

Lauri Eesmaa

RIIST- (JA VILETSUS)SÕNA NR 1 Pühendatud retoorilistele küsimustele

	KAS NII HAKKABKI OLEMA	MIDA MA PEAN TEGEMA	KES LUBAS	AASTA	VASTA	MIKSTA SELLINE JOBU ON	SUVALINE ROOMA NUMBER	KUHUMUL MINNA ON	MIDA	SUVALINE ROOMA NUMBER	MIS SAAB EDASI	ESIMENE MÖTE	
MISTAL ARUS OLI													
KELLE SOKID			KES ON SÜÜDI				KUS SA OLID				EI VÕTNUD VEDU		
SUVALINE MULA													
KUIDAS LÄHEB					EI OLE SENTIGI VÄÄRT					KES VEEL TEAB			
LAHENDUS KÕIKIDELE MÜREDELE													
MITU KORDA PEAB ÜHTE JA SAMA ASJA ÜTLEMA				KAUA PEAB OOTAMA							OLI TORE		SUVALINE ROOMA NUMBER
AASTA		JAH, AGA MIKS						KAS SA ÜLDSE MÕTLED KA					MITMES LEHEKÜLG
KUIDAS ON SEE VOIMALIK						ANDIS ESIMESENA ALLA							
			KUIDAS SEE NÜÜD OLIGI										

JÄRGMISES NUMBRIS:

Helena Läks

Martin Vabat

Linda-Mari Väli

